

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

Oie
WORLD ORGANISATION
FOR ANIMAL HEALTH

XIRDABUYNUZLU
HEYVANLAR
ARASINDA TAUN
XƏSTƏLİYİNƏ (PPR)

NƏZARƏT VƏ

XƏSTƏLİYİN ARADAN
QALDIRILMASI ÜZRƏ

QLOBAL
STRATEGİYA

Bu nəşrdə istifadə olunan adlar, o cümlədən təqdim olunan materiallar ÜHST (Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı) və ya FAO (BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı) tərəfindən hər hansı ölkə, ərazi, şəhər və bölgənin, yaxud onların hakimiyyət orqanlarının hüquqi statusu, habelə, sərhəd və hüdudların ilə əlaqədar hər hansı fikrin ifadə olunmasını nəzərdə tutmur.

Bu məlumat sənədində ifadə olunan fikirlər müəllif(lər)ə məxsusdur və mütləq şəkildə ÜHST və ya FAO-nun münasibətini əks etdirmir.

ÜHST ISBN 978-92-9044-989-8

FAO ISBN 978-92-5-108733-6

Bu nəşr müəlliflik hüququ ilə qorunur. Məlumatlandırma, tədris və ya kommersiya məqsədilə bu sənəddən çıxarışların sürətinin çıxarılması, çoxaldılması, tərcümə edilməsi, uyğunlaşdırılması, yaxud jurnal, sənəd, kitab, elektron kütləvi informasiya vasitələri və digər KİV-də nəşr edilməsi müəlliflik hüququna malik şəxslər tərəfindən əvvəlcədən verilmiş yazılı razılıq əsasında həyata keçirilə bilər.

Mündəricat

Ön söz	3
Qısa xülasə	4
Mündəricat	5
İxtisar və qısaltmalar	9
Giriş	11
Hissə A. Ümumi prinsiplər və alətlər	13
1. PPR-in aradan qaldırılması ilə bağlı əsaslandırma	13
1.1. Dünyada PPR-lə bağlı vəziyyət	13
1.2. Əsaslandırma	14
1.3. Ümumi prinsiplər və SWOT-təhlil	17
2. Regional vəziyyət	21
3. Bir-birilə əlaqəli üç komponentin mövcud olması ilə bağlı səbəblər	24
4. Alətlər	25
4.1. Məlumatlandırma sistemləri	25
4.2. PPR üzrə Monitoring və Qiymətləndirmə Aləti (PMQA)	26
4.3. Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə (PSQ)	26
4.4. Peyvəndlər	27
4.5. Müşahidə	27
4.6. Laboratoriya müayinəsi	28
4.7. Regional və beynəlxalq laboratoriya şəbəkələri	29
4.8. Regional və beynəlxalq epidemiologiya şəbəkələri	29
4.9. PPR üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsi (PPR-QTEŞ)	30
4.10. ÜHST-nin standartları və baytarlıq xidmətlərinin effektivliyinin (BXE) qiymətləndirilməsi metodu	30
4.11. PPR və digər xəstəliklərlə əlaqədar istifadə oluna biləcək digər alətlər	31
5. Tədqiqat ehtiyacları	32
Hissə B. Strategiya	33
1. Hədəflər və gözlənilən nəticələr	33
1.1. Ümumi və xüsusi hədəflər, Məqsəd	33
1.2. Gözlənilən nəticələr	34

2. Milli səviyyədə strategiya	35
2.1. Əsas xüsusiyyətlər	35
2.2. Peyvəndlərmə	40
2.3. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə mərhələli yanaşmanın təsviri	42
2.3.1. 1-ci mərhələ	42
2.3.2. 2-ci mərhələ	47
2.3.3. 3-cü mərhələ	53
2.3.4. 4-cü mərhələ	58
3. Regional səviyyədə strategiya	63
3.1. <i>Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi</i>	63
3.2. Baytarlıq xidmətlərinin yaxşılaşdırılması	65
3.3. Digər xəstəliklərlə əlaqələndirmə	65
4. Beynəlxalq səviyyədə strategiya	66
4.1. <i>Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi</i>	66
4.2. Baytarlıq xidmətləri	67
4.3. Digər xəstəliklərlə əlaqələndirmə	67
Hissə C. İdarəetmə və monitorinq, müddət və xərclərin hesablanması	69
1. İdarəetmə	69
2. Monitorinq və qiymətləndirmə	70
2.1. <i>Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi</i>	70
2.2. Baytarlıq xidmətləri	72
2.3. Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında digər xəstəliklər	72
3. Müddət	73
3.1. Milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə PPR	70
3.2. Baytarlıq xidmətləri	72
3.3. Milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə PPR-ə nəzarət tədbirlərinin digər xəstəliklərlə əlaqələndirilməsi	72
4. Xərclərin hesablanması	77
Ədəbiyyat siyahısı	79
Əlavələr	83

Ön söz

Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (Peste des petits ruminants-PPR) Afrika, Yaxın Şərq və Asiyanın bəzi hissələrində yerləşən təxminən 70 ölkədə xırdabuynuzlu heyvanlara ciddi şəkildə təsir göstərə bilər. Bu, dünyada qoyun və keçilərin 80%-dən çoxunun cəmləşdiyi və dolanışığı bu cür xırdabuynuzlu heyvanların saxlanmasıyla əlaqəli olan 330 milyondan çox yoxsul insanın yaşadığı regionlarda hər il 1,5-2 milyard ABŞ dolları dəyərində itkiyə səbəb olan həddən artıq yoluxucu xəstəlikdir. Bu xəstəlik ərzaq təhlükəsizliyi və kiçik sahibkarların rifahına təhdid yaradır, heyvandarlıq sektorlarının iqtisadi potensialının ortaya çıxmasının qarşısını alır. Bu səbəbdən, PPR-in endemik olduğu ölkələrin sayının azaldılması ümumi maraq kəsb edir və bu, qlobal ictimai maraq hesab olunmalıdır.

Bütün heyvan xəstəlikləri arasında ən zərərliyə bənzər olan PPR FAO və ÜHST-nin Transsərhəd heyvan xəstəlikləri ilə mübarizə üsulları üzrə qlobal çərçivənin (THX-QÇ; ing. GF-TAD) 5 illik tədbirlər planında yer alan prioritet xəstəliklərdən biridir. Bu THX-QÇ çərçivəsində verilən tövsiyələr, ÜHST-nin Nümayəndə Heyətlərinin Ümumdünya Assambleyasının qətnaməsi, FAO-nun Kənd Təsərrüfatı Komitəsi (KTK) və Şurasının tövsiyələrinə cavab olaraq, THX-QÇ-nin işçi qrupu tərəfindən hazırlanmış PPR-ə qlobal nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Strategiya (bundan sonra "Qlobal Strategiya" adlandırılacaq) 31 mart-2 aprel 2015-ci il tarixlərində Abicanda (Kot d'İvuar) keçiriləcək FAO və ÜHST-nin *Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyinə* nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Beynəlxalq Konfransında təqdim olunacaqdır.

Bu sənəddə təsvir olunan Qlobal Strategiya yalnız PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün nəzərdə tutulmuş "müstəqil" fəaliyyət deyil. O, Strategiyanın əsasını təşkil edən Baytarlıq xidmətlərini yaxşılaşdırmaqla, digər sahələr üzrə də tədqiqatın əldə olunmasına şərait yaradacaq ki, bu da, öz növbəsində, xırdabuynuzlu heyvanlar arasında yayılan bir çox əsas xəstəliyə qarşı fəaliyyətləri maddi cəhətdən səmərəli şəkildə əlaqələndirməklə, digər heyvan xəstəliklərinə nəzarət etmək üçün münbit şərait yaradacaq.

Qlobal Strategiyanın hazırlanması prosesi boyunca, seçilmiş əsas ekspertlər, milli və regional səviyyədə səlahiyyətli şəxslər, siyasətçilər, layihə üzrə tərəfdaşlar və özəl sektorun verdiyi töhfələr sayəsində, iribuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılması zamanı qazanılmış təcrübədən və bir sıra regionların mövcud təcrübələrindən istifadə edilmişdir. Biz, THX-QÇ-nin Dabaq xəstəliyi üzrə İşçi Qrupunun üzvlərinə və bu Qlobal Strategiyanın hazırlanması prosesinə öz töhfəsini verən bütün şəxslərə gördükləri mükəmməl işə görə minnətdarlığımızı bildirmək istədik.

Hazırda heyvan xəstəliklərinə nəzarət tədbirlərinə investisiya qoyuluşuna maraq artmışdır və PPR çoxsaylı hökumətlər, o cümlədən, onların layihə üzrə tərəfdaşları tərəfindən hədəf seçilmiş xəstəliklərdən biridir. Biz əminik ki, yaxşı təşkil edilmiş qlobal nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması proqramını həyata keçirmək üçün FAO və ÜHST-nin Qlobal Strategiyasında zəruri alət, üsul və strategiyalara malik mexanizm təklif olunur.

Bernard Vallat

Baş Direktor

Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı
(ÜHST)

Dr. Ren Vanq

Baş Direktorun müavini

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı

Təşkilatı (FAO)

Kənd təsərrüfatı və İstehlakçıların Hüquqlarının
Müdafiəsi Departamenti

Minnətdarlıq

PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Qlobal Strategiya FAO və ÜHST-nin THX-QÇ-nin iki həmsədri Cosef Domenek (ÜHST) və ardıcıl olaraq, Vinsent Martin və Eran Raizmandan (FAO) ibarət İşçi Qrupu (İQ), o cümlədən, İQ-nin digər üzvləri – ÜHST-dən Nadej Lebuk və Suzan Münstermann, Adama Diallo (FAO-BAEA-nın birgə şöbəsi), FAO-nu təmsil edən Jankarlo Ferrari və Feliks Ncumi tərəfindən hazırlanmışdır.

Qlobal Strategiyanın hazırlanması prosesində əsas ölkələrin, regional təşkilatların və ixtisaslaşmış qurumların çoxsaylı ekspertləri və nümayəndələrinin, o cümlədən, aşağıdakıların yardımı və dəstəyindən faydalanmaq mümkün olmuşdur.

1. Qlobal Strategiyanın ilkin layihəsini müzakirə etmək üçün İtaliyanın Roma şəhərində keçirilmiş PPR üzrə ekspert iclasının (8-10 oktyabr 2014-cü il) iştirakçıları: ayrı-ayrı ölkələrdən, regional və beynəlxalq qurumlardan, QHT-lər və özəl sektordan, ÜHST və FAO-nun yoxlama laboratoriyalarından/mərkəzlərindən, regional proqramların icra edilməsinə məsul müxtəlif qurumlardan olan ekspert və mütəxəssislər, həmçinin, ÜHST və FAO-nun regional nümayəndəliklərinin ekspertləri;
2. PPR üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsinin (PPR-QTEŞ) təsis edilməsinə hazırlıq məqsədilə THX-QÇ PPR üzrə İQ tərəfindən təşkil edilmiş elektron konfrans (3 fevral - 7 mart 2014-cü il);
3. ÜHST-nin Heyvan Xəstəlikləri üzrə Elmi Komissiyasının (HXEK) üzvləri;
4. Qlobal Strategiyaya əlavə edilmiş xüsusi paraqraf və ya əlavələrin müəllifləri və redaksiya heyətinin üzvləri, o cümlədən, Conatan Raşton (RVC, London, Böyük Britaniya, Qlobal strategiyanın sosial-iqtisadi tərəfləri və xərclərin hesablanması), Reno Lancelot (CIRAD, Montpelye, Fransa, Epidemiologiya, Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə aləti, Qlobal Strategiyanın xərclərinin hesablanması), Marisa Peyre və Fanni Boyer (CIRAD, Montpelye, Fransa, Sosiologiya, Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə aləti), Nik Lyons, Joao Afonso və Alana Bulton (RVC, London, Böyük Britaniya, Qlobal strategiyanın xərclərinin hesablanması), Qreqoriyo Torres (ÜHST, Paris, Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə aləti) və Tabita Kimani (FAO, sosial iqtisadiyyat);
5. Qlobal Strategiya sənədinə baxış keçirmiş ekspertlər qrupu (Alf Fyussel, Avropa Komissiyasının Səhiyyə və Ərzaq Təhlükəsizliyi üzrə Baş Direktorluğu, Brüssel, Belçika; Frenk Berte, AƏTİ, Parma, İtaliya; Kris Deklerk, HXEK, ÜHST; Filipp Duburje, müstəqil ekspert; Stefan Forman, DB, Nayrobi, Keniya; Vilyam Amanfu, müstəqil ekspert; Bandyopadyay Santanu Kumar, Nyu Dehli, Hindistan; Jorj Xuri, baytarlıq xidmətləri, Suriya və Həmid Nuru, GALVmed, Qaborone, Botsvana).

Qısa xülasə

Morbillivirus virusunun səbəb olduğu *Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (PPR)* - iribuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi ilə sıx əlaqəli, qoyun və keçilər arasında yüksək yoluxuculuğa malik xəstəlikdir. Bu xəstəlik Afrika, Yaxın Şərq və Asiyada mal-qaraya ən çox zərər verən amillərdən biri hesab olunur. PPR-in ərzaq təhlükəsizliyinə, həmçinin, qoyunçuluq və keçicilik üzrə əsas sahibkarlar olan yoxsul fermerlərin rifahına vura biləcəyi güclü mənfi təsirləri nəzərə alaraq, Transsərhəd heyvan xəstəliklərinə mütərəqqi nəzarət üzrə qlobal çərçivənin (THX-QÇ) Qlobal Rəhbər Komitəsi 2012-ci ildə, BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) Şurası və Kənd Təsərrüfatı Komitəsi (KTK) və Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) 2014-cü ildə qəbul edilmiş ÜHST-nin Nümayəndə Heyətlərinin Ümumdünya Assambleyasının qətnaməsi ilə PPR-ə qlobal nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Strategiyanın (bundan sonra "Qlobal strategiya" adlandırılacaq) işlənilməsi və hazırlanmasını tövsiyə etmiş və həm üfqi, həm də xəstəliklərlə bağlı daha konkret məsələləri (şaquli) nəzərdən keçirərək, heyvan sağlamlığı problemlərinin sistemli şəkildə həll olunmasına tam hazır olduqlarını ifadə etmişlər.

Qlobal strategiyanın **A hissəsində** PPR, o cümlədən, xırdabuynuzlu heyvanlar arasında yayılan digər əsas xəstəliklərə nəzarət və xəstəliklərin aradan qaldırılması ilə bağlı əsaslandırma, ümumi prinsiplər və istifadə olunacaq alətlər öz əksini tapmışdır.

Hesablamalara görə, Afrika, Yaxın Şərq və Asiyada yaşayan 330 milyon yoxsul insan mal-qara, o cümlədən, xırdabuynuzlu heyvan saxlayır. Qoyunçuluq və keçicilik yoxsul ailələr üçün yaşayışın və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır, milli iqtisadiyyatın inkişafına töhfə verir. İlk dəfə 1940-cı illərin əvvəllərində Kot-d'İvuarda aşkar edilən PPR illər ərzində, xüsusilə, son 15 ildə davamlı olaraq yayılmış və hazırda Afrika, Yaxın Şərq, Mərkəzi Asiya, Cənubi Asiya və Çin Xalq Respublikasına (Çin) təsir göstərməkdədir.

Ən pis hallarda, PPR ilə əlaqəli xəstələnmə dərəcəsi 100%-lik göstəriciyə malik olur, ölüm halları isə, 90%-ə çata bilər. Xəstəliyin endemik olduğu ərazilərdə ölüm hallarının sayı aşağı da ola bilər, bununla belə, xəstəlik sürü təsərrüfatının məhsuldarlığına gizli təsirini göstərir. Hər il PPR heyvan ölümləri, istehsalın azalması və xəstəliyə qarşı mübarizə xərcləri ilə əlaqədar təxminən 1,2-1,7 milyard ABŞ dolları həcmində itkiyə səbəb olur. Maddi təsirin təxminən üçdə bir hissəsi Afrikada, dördüdə bir hissəsi isə Cənubi Asiyada baş verir. Bununla belə, bu qədər böyük təsiri aradan qaldırmaq mümkündür. Belə ki, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı fəaliyyətin xırdabuynuzlu heyvandarlıq təsərrüfatlarından əldə olunan gəlirləri artıracağı, onların faydalılıq və məhsuldarlığının yüksəldilməsinə səbəb olacağı gözlənilir.

PPR ilə bağlı cari vəziyyət belədir ki, təxminən 70 ölkədə xəstəliyə yoluxma hallarının qeydə alınması və ya yoluxma təhlükəsi ilə bağlı şübhələrin olması barədə ÜHST-yə məlumat verilmişdir. Bu ölkələrin 60%-dən çoxu Afrikada (o cümlədən, Şimali Afrikada), qalanları isə, Asiyada (Cənub-Şərqi Asiya, Çin, Cənubi Asiya, Mərkəzi Asiya/Qərbi Avrasiya, o cümlədən, Türkiyə) və Yaxın Şərqdə yerləşir. Əlavə daha 50 ölkədə PPR-ə yoluxma riskinin olduğu hesab edilir. 2014-cü ilin may ayına olan məlumatlara görə, dünyanın 48 ölkəsində PPR-ə yoluxma hallarının olmadığı ("PPR free") ÜHST tərəfindən rəsmi olaraq qəbul edilmişdir.

Qlobal strategiya bir-birilə əlaqəli üç komponentdən ibarətdir. PPR-in aradan qaldırılması (1-ci komponent) Qlobal Strategiyanın yaxın 15 il ərzində qarşısında duran əsas hədəf olsa da, PPR üzrə strategiya "müstəqil" fəaliyyət hesab edilə bilməz. Strategiyada qəbul edilir ki, keyfiyyətli baytarlıq xidmətləri (BX) dünya üzrə PPR-in (o cümlədən, digər əsas THX-lərin) qarşısının alınması və ona nəzarət edilməsi üzrə tədbirlərin müvəffəqiyyətlə və dayanıqlı şəkildə həyata keçirilməsi üçün əvəzolunmazdır. Buna görə də, ölkədə PPR-in aradan qaldırılması istiqamətində addımlar atıldıqca, baytarlıq xidmətlərinin yaxşılaşdırılması Strategiyanın 2-ci komponentinin hədəfi olacaq və bu isə, öz növbəsində, 3-cü komponentin hədəfi olan digər prioritet xəstəliklərə nəzarət edilməsi üçün maddi cəhətdən daha səmərəli imkanlar yaradacaqdır.

"Güclü tərəflər-Zəif tərəflər-İmkanlar-Təhlükələr" (GZİT; ing. SWOT) təhlili vasitəsilə PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün bir sıra əlverişli amillər müəyyən edilmişdir. Nümunələrə heyvanların ömürlük immunitetini təmin edən çox səmərəli, təhlükəsiz zəiflədilmiş canlı peyvəndlər, həmçinin, xüsusi və həddən artıq həssas diaqnostik yoxlamalar (alətlərin hər iki növündən *ÜHST-nin Quruda yaşayan heyvanlar üçün diaqnostika testləri və peyvəndlər barədə məlumat kitabçasında* müəyyən edilən beynəlxalq standartlara uyğun olaraq istifadə ediləcəkdir), əlverişli epidemioloji xüsusiyyətlər (heyvanların uzunmüddətli daşıyıcı olmaması və vəhşi təbiətdə, yaxud xırdabuynuzlu heyvanlardan başqa digər ev heyvanları arasında məlum mənbənin olmaması), İribuynuzlu mal-qara arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılmasına dair Qlobal Proqramın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsindən və qazanılmış təcrübədən qaynaqlanaraq, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün artan siyasi dəstəyin mövcudluğu daxildir. Qlobal Strategiya aşağıdakı üstünlüklərə malikdir:

- a) miqyas iqtisadiyyatına nail olmaq potensialı və PPR-ə nəzarətin xırdabuynuzlu heyvanlar arasında yayılan digər xəstəliklərə qarşı həyata keçirilən tədbirlərlə birləşdirilməsi yolu ilə sonradan proqram xərclərinin nisbətən azaldılması və
- b) ÜHST tərəfindən "PPR free" (PPR-in olmaması) statusunun tanınması və ya PPR-ə nəzarət üzrə milli proqramların təsdiqlənməsi perspektivinin təmin etdiyi güzəştlər.

Təəssüflər olsun ki, canlı xırdabuynuzlu heyvanların yerdəyişməsinə nəzarətin lazımi səviyyədə olmaması, onların populyasiyasının ölçüləri barədə məlumatın az olması və əksər inkişaf etməkdə olan ölkələrdə heyvanların eyniləşdirilməsinin həyata keçirilməməsi kimi çoxsaylı mənfəi amillər mövcuddur ki, PPR-ə nəzarət edilməsinə və xəstəliyin aradan qaldırılmasına mane olur. Peyvəndlərin müəyyən təsərrüfatlara, bir çox hallarda, xırdabuynuzlu heyvan sahiblərinin hamısına çatdırılması çox da effektiv həyata keçirilmir və baytarlıq xidmətləri özəl-dövlət sektoru tərəfdaşlığının lazımi səviyyədə inkişaf etməməsi kimi bir sıra logistika problemləri ilə üzləşə bilər.

Tələb olunan alətlər: artıq mövcud olan PPR-ə qarşı peyvəndlər və xüsusi diaqnostik yoxlamalardan savayı, Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsi çərçivəsində aşağıdakı vacib alətlərdən də istifadə ediləcəkdir. ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi metodu baytarlıq xidmətlərinin ÜHST standartlarına uyğunluğunun qiymətləndirilməsinə, uyğunluğun təmin edilməsi üçün aradan qaldırılmalı boşluqlara görə xərclərin müəyyən edilməsinə, həmçinin, baytarlıq laboratoriyaları, müvafiq qanunvericilik və təhsil kimi digər problemlərin həll edilməsinə yönələcəkdir. PPR-in Monitorinqi və Qiymətləndirilməsi aləti (PMQA) və Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə (PSQ) aləti, xüsusi olaraq, yaradılmışdır. PMQA alətinin məqsədi ölkələri Qlobal Strategiya çərçivəsində müəyyən edilmiş dörd fərqli mərhələyə uyğun olaraq təsnif etməkdir. PSQ aləti kollektiv xəstəlik axtarışı, kütləvi seroloji müayinələr, sürü təsərrüfatlarının məhsuldarlığına dair araşdırmalar və mal-qara sahiblərinin peyvəndlərin vurulması prosesinin uğurunu nə dərəcədə mənimsədiyini qiymətləndirmək üçün sosioloji araşdırmalar kimi müxtəlif passiv və aktiv nəzarət üsullardan istifadə etməklə, peyvənd kampaniyasının effektivliyini ölçməyə imkan verəcəkdir. Qlobal Strategiya çərçivəsində, həmçinin tədqiqatçılar, texniki qurumlar, regional təşkilatlar, nüfuzlu ekspertlər və layihə üzrə tərəfdaşlar arasında güclü əlaqələr yaratmaq, habelə, elmi və texniki konsultasiyalar və müzakirələr üçün forum qismində çıxış etməsi üçün PPR üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsinin (PPR QTEŞ) əsası qoyulacaqdır.

B hissəsində strategiyanın ardıcıl elementləri və dörd əsas mərhələsi təsvir olunur. Ümumi hədəf, xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə qlobal ərzaq təhlükəsizliyi və qidalanma, insan sağlamlığı və iqtisadi artıma töhfə verən, bununla da, yoxsulluğun azaldılması, gəlir mənbələrinin çoxalması, kiçik fermerlərin yaşayışının və insanların ümumi rifahının yaxşılaşdırılmasına töhfə verən xırdabuynuzlu mal-qara sektorudur. Qlobal Strategiyanın xüsusi hədəfləri 2030-cu ilə qədər PPR-in aradan qaldırılması, eyni zamanda, baytarlıq xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi yolu ilə digər əsas yoluxucu xəstəliklərin təsirini azaldaraq, heyvan sağlamlığını qlobal səviyyədə yaxşılaşdırmaqdan ibarətdir.

Gözlənilən nəticələr 5 və 10 illik ardıcıl mərhələlərdən keçərək 15 il sonra PPR-in qlobal səviyyədə tamamilə aradan qaldırılmasına şərait yaradan ölkələrin faizini göstərən bir sıra cədvəllərdə əks olunmuşdur. BX-yə gəlincə, əvvəllər ÜHST-nin baytarlıq xidmətlərinin keyfiyyəti ilə bağlı standartlarına cavab verməyən ölkələr PPR-in müvafiq mərhələlərində BXE alətinin seçilmiş kritik sərişətləri (KS) üzrə inkişaf səviyyələrinə çatacaqlar. Son olaraq, xırdabuynuzlu heyvanların digər prioritet xəstəliklərinin baş verməsi hallarının sayı əhəmiyyətli dərəcədə azaldılacaqdır.

Milli səviyyədə strateji yanaşma epidemioloji risk səviyyələrinin azaldılması ilə profilaktika və nəzarət imkanlarının artırılmasının kombinasiyasına uyğun olaraq dörd mərhələyə əsaslanır. Mərhələlər epidemioloji vəziyyətin qiymətləndirildiyi 1-ci mərhələdən başlayaraq ölkənin zona səviyyəsində və ya milli səviyyədə virusun yayılmadığını sübut edə bildiyi və virusun olmadığına ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə qəbul edilməsi üçün müraciət etməyə hazır olduğu 4-cü mərhələyə qədər davam edir. Strategiyada tanınır ki, vəziyyətlər və kontekstlər ölkələr arasında və hətta ölkənin öz daxilində fərqli ola bilər. Nəticə etibarilə, təklif olunur ki, xəstəliyə qarşı mübarizə onun endemik olduğu ərazilərdə başlanılsın, daha sonra isə, səylər xəstəliyin daha aşağı yayılma səviyyəsinə çatdığı və aradan qaldırılma prosesinin əlverişli hədəf olduğu, yaxud artıq başlanıldığı ərazilərə yönəldilsin. Artıq “PPR free” statusuna malik ölkələrdə Qlobal Strategiya bu statusun qorunub saxlanması üçün nəzərdə tutulmuşdur. Hər bir mərhələnin müddəti dəyişkəndir və kontekstdən asılıdır. Strategiya 1-ci mərhələ üçün minimum olaraq 12 ay, maksimum olaraq üç il, 2-ci və 3-cü mərhələlər üçün üç il (iki ildən beş ilə qədər), 4-cü mərhələ üçün isə, bir ildən üç ilə qədər müddət tövsiyə edir. Qlobal Strategiyada hər bir mərhələ üzrə mərhələyə daxil olmaq üçün minimum tələblər, epidemioloji və kontekstual (ətraf-mühit) qiymətləndirmə, mərhələnin əsas diqqət mərkəzi və konkret hədəfləri, beş texniki elementin hər biri üzrə nəticələr, həyata keçiriləcək fəaliyyətlər təsvir olunur. Hər bir mərhələni səciyyələndirən beş texniki element PPR-in diaqnostikası, müşahidəsi, profilaktikası və nəzarət sistemləri, tətbiq olunan hüquqi çərçivə və maraqlı tərəflərin cəlb olunması ilə bağlıdır. Səylərin gözlənilən nəticələri əldə etdiyinə əmin olmaq üçün fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinin, xüsusilə, Qlobal Strategiyanın əsas aləti olan peyvəndləmənin müntəzəm olaraq PMQA, PSQ və ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi vasitəsilə monitorinqi və qiymətləndirilməsi aparılacaqdır.

Regional səviyyədə əsas diqqət regional koordinasiya, milli strategiya və fəaliyyətlərin uyğunlaşdırılması zərurəti və güclü tərəfdaşlıqların yaradılmasına yönəldilir. İri buynuzlu mal-qara vəbasından azad olma üzrə Qlobal Proqramın (GREP) həyata keçirilməsi göstərdi ki, xüsusilə, laboratoriyalar, epidemioloji komanda və mərkəzlər üçün regional şəbəkələr böyük əhəmiyyətə malik alətlərdir. THX-QÇ-nin çoxsahəli ixtisaslaşmış regional heyvan sağlamlığı mərkəzləri (RHSM) regional səviyyədə Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsində əlaqəli Regional İqtisadi Birliklər (RİB), yaxud THX-QÇ-nin regional rəhbər komitələrinin (RRK) üzvü olan Afrika İttifaqının Afrika Ölkələrinin Heyvan Resursları Bürosu (İBAR) kimi digər əlaqəli təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq çərçivəsində vacib rol oynaya bilər.

Qlobal səviyyədə THX-QÇ-nin rəhbər qurumlarının (Qlobal Rəhbər Komitə və Qlobal Katiblik, İdarəetmə Komitəsi) fəaliyyəti davam etdiriləcək, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Qlobal Proqramın (PPR-GCEP) həyata keçirilməsi üçün isə yeni Qlobal Katiblik yaradılacaqdır. PPR-GCEP yaradılarkən, THX-QÇ-nin PPR üzrə ixtisaslaşmış İşçi Qrupunun saxlanması və vəzifələrinə yenidən baxılacaqdır. ÜHST və FAO-nun PPR üzrə ekspert laboratoriya və mərkəzləri, o cümlədən, ÜHST və FAO-nun epidemioloji əməkdaşlıq mərkəzləri iki qlobal şəbəkə yaradacaq və PPR üzrə QTEŞ platforması təsis ediləcəkdir. FAO və BAEA-nın birgə şöbəsi milli və regional səviyyələrdə laboratoriyaların dəstəklənməsində vacib rol oynayacaqdır.

C hissəsində THX-QÇ-nin prinsip və mexanizmlərindən həm qlobal, həm də regional səviyyədə (xüsusilə, müvafiq regional qurumlarla əməkdaşlıq çərçivəsində regional rəhbər komitələrlə əlaqədar) koordinasiyanı təmin etmək üçün necə istifadə ediləcəyi izah olunur. Qlobal Strategiyanı həyata keçirmək üçün qlobal nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması proqramı işə salınacaq, bu proqramı həyata keçirmək üçün isə, FAO və ÜHST-nin birgə Qlobal Katibliyi yaradılacaqdır. Monitorinq və qiymətləndirmə Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsi prosesinin əsas elementləridir və bu məqsədlə, PPR-in Monitorinq və Qiymətləndirmə Alətindən (PMQA) istifadə ediləcəkdir. Ölkələr PPR üzrə subregional yol xəritələrində iştirak edəcək və bu zaman qəbul prosesi vasitəsilə mərhələnin reytinginin qiymətləndirilməsi razılaşdırılacaqdır.

PPR üzrə Qlobal Strategiyanın müddəti üç 5 illik mərhələdə proqnozlaşdırılır. PMQA və PSQ alətlərindən (peyvəndlər vurulduqda) milli səviyyədə tərəqqiyə nəzarət etmək üçün illik əsaslarla istifadə olunacaq və fəaliyyətlərin davam etdirilməsinə dair göstərişlər vermək məqsədilə 2020-ci ildə nəticələrin dəqiq qiymətləndirilməsi həyata keçiriləcəkdir. Gözlənilən nəticələrin müddəti qlobal səviyyədə və hər bir region üçün ayrı-ayrılıqda təqdim olunur. BX-ya gəlincə, cədvəldə müvafiq KS-lərin sayı və hər bir PPR mərhələsi üzrə gözlənilən uyğunluq səviyyəsi göstərilir.

PPR üzrə qlobal strategiyanın xərclərinə gəlincə, qeyd etmək lazımdır ki, 2-ci komponentin (baytarlıq xidmətlərinin gücləndirilməsi) və 3-cü komponentin (digər xəstəliklərlə əlaqələndirmə) xərcləri bu tapşırıqda daxil edilməmişdir. Baytarlıq xidmətlərinin dəstəklənməsi, ölkələr, xüsusilə, BXE ilə bağlı boşluqların təhlili alətindən könüllü şəkildə istifadə edərək öz ehtiyaclarını qiymətləndirdikdən sonra xüsusi investisiyalar hesabına həyata keçiriləcəkdir. Digər xəstəliklərə qarşı mübarizə xərclərini PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması fəaliyyətləri ilə birlikdə hesablamaq çətindir, belə ki, aradan

qaldırılmalı prioritet xəstəliklərin siyahısı regional və milli səviyyədə keçiriləcək seminarlar zamanı aparılacaq müzakirələrdən, həmçinin, digər xəstəliklərə qarşı xüsusi nəzarət strategiyalarının müəyyən edilməsindən sonra tərtib ediləcəkdir. Bununla belə, qeyd etmək lazımdır ki, PPR-ə qarşı həyata keçirilən fəaliyyətlərin dəstəklənməsinə qoyulan investisiyalar baytarlıq xidmətləri ilə bağlı fəaliyyətlərə (məsələn, müşahidə sistemləri) və son nəticədə, hədəf seçilmiş bütün ölkələrdə heyvan sağlamlığının yaxşılaşdırılması üçün faydalı olacaqdır.

On beş illik Qlobal Strategiya üçün **güzəştisiz xərclər** 7,6-9,1 milyard ABŞ dolları arasında olmaqla, ilk beş ilin xərcləri 2,5-3,1 milyard ABŞ dolları təşkil edir. Ən aşağı xərc limiti 16,5% daha aşağıdır və bu nəticəni peyvəndləmə üçün effektiv strategiyadan istifadə edən ölkələrdə PPR-a yoluxma hallarının sayında kəskin azalma baş verəcəyi halda gözləmək olar. Sınaqdan keçirilmiş bütün ssenarilərdə əhəmiyyətli peyvənd kampaniyaları mövcuddur ki, onları dəqiq epidemioloji və iqtisadi təhlil aparmaqla, risk qrupunu ciddi şəkildə hədəfə almaq hesabına ixtisar etmək mümkündür. Bu xərclərə peyvənd dozasının xərcləri üçün real rəqəmlər və müxtəlif ssenarilərdə peyvəndin çatdırılması xərclərini qarşılamaq üçün məbləğ daxildir. Ümumilikdə, hesablamalara görə, ilkin 5 illik müddət ərzində illik xərclər təxminən 0,5 milyard ABŞ dolları ətrafında olacaqdır. Hazırda PPR-in vurduğu birbaşa zərər 1,2-1,7 milyard ABŞ dollarına bərabərdir və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün uğurlu proqram olarsa, bu zərəri sifirə endirmək mümkündür. Qeyd etmək lazımdır ki, strategiya olmadan 15 il ərzində zəif şəkildə yönləndirilmiş peyvənd kampaniyalarına 4-5,5 milyard ABŞ dolları həcmində məbləğ xərclənəcəkdir ki, bunun da xəstəliyin tam aradan qaldırılmasına səbəb olacağı inandırıcı deyil.

İxtisar və qısaltmalar

ARAHIS:	ASEAN Regional Animal Health Information System ASEAN ölkələri üzrə Heyvan Sağlamlığı barədə Regional Məlumat Sistemi
ARIS:	Animal Resources Information System Heyvan Resursları barədə Məlumat Sistemi
ASEAN:	Association of South-East Asian Nations Cənub-Şərqi Asiya ölkələri Assosiasiyası
ADQ:	Afrika donuz qripi
IBAR:	African Union - Inter-African Bureau for Animal Resources Afrika İttifaqının Afrikada Heyvan resurslarının öyrənilməsi bürosu
PANVAC:	Pan African Veterinary Vaccine Centre Pan Afrika Baytarlıq Peyvənd Mərkəzi
iB:	İcma baytarları
CMC-aH:	Crisis Management Centre – Animal Health Heyvanların sağlamlığının qorunması üzrə böhran vəziyyətlərin idarə olunması mərkəzi
KS:	Kritik səriştələr (ÜHST-nin BXE)
KKP:	Keçilər kontaginoz plevropnevmoniya
MƏBRİK:	Mal-qara, Ət və Balıq Resursları üzrə İqtisadi Komissiya
MAİVC:	Mərkəzi Afrika İqtisadi və Valyuta Cəmiyyəti
KTK:	FAO-nun Kənd Təsərrüfatı Komitəsi
DIVa:	Differentiation between infected and vaccinated animals Yoluxmuş və peyvənd vurulmuş heyvanların fərqləndirilməsi
QADİB:	Qərbi Afrika Dövlətlərinin İqtisadi Birliyi
AƏTİ:	Avropa Ərzaq Təhlükəsizliyi İdarəsi
EMPRES:	Emergency Prevention System (FAO) Fövqəladə halların qarşısının alınması sistemi (FAO)
EMPRES-I:	EMPRES Global Animal Disease Information System (FAO) EMPRES-in Heyvan Xəstəlikləri barədə Qlobal Məlumatlandırma Sistemi (FAO)
FaO:	Food and Agriculture Organization of the United Nations BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
THX-QÇ:	Transsərhəd heyvan xəstəliklərinə mütərəqqi nəzarət üzrə qlobal çərçivə
Kəş:	Körfəz Əməkdaşlıq Şurası
QEXS:	Qlobal erkən xəbərdarlıq sistemi (FAO/ÜHST/ÜST)
GREP:	Global Rinderpest Eradication Programme Xırdabuynuzlu Heyvanların Taun Xəstəliyinin Aradan Qaldırılması üzrə Qlobal Proqram
GCES:	Global Control and Eradication Strategy Nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Qlobal strategiya
YQQ:	Yüksəkpatogenli quş qripi
BAEA:	Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi

iKT:	İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları
MMİS: (SADC)	Mal-qara barədə məlumatların idarə olunması sistemi
QHT-lər:	Qeyri-hökumət Təşkilatları
ÜHST:	Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı
PaNVaC:	Pan African Veterinary Vaccine Centre of the African Union Afrika İttifaqının Pan-Afrika Baytarlıq Peyvənd Mərkəzi
XXM:	Xəstəliklərin müştərək müşahidəsi
PMQA:	Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi aləti
DÖST:	Dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığı

PPR:	<i>Xırdabuynuzlu heyvanlarda taun xəstəliyi</i>
PPRV:	<i>Xırdabuynuzlu heyvanlarda taun virusu</i>
PPR-GCEP:	Xırdabuynuzlu heyvanlarda taun xəstəliyinə Nəzarət və Xəstəliyin Aradan Qaldırılması üzrə Qlobal Proqram
PPR-QTEŞ:	Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsi
PSQ:	Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə aləti
BXE:	Baytarlıq xidmətlərinin effektivliyinin qiymətləndirilməsi (ÜHST)
HSRM:	Heyvanların Sağlamlığı üzrə Regional Mərkəzlər
RiB:	Regional İqtisadi Birliklər
REMESa:	<i>Réseau Méditerranéen de Santé Animale</i> Heyvanların Sağlamlığı üzrə Aralıq Dənizi Şəbəkəsi
AREM:	Aparıcı Regional Epidemioloji Mərkəz
ARL:	Aparıcı regional laboratoriyalar
MTX:	Mal-qara arasında taun xəstəliyi
RDQ:	Rift dərəsi qızdırması
SaaRC:	South Asian Association for Regional Cooperation Cənubi Asiya Ölkələrinin Regional Əməkdaşlıq Assosiasiyası
SADC:	Southern African Development Community Cənubi Afrika İnkişaf Birliyi
SWOT:	Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats "Güclü tərəflər-Zəif tərəflər-İmkanlar-Təhlükələr" analizi
THX:	Transsərhəd heyvan xəstəliyi
BSX:	Baytarlıq səhiyyə xidmətləri
BX	Baytarlıq xidmətləri
UEMOA:	Union Economique et Monétaire Ouest Africaine Qərbi Afrika İqtisadi və Valyuta Birliyi
WaHID:	World Animal Health Information Database Heyvan Sağlamlığı barədə Ümumdünya Məlumat Bazası (ÜHST)
WaHIS:	World Animal Health Information System Heyvan Sağlamlığı barədə Ümumdünya Məlumatlandırma Sistemi (ÜHST)
ÜTT:	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı

Giriş

Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (Peste des petits ruminants-PPR) xırdabuynuzlu heyvanların arasında geniş yayılmış, yoluxucu və dağıcı xəstəliyi. O, ərzaq təhlükəsizliyi və insanların rifahına əhəmiyyətli iqtisadi təsirə malikdir. Buna görə, PPR Afrika, Yaxın Şərqi və Asiyada yayılmış heyvan xəstəlikləri arasında ən dağıcısı hesab olunur. Bu xəstəlik, həmçinin, FAO və ÜHST-nin Transsərhəd heyvan xəstəliklərinə mütərəqqi nəzarət üzrə Qlobal Çərçivəsinin (THX-QÇ¹) qlobal səviyyədə 5 illik fəaliyyət planında² (2013-2017) (17) göstərilən prioritet xəstəliklərdən biridir.

2012-ci ilin oktyabr ayında THX-QÇ-nin Qlobal Rəhbər Komitəsi tələb etdi ki, THX-QÇ-nin işçi Qrupunun fəaliyyət sahəsinə PPR üzrə Qlobal Nəzarət Strategiyasının hazırlanması və PPR-in aradan qaldırılması proqramının işə salınması məqsədilə beynəlxalq konfransın təşkil edilməsi tapşırığı əlavə edilsin. Bu tövsiyə daha sonra 2014-cü ilin may ayında ÜHST-nin Nümayəndə Heyətlərinin Ümumdünya Assambleyası tərəfindən qəbul edilmiş qətnamə, o cümlədən, müvafiq olaraq 2014-cü ilin oktyabr və dekabr aylarında FAO-nun Kənd Təsərrüfatı Komitəsi (KTK) və Şurası tərəfindən verilmiş tövsiyələrlə dəstəkləndi.

2013-cü ildə ÜHST və FAO PPR-ə nəzarəti qlobal miqyasda daşımaq və həm üfüqi, həm də xəstəliklərlə bağlı daha konkret məsələləri (şaqlı) nəzərdən keçirərək, heyvan sağlamlığı problemlərinin sistemli şəkildə həll olunmasına tam hazır olduqlarını ifadə etməklə, PPR-ə qlobal nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Strategiyanın (bundan sonra "Qlobal Strategiya" adlandırılacaq) işlənilməsi barədə birgə qərar qəbul etdilər.

PPR-in aradan qaldırılması tapşırığı bir sıra əlverişli elementlər, o cümlədən, iribuynuzlu mal-qara arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılması zamanı qazanılmış təcrübə, bir neçə əlverişli texniki amil (məsələn, diaqnostika və müşahidə alətləri qrupu, virusun məlum olan bütün izlərini/mənşəyini məhv edən effektiv və ucuz peyvəndlər, uzunmüddətli daşıyıcıların olmaması və vəhşi təbiətin vacib rol oynamaması), ÜHST-nin 2014-cü ildə qəbul edilmiş yeni *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsi* (PPR-in rəsmi statusa malik xəstəlik kimi tanınması ("PPR-free" statusunun rəsmi olaraq tanınması) və ÜHST-nin milli nəzarət proqramlarını təsdiq etməsi ehtimalı), heyvan sahiblərinə birbaşa iqtisadi təsir, həmçinin, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün strategiyaya investisiya qoymaqla bağlı milli, regional və qlobal səviyyələrdə müxtəlif siyasətçilər tərəfindən artan siyasi dəstəkdən faydalana bilər.

Bu strategiyanın əsas hədəfi PPR və digər xəstəliklərə nəzarət və xəstəliklərin aradan qaldırılması, o cümlədən, yaxşılaşdırılmış baytarlıq xidmətləri (BX) və heyvan sağlamlığı üzrə qlobal sistemlər vasitəsilə heyvan sağlamlığının yaxşılaşdırılması bu xəstəliklərin təsirini azaldacaq, bununla da, xırdabuynuzlu heyvandarlıq sektorunun qlobal ərzaq təhlükəsizliyi və iqtisadi artıma verdiyi töhfəni artıracaq, bununla da, kiçik sahibkarlar və yoxsul fermerlərin rifahını yaxşılaşdırmış olacaq.

1 Transsərhəd heyvan xəstəliklərinə mütərəqqi nəzarət üzrə qlobal çərçivə FAO və ÜHST-nin 2004-cü ildə başladılmış təşəbbüsüdür.

2 Qlobal fəaliyyət planı THX-QÇ-nin qlobal və regional rəhbər komitələrinin iclaslarında əldə olunan nəticələrə və verilən tövsiyələrə, THX-QÇ-nin 5 Regional Fəaliyyət planına, həmçinin, fəaliyyətləri təşviq etmək və/və ya həyata keçirmək üçün THX-QÇ-nin mexanizmlərindən istifadə edilməsini tövsiyə edən əsas iclaslarda əldə edilən nəticələrə və verilən tövsiyələrə əsaslanır.

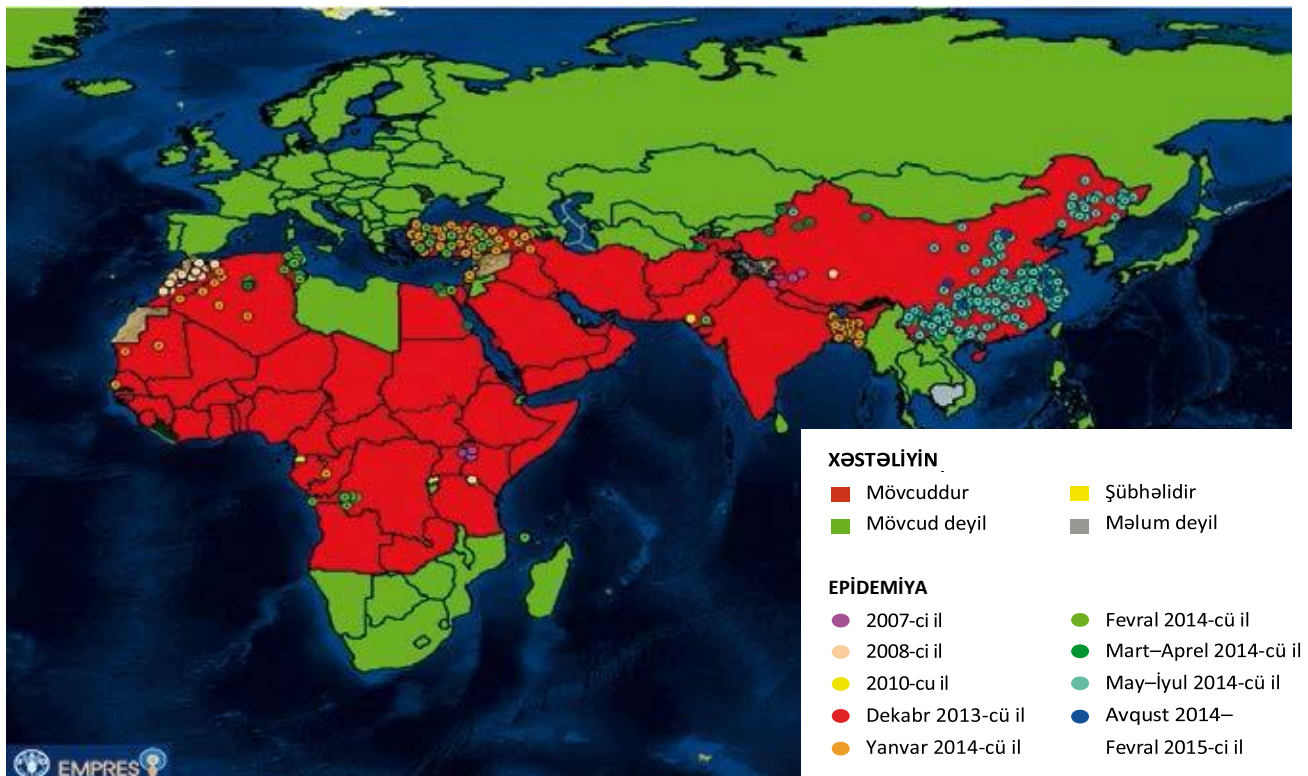
Hissə A.

Ümumi prinsiplər və alətlər

1. PPR-in aradan qaldırılması ilə bağlı əsaslandırma

1.1. Dünyada PPR-lə bağlı vəziyyət

İlk dəfə 1940-cı ildə Kot-d'İvuarda aşkar edilməsindən bu yana PPR öz coğrafi paylanma sərhədlərini davamlı olaraq genişləndirmiş, ilkin olaraq yayıldığı Qərbi Afrika sərhədlərini aşmışdır. Faktiki olaraq, ötən 15 il ərzində xəstəliyin coğrafi cəhətdən əhəmiyyətli və kəskin artımı müşahidə olunmuş və bu hal PPR-in Mərkəzi Asiya, Cənubi Asiya və Şərqi Asiyanın böyük bir hissəsində yayılması ilə nəticələnmişdir (Şəkil 1). Hazırda 70-dək ölkə xəstəliyə yoluxma hallarının qeydə alınması və ya yoluxma təhlükəsi ilə bağlı şübhələrin olması barədə ÜHST-yə məlumat vermiş, digər 50 ölkədə isə, PPR-ə yoluxma riskinin olduğu güman edilir. Yoluxma hallarının qeydə alındığı ölkələrin 60%-dən çoxu Afrikada (o cümlədən, Şimali Afrikada), qalanları isə, Asiyada (Cənub-Şərqi Asiya, Çin, Cənubi Asiya, Mərkəzi Asiya/Qərbi Avrasiya, o cümlədən, Türkiyə) və Yaxın Şərqdə yerləşir. 2014-cü ilin may ayına olan məlumatlara görə, dünyanın 48 ölkəsində PPR-ə yoluxma hallarının olmadığı ÜHST tərəfindən rəsmi olaraq qəbul edilmişdir. Bu ölkələr tarixən Amerika və Avropanın xəstəlikdən azad əraziləri olsa da, ÜHST digər ölkələrin riayət etməli olduğu beynəlxalq tanınma prosesinin (mal-qara arasında yayılan taun xəstəliyində olduğu kimi) əsasını qoymuşdur.

Təsvir 1

PPR ilə bağlı cari global vəziyyət və 2007-2014-cü illərdə epidemiyə halları

Mənbə: ÜHST-nin WAHIS və FAO-nun EMPRES-I sistemləri (12, 29)

2007-ci ilə qədər PPR-ə yoluxma hallarının rəsmi qeydə alındığı ölkələr kimi tanınan Afrika ölkələri, Misir istisna olmaqla, Böyük Səhra və Ekvator xətti arasında yerləşirdi. Bununla belə, 2007-ci ildə PPR Konqo Respublikası, Uqanda və Keniyada heyvanlar arasında böyük tələfata səbəb olmuşdur. Həmin ildən etibarən xəstəlik davamlı olaraq cənub istiqamətində irəliləyərək Konqo Demokratik Respublikası, Tanzaniya, Zambiya, Anqola və Komor adalarını əhatə etmiş oldu. Şimali Afrikada o bir-birinin ardınca Mərakeş, Tunis və Əlcəzairdə özünü göstərmiş oldu.

1.2. Əsaslandırma

1.2.1. Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (PPR) (7, 10, 13, 21, 22, 23)³

n İnsanlar və xırdabuynuzlu heyvanlar

Hesablamalara görə, Afrika, Yaxın Şərq və Asiyada yaşayan 330 milyon yoxsul insan mal-qara saxlayır. Xırdabuynuzlu heyvanlar, əsasən, qoyun və keçilər yoxsul ailələr üçün yaşayışın və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Xırdabuynuzlu heyvanlar onları saxlayan və idarə edən insanlar üçün vacib olmaqla, onları süd, ət, süd və ət məhsulları, lif və yun ilə təmin edir. Xırdabuynuzlu heyvanların saxlanması təhsil ödənişləri kimi xərcləri qarşılamaq üçün gəlir mənbəyi, həmçinin, sərvətin saxlanması üçün mobil bank kimi yer hesab olunur. Bundan əlavə, bu xırdabuynuzlu heyvanlar əkin sistemlərində istifadə etmək məqsədilə gübrənin istehsalı yolu ilə torpağa qidalandırıcıların qaytarılmasında rol oynayır.

Əksər təsərrüfatlarda, xüsusilə, kiçik sahibkarlıq təsərrüfatlarında qadınlar xırdabuynuzlu heyvanların yetişdirilməsində vacib rol oynayır və bu baxımdan, gender məsələləri nəzərə alınmalıdır.

Qoyun və keçilər, həmçinin, heyvanları satın alaraq şəhər mərkəzlərinə gətirən ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərin rifahında vacib rol oynayır. Ticarət nəqliyyatdan istifadəni əhatə edir və əlavə məşğulluq mənbəyidir. İnsanlar, həmçinin, heyvan kəsimi, heyvan cəsədlərindən geyim əşyalarının hazırlanması və dəri aşılması kimi sahələrlə məşğul olurlar. Məsələn, Keniyada xırdabuynuzlu heyvanların ticarəti coğrafi olaraq paylanmışdır. Qoyun və keçilər Somali, Efiopiya və Sudandan Nayrobi şəhərinə gətirilir. Somali, Cibuti və Efiopiyada diri heyvanların ticarəti Yaxın Şərq və Ərəbistan yarımadasına qədər yayılmışdır. Bu ölkələrdən hər il təxminən 3-4 milyon canlı qoyun və keçi ixrac edilir. Qoyun və keçilər üçün oxşar geniş ticarət sistemləri Orta Şərq və Asiyanın digər ərazilərində də mövcuddur.

Qoyun və keçilərin yetişdirilməsi və dəyər zəncirlərindən faydalanan benefisiarların ən böyük kateqoriyası həm şəhər, həm də kənd istehlakçılarından ibarətdir. PPR-in təsirinə məruz qalmış regionlarda təxminən 5,4 milyard istehlakçı yaşayır. Hazırda, urbanizasiya və sərvətin artması istiqamətində tendensiyaların güclənməsi ilə istehlakçıların tələbatı da dəyişməkdədir. Bu istehlakçılar süd, süd məhsulları, ət kimi ərzaq məhsulları, heyvan dərisi, geyim üçün yun və lif kimi yüksək keyfiyyətli məhsullardan faydalanırlar. Tələbat artdıqca münasib qiymətləri qoruyub saxlamaq üçün təkmilləşdirilmiş istehsal və təchizat sistemlərinə ehtiyac yaranır. Qoyun və keçi məhsullarının təchizatında baş verən tərəddüdlər cəmiyyətə, o cümlədən, müəyyən vaxtlarda əksər istehlakçıların qida rejiminə təsir göstərə bilər.

Qısaca desək, qoyun və keçilərin yetişdirilməsi, ticarəti, emalı və istehlakının miqyası çoxlu sayda insanın bu sahədə məşğul olduğunu göstərir və bu xırdabuynuzlu heyvanlar həmin insanların rifahını təmin etmək üçün vacibdir. Təsərrüfatlarda və onlarla əlaqəli dəyər zəncirlərində milyonlarla insan sahibkarlıq fəaliyyətini və ailəsini saxlamaq üçün xırdabuynuzlu heyvandarlıqdan asılıdır. Bu insanlar, əsasən, digər qruplarla müqayisədə cəmiyyətin nisbətən yoxsul təqəbəsi hesab olunur və qoyun və keçilərin istehsalında baş verən kiçik dəyişikliklərə qarşı həssasdır.

³ Bu nəşrləri ədəbiyyat siyahısında tapmaq mümkündür

n Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (PPR) və insanlar

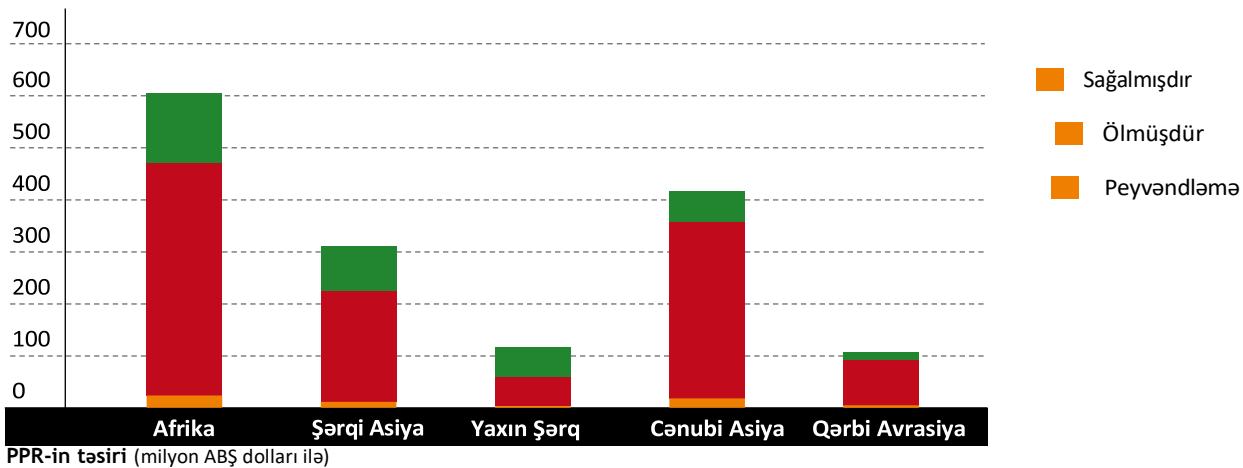
PPR-ə yoluxma hallarının qeydə alındığı regionlarda təxminən 5,4 milyard insan yaşayır. Kənd ərazilərində onların əksəriyyəti qoyun və keçi təsərrüfatından asılıdır. PPR yalnız qoyun və keçi saxlayan və istehsal fəaliyyəti ilə məşğul olan ailələrə deyil, həm də bu təsərrüfatların təmin etdiyi yaxşı formalaşmış və mürəkkəb dəyər zəncirlərinə kəskin mənfi təsir göstərə bilər. Qoyunçuluq və keçiçilik və dəyər zəncirlərinin inkişafı üçün sabitlik tələb olunur. Buna görə də, ümumilikdə, heyvan xəstəliklərinin və konkret olaraq, PPR kimi transsərhəd xəstəliklərinin aradan qaldırılması, xüsusilə, ərzaq dəyər zəncirlərinin bu sahələrlə məşğul olan insanlar və tələbatı onlar tərəfindən ödənilən istehlakçılar üçün daha az riskli olmasında maraqlı olan siyasətçilər üçün prioritet olmalıdır. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması kimi tədbirlər yalnız xırdabuynuzlu heyvandarlıq təsərrüfatlarından gələn gəlirləri artırmayacaq, həm də, xərcləri azaldaraq rentabellik və məhsuldarlığın artmasına səbəb olacaqdır. Bu, öz növbəsində, xırdabuynuzlu heyvandarlıq iqtisadiyyatının milli iqtisadiyyatın ümumi inkişafına töhfə verməsinə imkan verəcəkdir.

Kənd ərazilərində insanların əksəriyyəti ya qoyun və keçi saxlayır, ya da yerli şəraitdə bu növlərin formalaşdırdığı iqtisadiyyatdan asılıdır. PPR kimi xəstəliklər meydana çıxdıqda, istehsalda birbaşa itkilərə yol açır və müşahidə, nəzarət və profilaktika tədbirlərini həyata keçirmək üçün xərclərə səbəb olur. Ticarətə dəyən təsiri hesablamaq daha çətindir: yoluxucu xəstəliyin mövcud olması yerli ticarətin strukturunu sürətlə dəyişərək, adətən, beynəlxalq ticarətdə qadağaların qoyulmasına səbəb ola bilər. Bu risklərin miqdarını müəyyən etmək çətindir, onları idarə etmək isə daha çətindir. Bu, qoyunçuluq və keçiçilik təsərrüfatlarında investisiya çatışmazlığına və eyni dərəcədə vacib ticarət, heyvan kəsimi və emal infrastrukturunun zəif inkişaf etməsinə səbəb olur.

Morbillivirus virusunun səbəb olduğu Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi (PPR) - iribuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi ilə sıx əlaqəli, qoyun və keçilər arasında yüksək yoluxuculuğa malik xəstəlikdir. (2, 6, 19). Ən pis hallarda, PPR ilə əlaqəli xəstələnmə dərəcəsi 100%-lik göstəriciyə malik olur, ölüm halları isə, 90%-ə çata bilər. Xəstəliyin endemik olduğu ərazilərdə ölüm hallarının sayı aşağı da ola bilər, bununla belə, xəstəlik sürü təsərrüfatının məhsuldarlığına gizli təsirini göstərməklə, quzu və çəpişlərin böyüməsinə mane olur, yetkin heyvanların digər bakteriyalı xəstəliklərə qarşı immunitetini zəiflədir. Ümumilikdə, PPR sağlam və inkişaf edən sürülərin⁴ inkişafını məhdudlaşdıran amildir.

Hesablamalara görə, hər il PPR təxminən 1,2-1,7 milyard ABŞ dolları həcmində birbaşa itkiyə səbəb olur. PPR-ə qarşı peyvəndlərin vurulması üçün hesablanmış cari xərclərin həcmi 270-380 milyon ABŞ dolları arasında dəyişir. Təkcə PPR-in illik təsiri təxminən 1,45-2,1 milyard ABŞ dollarına bərabər ola bilər. PPR-in yaratdığı qlobal maliyyə yükünün təxminən üçdə bir hissəsi Afrika ölkələrinin üzərinə düşür, yükün dördü bir hissəsini isə Cənubi Asiya ölkələri çəkməli olur (Təsvir 2). PPR-in müvəffəqiyyətlə aradan qaldırılması ilə ölkələr üzərindəki bu maliyyə yükü də qalxmış olacaqdır. İlk 5 illik müddət üçün smeta dəyəri (güzaştəsiz xərclər) 2,5 milyard ABŞ dolları (yəni, hər il üçün təxminən 0,5 milyard ABŞ dolları) təşkil edən nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması proqramı yuxarıda qeyd olunan xərclə müqayisədə kiçik görünür. Təkcə PPR-in təsirinin 42% azalması illik xərcləri doğruldacaqdır.

Bütün sosial-iqtisadi tərəflər 1 sayılı Əlavədə müzakirə olunmuşdur.

4 Qoyun və keçilər üçün "sürü" terminindən istifadə olunur. Qlobal Stratejiyanın məqsədləri üçün də sürü dedikdə xırdabuynuzlu heyvanların hər hansı qrupu nəzərdə tutulur.

1.2.2. Baytarlıq xidmətlərinin (BX) yaxşılaşdırılması

ÜHST özünün *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məcləsinin (Quruda yaşayan heyvanların məcləsi)* iki fəslini BX-nin keyfiyyətinə həsr etmişdir. ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların məcləsində* müəyyən edilən BX dövlət sektoru və özəl sektorda çalışan baytarlar və lisenziyasız fəaliyyət göstərən baytarlıq mütəxəssislərindən ibarətdir (28).

Bu keyfiyyət standartlarına uyğunluq ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların məcləsinin* digər müddələrinin həyata keçirilməsinin əsasını təşkil edir. Bu, məsələn, beynəlxalq ticarətdə BX sertifikatlaşdırılmasına olan inamı artıracaqdır. Ümumiləşdirsək, BX-nin keyfiyyəti və müvafiq qaydada idarə olunması heyvanların və cəmiyyətin sağlamlığının yaxşılaşdırılması, milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə sanitar və fitosanitar standartlara (SFS) uyğunluğun gücləndirilməsi üçün "münbit mühit" in yaradılmasına səbəb olacaqdır.

BX-nin keyfiyyəti etik, təşkilati, qanuni, tənzimləyici və texniki xarakterə malik təməl prinsiplər kimi bir sıra amillərdən asılıdır. Onlardan bəziləri xidmətlərin effektiv şəkildə göstərilməsini təşviq etdiyinə və heyvanların sağlamlığı sistemlərinin ümumi işini təkmilləşdirdiyinə görə dayanıqlı iqtisadi inkişaf üçün zəruri şərt olan BX-nin düzgün idarə olunması ilə birbaşa əlaqəlidir. Nəticə etibarilə, BX missiyaları heyvan xəstəliklərinə nəzarət və xəstəliklərin aradan qaldırılması, o cümlədən, iqtisadi inkişafın dəstəklənməsi ilə əlaqəli olduğuna görə, ictimai maraq hesab olunur, yoxsulluğun azaldılması və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi kimi qlobal hədəflərlə açıq şəkildə əlaqələndirilərək, bununla da, 2015-ci ildən sonrakı dövr üçün Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə və BMT-nin "Sıfır aclıq" məqsədinə çatmağa kömək edir.

1.2.3. Xırdabuynuzlu heyvanların digər əsas xəstəliklərinin qarşısının alınması və bu xəstəliklərə nəzarət

PPR-ə nəzarət proqramlarını digər xəstəliklərə nəzarət tədbirləri ilə əlaqələndirmək üçün bir neçə yaxşı səbəb var və bunlardan ən əsası budur ki, miqyas iqtisadiyyatlarına nail olmaq bu cür fəaliyyətlərin birləşdirilməsi yolu ilə mümkün olacaqdır. İmkanlar əsas heyvan xəstəliklərinə qarşı mübarizənin ərzaq istehsalı və gəlirlərin artırılması üçün yaxşı investisiya olmasının qlobal miqyasda mənimsənilməsi ilə bağlıdır. Məsələn, PPR-ə nəzarət proqramının əsas xərcləri nəqliyyat və texniki heyətin PPR ilə bağlı peyvəndləri çatdırmaq və mümkün epidemiyə hallarını araşdırmaq məqsədilə hədəf populyasiyalar, o cümlədən, kiçik sahibkarlar, sürü sahibləri və köçəri çobanlara baş çəkmək üçün sərf etdiyi zamanla əlaqəli olacaqdır. Bu, heyvanların digər sağlamlıq problemlərini idarə etmək üçün xüsusilə, birləşdirilmiş peyvəndlərlə (çoxvalentli peyvənd və ya eyni zamanda birvalentli bir neçə peyvənd) əlaqədar məlumat və texnologiyaların çatdırılması baxımından proqram üçün imkan yaradır.

PPR ilə birləşdirilə biləcək xəstəliklərin siyahısına gəlicə, THX-QÇ-nin regional və qlobal rəhbər komitələrinin 5 illik fəaliyyət planında əks olunan prioritet xəstəlikləri müəyyən etmək kimi bəzi tapşırıqlar artıq yerinə yetirilmişdir. Qoyun və keçilərdə suçiçəyi, pasterelyoz və brusellyoz kimi bəzi yoluxucu və bakterial xəstəliklər yaxşı namizəddir. PPR-ə nəzarət tədbirlərinin digər xəstəliklərə nəzarət tədbirləri ilə birləşdirilməsi müəyyən regionlarda və ferma təsərrüfatlarında xüsusi iqtisadi əhəmiyyətə malik ola bilər. Mümkün nümunələr kimi Afrikada Rift dərəsi qızdırması (RDQ) və ya keçilərdə kontagioz plevropnevmoniyayı (KKP), Mərkəzi Asiyada isə dabaq xəstəliyini göstərmək olar. Həmçinin, daxili və xarici parazitlər (məsələn, Afrika tripanosomozu), enterotoksemiya və ya qarayara kimi böyük iqtisadi itkilərə səbəb ola biləcək daha az yoluxucu xəstəliklərin nəzarət tədbirlərinə daxil edilməsinə ehtiyacın olub-olmadığını araşdırmağa dəyər.

Qeyd etmək lazımdır ki, bununla belə, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması fəaliyyətlərinin digər xəstəliklərə qarşı fəaliyyətlərlə birləşdirilməsi əsas diqqəti PPR-dən yayındırmaqda əks-təsir də göstərə bilər. Qlobal Strategiyanın 3-cü komponentini müəyyən edərkən bu riski çox diqqətlə nəzərdən keçirmək, bu cür yanaşmaların mümkün müsbət və mənfi nəticələri arasında yaxşı tarazlıq qurmaq tələb olunacaqdır. Regional və milli səviyyədə təhlillərin aparılması bir neçə xəstəliyə qarşı eyni zamanda mübarizə aparılmasının yerli şəraitə nə dərəcədə uyğun olduğunu təsdiqləmək üçün yeganə yol olacaqdır.

1.3. Ümumi prinsiplər və SWOT-təhlil

1.3.1. Ümumi prinsiplər

Qlobal Strategiya⁵ aşağıdakı təməl prinsiplərə⁶ əsasən fəaliyyət göstərəcəkdir.

- > **xəstəliyi mənbəyində aradan qaldırmaq:** PPR-in, hazırda bu xəstəlikdən azad olan və çoxlu sayda xırdabuynuzlu heyvanlara malik ölkələrdə yayılma ehtimalının olduğunu nəzərə alsaq, problemin mənbəyinə yönəlmiş nəzarət tədbirləri risk altında olan ölkələr tərəfindən dəstəklənersə, bu hər iki tərəf üçün qazanlı vəziyyət olacaq.
- > **risklərə əsaslanan mütərəqqi yanaşmaya malik olmaq:** Bu yanaşma strategiyanı, xüsusilə, sosial-iqtisadi baxımdan milli və regional şəraitlərə uyğunlaşdırmaq üçün kifayət qədər çevik olmalıdır.
- > **otlaq heyvandarlığı və aqrar maldarlıq təsərrüfatlarına diqqət ayırmaq:** PPR quru yarı-rütubətli və rütubətli regionlarda əkin təsərrüfatının üstünlük təşkil etdiyi təsərrüfatlardan daha çox otlaq heyvandarlığı və aqrar maldarlıq təsərrüfatlarına daha geniş yayılmışdır. Bundan əlavə, xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi müntəzəm olaraq maldarlıq və aqrar maldarlıq təsərrüfatlarından bu cür əkin və maldarlıq təsərrüfatlarının qarışığı olan ferma təsərrüfatlarına keçir və ya təkrar keçir. Bu iki səbəbə görə, nəzarət proqramları ikinci məsələyə yönələcəkdir.
- > Milli hökumətlər, regional və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən **qlobal siyasi dəstək**, o cümlədən, hökumətlərin və onların layihə üzrə tərəfdaşlarının investisiyaları Qlobal Strategiyanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün əsas şərtlərdir.
- > **bütün maraqlı tərəflərin iştirakı:** Digər bir şərt isə bütün iştirakçıların (mal-qara təsərrüfatları və sahibləri, ticarətçilər, vətəndaş cəmiyyəti və s.) xəstəliklərin izlənməsi və hesabatlılıq tədbirlərində, həmçinin, xəstəliklərə nəzarət, o cümlədən, bio-təhlükəsizlik tədbirlərinin hazırlanması və həyata keçirilməsində tam iştirakını təmin etməkdir. Baytarlıq xidmətləri və fermerlərdən əlavə QHT-lərin də rolu nəzərə alınmalıdır.
- > **kommunikasiya əsaslıdır:** Fermer və digər iştirakçıların son dərəcə effektiv şəkildə iştirakını təmin etmək üçün kommunikasiya kampaniyaları işlənib hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir.
- > **bütün istehsalçıları əhatə edən biləcək çatdırılma sistemi:** PPR-in müvəffəqiyyətlə aradan qaldırılması ehtimalı xırdabuynuzlu heyvanların böyük əksəriyyətinin xüsusilə peyvəndlərlə təmin edilməsi ilə bağlıdır və bu, əkin təsərrüfatına əsaslanan rütubətli zonalarda (xırdabuynuzlu heyvanların sıxlığının az olmasına görə), yaxud çox uzaq və ya təhlükəsiz ərazilərdə kiçik kənd sahibkarlıq təsərrüfatları üçün əsl çağırış ola bilər. Çatdırılma sistemlərinin keyfiyyəti və uyğunlaşma qabiliyyəti strategiyanın həyata keçirilməsi üçün əsas element olacaq və bunun üçün bütün ehtimallar, o cümlədən, müvafiq qanunvericilik və baytarlığa nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi şərti ilə, lisenziyasız baytarlıq mütəxəssisləri və baytarlıq xidmətlərinin göstərilməsi üzrə icma baytarlarından istifadə nəzərə alınmalıdır.

⁵ Qeyd etmək lazımdır ki, "nəzarət" və "xəstəliyin aradan qaldırılması" ifadələri bir-birinə zidd deyil. Nəzarət dedikdə, ölkə daxilində müəyyən ərazilərdə/təsərrüfatlarda nəzarət üsullarından istifadə etməklə, xəstəliyə qarşı mütərəqqi şəkildə mübarizə aparmaq nəzərdə tutulur və gözlənilən nəticə virusun hədəf seçilmiş xırdabuynuzlu heyvan populyasiyalarından təmizləməkdir (aradan qaldırmaqdır). "Xəstəliyin aradan qaldırılması" ifadəsindən isə, gözlənilən nəticəsi virusun bütün ölkə və ya regiondan (yəni, bir neçə ölkədən) təmizlənməsi olan nəzarət tədbirlərini həyata keçirərkən istifadə olunur.

⁶ Təməl prinsiplər FAO və ÜHST-nin Qlobal Strategiyanı müəyyən edərkən əsas götürdüləri prinsiplər (yəni, xəstəliyi mənbəyində aradan qaldırmaq və ya risklərə əsaslanma yanaşmadan istifadə etmək, otlaq heyvandarlığı və aqrar maldarlıq təsərrüfatlarına diqqət ayırmaq, mal-qaranın taun xəstəliyi ilə bağlı təcrübədən, ölkənin diqqət mərkəzində olduğu strategiyadan istifadə etmək və s.) və ya Strategiyanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün zəruri olan kənar şərtlər (siyasi öhdəliklər, hökumət və donorların maddi yardımı və s.) ola bilər.

- > **Heyvanların sağlamlığının yaxşılaşdırılması qlobal ictimai maraqdır** və PPR kimi həddən artıq yoluxucu xəstəliyə nəzarət tədbirlərinə bütün ölkələr öz töhfəsini verməlidir, belə ki, heyvanların sağlamlığı ilə bağlı böhranı idarə edə bilməyən bir ölkənin belə olması, bütün dünyada heyvanların həyatını və insanların rifahını təhlükə altına qoyur.
- > **Nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması tədbirləri ilə bağlı vəziyyətdən asılı olaraq bu tədbirlərin xərcləri bölüşdürülməlidir.** Nəzarət mərhələlərində xərclər, başlıca olaraq, mal-qara sahibləri tərəfindən qarşılır (2-ci mərhələ, xəstəliyin aradan qaldırılması hədəf deyil, "şəxsi maraq" yanaşması), ancaq 3-cü mərhələdə, məsələn, peyvəndlərin vurulması məcburi şəkildə alındıqda, fəaliyyətlər son dərəcə maliyyələşən (xəstəliyin aradan qaldırılması hədəf seçilmişdir, "ictimai maraq" yanaşması) vəziyyətə çatır.
- > **BX-nin düzgün idarə olunması və ÜHST standartlarından istifadə edilməsi ilə müvafiq institusional mühit:** İdarəetmə və institusional tərəfdən yanaşdıqda, ÜHST standartlarından istifadə etməklə, heyvan xəstəliklərinə nəzarət üçün müvafiq şəraitin yaradılması vacib tələbdir. Bu, həm BX-yə (ölkələrə köməklik göstərmək üçün BXE qiymətləndirilməsi metodundan istifadə), həm də, müşahidə, peyvənd və diaqnostik testlərin keyfiyyəti kimi daha çox texniki məsələlərə şamil edilir. **Bu, həmçinin, heyvanların idxalı və ixracına şamil edilir:** xəstəliklərin, hətta PPR-in artıq qeydə alındığı ölkələrə yayılmasının qarşısını almaq məqsədilə, ölkələr ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məcalləsinin* müvafiq standartlarını ciddi şəkildə yerinə yetirmədən xırdabuynuzlu heyvan idxal etməməlidir.
- > Xüsusilə, regional və beynəlxalq koordinasiya səviyyələri (8,25) baxımından **mal-qara arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılması** və müəyyən ölkə və ya regionlarda həyata keçirilmiş, yaxud hazırda həyata keçirilən PPR-ə nəzarət proqramları zamanı qazanılmış təcrübə nəzərə alınmalıdır. Eyni zamanda, H5N1 quş qripi böhranına qarşı görülən tədbirlərdən də müəyyən dərslər çıxarmaq mümkündür.
- > **Bütün səviyyələrdə Qlobal strategiyayı həyata keçirmək üçün mövcud beynəlxalq və regional təşkilatlardan istifadə və tərəfdaş əlaqələrinin qurulması:** Qlobal Strategiyanın idarə olunması və həyata keçirilməsi zamanı yeni strukturlar yaratmaq əvəzinə, artıq mövcud olan beynəlxalq agentliklər (ÜHST, FAO, THX-QÇ, BAEA) və müvafiq regional iqtisadi birliklərə (RİB) əsaslanmaq lazımdır. Mövcud regional layihələr, donorlar, vətəndaş cəmiyyəti və özəl sektorla (peyvənd istehsalı şirkətləri, beynəlxalq özəl baytar birlikləri və s.) digər tərəfdaş əlaqələri qurulacaq və ya möhkəmləndiriləcəkdir.
- > **PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılmasını təşviq etmək üçün həvəsləndirici tədbirlərin həyata keçirilməsi:** Qlobal Strategiyanı dəstəkləmək və mal-qara sahiblərini iştiraka həvəsləndirmək üçün PPR ilə bağlı peyvəndləmələr və digər sahə fəaliyyətlərinin mal-qara sahibləri üçün vacib olan xırdabuynuzlu heyvanlar arasında yayılan digər xəstəliklərə qarşı nəzarət tədbirləri ilə birləşdirilməsi kimi bir neçə elementə əsaslanmalıdır. Bu, bu cür kombinasiyanın xüsusi komponentinin xırdabuynuzlu heyvanların digər yoluxucu xəstəliklərə qarşı böyük fayda əldə etmək gözləntisi ilə Qlobal Strategiyyaya daxil edilməsinin səbəblərindən biridir. ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə "PPR free" statusunun tanınması və ya PPR-ə nəzarət üzrə milli proqramların təsdiqlənməsi də, xüsusilə, milli baytarlıq xidmətləri və müəyyən dərəcədə ixrac yönümlü ferma və ticarətçilər üçün effektiv həvəsləndirici amildir.
- > **Ölkənin diqqət mərkəzində olduğu strategiya:** Hətta qlobal səviyyədə koordinasiya ilə regional yanaşma zəruri olarsa belə, xatırlatmaq lazımdır ki, əksər fəaliyyətlər milli səviyyədə həyata keçiriləcəkdir.
- > Milli, regional və qlobal səviyyələrdə **potensialın gücləndirilməsi** strategiyanın əsas elementi olmalıdır.
- > **Sosial-iqtisadi təhlillər vasitəsilə daha çox təbliğat:** PPR-ə nəzarət edilməsinə investisiya qoyuluşlarının təbliğ edilməsi, bir qayda olaraq, xüsusilə də, kiçik sahibkarlıq fermerləri və kənd ərazilərinin inkişafı üçün təsiri qiymətləndirmək məqsədi ilə nəzarət proqramlarının rentabillik təhlillərinə əsaslanmalıdır.
- > Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə əldə olunmuş nailiyyətləri qiymətləndirmək və optimal fəaliyyəti təmin etmək məqsədilə, müvafiq olaraq, nəzarət üsulları və strategiyalarını tənzimləmək və ya yeniləmək üçün **monitorinq və qiymətləndirmə fəaliyyətləri zəruridir.**

1.3.2. SWOT-təhlil

Güclü tərəflər	Zəif tərəflər	İmkanlar	Təhlükələr
1-ci komponent - PPR-ə nəzarət və xəstəliyi aradan qaldırılması			
- Çox səmərəli, təhlükəsiz zəiflədilmiş canlı peyvəndlər - Artıq mövcud olan effektiv diaqnostik testlər - Heyvanların daşıyıcı olmaması - Vəhşi təbiətdə, yaxud xırdabuynuzlu heyvanlardan başqa digər ev heyvanları arasında məlum mənbənin (yəni, xəstəliyin epidemiologiyasında əhəmiyyətli rol oynaya biləcək daşıyıcının) olmaması - PPR ilə bağlı strategiyayı dəstəkləmək üçün istifadə olunan ÜHST-nin mövcud beynəlxalq standartları	- Ticarət üçün nəzərdə tutulan diri xırdabuynuzlu heyvanların artmaqda olan yerdəyişməsi - Xırdabuynuzlu heyvanların populyasiyasının sayı bərabər etibarlı məlumatların olmaması; mütəmadi siyahıyaalma həyata keçirmək lazımdır - Əksər ölkələrdə xırdabuynuzlu heyvanların fərdi eyniləşdirməsinin həyata keçirilməməsi - Müəyyən istehsal təsərrüfatlarında xırdabuynuzlu heyvan sahiblərinə çatdırmaq üçün peyvəndlərin çatdırılması sistemləri, adətən, çox səmərəli olmur* - Verilmiş alt-populyasiyada dövrüyyənin yüksək olması ilə əlaqədar sürünün immunitetinin qorunub saxlanması çətinidir - Peyvənd üçün "soyuq zəncir" tələbinə riayət olunmaması - DİVA (yoluxmuş və peyvənd vurulmuş heyvanların fərqləndirilməsi; ing. "differentiation between infected and vaccinated animals") peyvəndlərinin və müşayiətedici diaqnostik təhlillərin olmaması - Özəl və qeyri-hökumət sahəsini təmsil edən maraqlı tərəflərin iştirak etməməsi (özəl baytarlar, icma baytarları) - Lazımi səviyyədə formalaşdırılmamış dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığının peyvəndlərin çatdırılmasına mane olması - Mal-qara sahiblərinin heyvan xəstəliklərinin qarşısının alınması və bu xəstəliklərə nəzarətin faydalarını lazımi səviyyədə başa düşməməsi - İribuynuzlu heyvanlarla müqayisədə qoyun və keçilərin fərdi iqtisadi dəyərinin az olması səbəbilə xırdabuynuzlu heyvan sahiblərinin səhiyyə xidmətlərinin haqqını ödəməyə tam hazır olmaması	- PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üçün artan siyasi dəstək - Mal-qara arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılması ilə bağlı təcrübədən istifadə - Miqyas iqtisadiyyatına nail olmaq potensialı və PPR-ə nəzarətin xırdabuynuzlu heyvanlar arasında yayılan digər xəstəliklərə qarşı həyata keçirilən tədbirlərlə birləşdirilməsi yolu ilə sonradan proqram xərclərinin nisbətən azaldılması - ÜHST tərəfindən "PPR free" statusunun rəsmi olaraq tanınması və milli nəzarət proqramlarının təsdiqlənməsi vasitəsilə mümkün həvəsləndirmələr - Heyvandarlığın inkişaf etdirilməsi üçün müəyyən ölkələrdə QHT-lərin rolunun gücləndirilməsi	- Siyasi qeyri-sabitlik və təhlükəsizlik problemləri. Böhran vəziyyətində olan yoluxmuş ölkə qonşu ölkələr üçün daimi təhlükə mənbəyidir (Yaxın Şərq, Şimali Afrika və ətraf regionlarda cari vəziyyət) - Bəzi ölkələrdə PPR ilə bağlı vəziyyətdə şəffaflığın olmaması

* məsələn, dövlət xidmətləri və ya özəl xidmətlərə çıxışı məhdud olan təcrid edilmiş geniş istehsal təsərrüfatları və/və ya kiçik sahibkarlıq təsərrüfatları, yaxud bəzi hallarda köçəri təsərrüfatlar

Güclü tərəflər	Zəif tərəflər	İmkanlar	Təhlükələr
2-ci komponent - Baytarlıq xidmətlərinin gücləndirilməsi			
- Son böhranlar zamanı, məsələn, Avropada yüksəkpatogenli quş qripi (H5N1) və ya dabaq xəstəliyi zamanı qazanılmış təcrübə - BX-nin rolunun tanınması - ÜHST-nin BX-nin keyfiyyəti ilə bağlı standartları - BX-nin gücləndirilməsi məqsədilə qoyulan investisiyaları yönləndirmək üçün əksər ölkələrdə artıq həyata keçirilən tanınmış istismar öncəsi alətin (BXE qiymətləndirilməsi metodu) mövcud olması - BX-ni gücləndirməyə yönəlmiş siyasi iradə - Qlobal və regional səviyyələrdə mövcud olan THX-QÇ mexanizmi - İKT-yə çıxış imkanlarının yaxşılaşdırılması	- Heyvan xəstəliklərinin yayılması və baş verməsi halları - Bəzi ölkələrdə BX-nin zəif inkişaf etməsi - Bəzi ölkələrin siyasi gündəliyində heyvanların sağlamlığı və baytarlıq xidmətlərindən daha vacib məsələlərin olması - İstehlakçı maraqlı tərəflərin rolunun zəif olması - Özəl həkimlər şəbəkəsinin zəif olması - Peşəkar qurumların (xüsusilə də, istehsalçı və istehlakçılar) olmaması - Müvafiq marketing sistemlərinin olmaması, kənd təsərrüfatı və sənaye sektorları arasında daxili iqtisadi əlaqələrin zəif olması	- BX dövlət investisiyaları və beynəlxalq yardım üçün yararlı qlobal ictimai məsələdir - Heyvan mənşəli proteinlərə qlobal tələbin artması - Mal-qaranın inkişaf etdirilməsi üçün böyük potensialın olması - Mal-qaranın geniş şəkildə otarılması üçün böyük potensialın olması - Yüksək dəyərli bazarlara çıxış imkanının olması - Ümumdünya Ticarət Təşkilatına (ÜTT) üzv olan ölkələrin sayının artması - BX-nin yaxşılaşdırılmasına donor marağının artması - Heyvanların sağlamlığı və ərzaq təhlükəsizliyinə özəl sektor investisiyaları - Bəzi xüsusi hallarda baytarlıq nəzarəti altında lisenziyasız mütəxəssislər və icma baytarlarında istifadə edərək DÖST yaradılması imkanları	- İnkişaf baxımından idarəetmənin BX göstərilməsinə təsiri - Xüsusilə, risk altında olan ölkələrlə qurudan sərhədlərin uzun olması (THX-nin keçməsi riski) - Şəffaflığın olmaması ehtimalı - Otlaq heyvandarlığı sektorunda sürü sahiblərinin həssaslığı
3-cü komponent - Xırdabuynuzlu heyvanların digər əsas xəstəliklərinin qarşısının alınması və bu xəstəliklərə nəzarət			
- PPR və BX üçün artıq qeyd olunmuş bəzi məqamlar, məsələn, əvvəlki böhranlardan qazanılan təcrübə, BX-nin rolunun tanınması, BXE qiymətləndirilməsi metodunun mövcudluğu, THX-QÇ mexanizminin qlobal və regional səviyyələrdə tətbiq olunması - Xəstəliklərə nəzarət etmək üçün siyasi iradə - Bəzi xəstəliklər üçün mövcud peyvəndlər - İKT-yə çıxış imkanlarının təkmilləşdirilməsi - Çoxsaylı heyvan xəstəlikləri üçün ÜHST standartları	- PPR və BX üçün artıq qeyd olunmuş bəzi məqamlar, məsələn, yaxşılaşdırılmalı BX, müvafiq çatdırılma sistemləri və DÖST-ün olmaması, heyvanların sağlamlığı və baytarlıq səhiyyə xidmətlərindən (BSX) daha vacib məsələlərin olması, bəzi maraqlı tərəflərin (istehsalçı və istehlakçılar, özəl baytarlar və s.) zəif iştirakı - Bəzi xəstəliklər üçün lazımi səviyyədə effektiv peyvəndlərin olmaması - Eyni qurumun ərazisində bir heyvanda bir neçə xəstəliyə qarşı birləşdirilmiş peyvəndlərin vurulması üçün çoxvalentli peyvəndlərin olmaması. - Qeyd: bu, peyvənd istehsaçıları və tədqiqatçılar üçün yeni məhsul istehsal etmək baxımından bir imkan hesab edilə bilər)	- PPR və BX üçün artıq qeyd olunmuş bəzi məqamlar, məsələn, heyvan mənşəli proteinlərə artmaqda olan qlobal tələbat, mal-qaranın inkişaf etdirilməsi potensialı, yüksək dəyərli bazarlara çıxış imkanının olması, BX-nin yaxşılaşdırılmasına donor marağının artması və heyvan xəstəliklərinə nəzarətin yaxşılaşdırılması, heyvanların sağlamlığı ilə bağlı sistemlərin səmərəliliyinin artırılması üçün DÖST və s.	- PPR və BX üçün artıq qeyd olunmuş bəzi məqamlar, məsələn, BX-nin düzgün şəkildə idarə olunması, sərhəd nəzarətinin olmaması (xüsusilə, risk altında olan ölkələrlə), köçəri sürü sahiblərinin həssaslığı - Xırdabuynuzlu heyvanların bəzi xəstəlikləri nəzarət üçün prioritet hesab olunmur - Bəzən düşünmək olar ki, digər xəstəliklərin əlavə edilməsi PPR-ə mütərəqqi nəzarəti təhlükə altına ala bilər** - Bəzi ölkələrdə heyvan xəstəlikləri ilə bağlı vəziyyətdə şəffaflığın olmaması - İqlim dəyişikliyi, ekosistemin dəyişməsi və s. səbəblərdən yeni xəstəliklərin ortaya çıxması

** PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılmasının diqqət mərkəzindən kənar qalması, bununla, effektivliyin azalması və ya hər bir xəstəliyə uyğun müxtəlif peyvəndləmə protokollarının tətbiq olunması səbəbindən mal-qara sahibləri arasında çəşnəliyin yaranması riski

2. Regional vəziyyətlər ^{7,8}

n Şərqi Asiya, Cənub-Şərqi Asiya, Çin və Monqolustan

PPR-ə ilk yoluxma hadisəsi 2007-ci ildə Çində baş vermişdir. 2013-cü ilin sonlarından bu yana Çinin 31 əyalətindən 22-də yoluxma halları qeydə alınmışdır. 27 əyalətdə heyvanların çıxdaş edilməsi və peyvəndləmə (300 milyon doza) işləri həyata keçirilmiş, və bu, epidemiyaların sayını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmışdır.

Cənub-Şərqi Asiya Ölkələri İttifaqının (ASEAN) Cənub-Şərqi Asiya regionundan olan üzv ölkələri və Monqolustanda yoluxma halları qeydə alınmamışdır.

n Cənubi Asiya

Cənubi Asiyada SAARC-ya üzv ölkələr tərəfindən 2011-ci ildə regional yol xəritəsi tərtib edilmişdir. Demək olar ki, SAARC-ya üzv bütün ölkələrdə PPR-in olması barədə məlumat verilmişdir. Yüksək risk ərazilərində peyvəndləmə kampaniyaları həyata keçirilir. Əfqanıstan və Pakistan kimi bəzi ölkələr FAO-nun güclü texniki yardımından faydalanır.

n Mərkəzi Asiya

Mərkəzi Asiyada⁹ bir neçə ölkədə yoluxma halları qeydə alınmış və alınmaqdadır, ancaq dəqiq vəziyyət hər zaman tam məlum olmur. Bir neçə ölkədə peyvəndləmə işləri görülmüşdür, PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə bütün proqramların daha yaxşı uyğunlaşdırılması və koordinasiyasına ehtiyac vardır.

Türkiyə yoluxma yüksək həddədir. Peyvəndləmə işləri görülür və əsas çağırışlardan biri hər hansı xəstəliyin hazırda tamamilə PPR-dən azad olan Avropaya yayılmasının qarşısını almaqdır.

n Yaxın Şərq

Bu regionda PPR ilə bağlı vəziyyət əlverişlidir, ancaq bəzi ölkələrdə yoluxma halları qeydə alınmış, bəzilərdə isə dəqiq vəziyyət daha yaxşı qiymətləndirilməlidir. Bütün ölkələrdə müşahidə işləri aparılır və maarifləndirmə gücləndirilir. Bununla belə, FAO və ÜHST-nin 2014-cü ildə keçirilmiş THX-QÇ seminarında regional epidemiya müşahidəsi və laboratoriya şəbəkələrinin olmaması, xırdabuynuzlu heyvanların yerdəyişməsinə nəzarətin lazımi səviyyədə olmaması və kommunikasiyanın zəif olması kimi bir sıra məhdudlaşdırıcı amillər müəyyən edilmişdir. PPR ilə bağlı regional strategiyanın formalaşdırılması həyata keçiriləcəkdir. Körfəz Əməkdaşlığı Şurasının (KƏŞ) Katibliyi hazırda PPR-ə nəzarətlə bağlı xüsusi strategiya hazırlayır.

Yaxın Şərqi çoxlu sayda xırdabuynuzlu heyvan populyasiyasına malik üç ölkəsində (İraq, Suriya və Yəmən) cari siyasi çaxnaşmalar PPR, habelə, digər əsas xəstəliklərin müşahidə və nəzarət proqramlarının həyata keçirilməsinə mane olur. Bu, qonşu ölkələr üçün ciddi təhlükədir.

⁷ Daha ətraflı məlumat 2 sayılı Əlavədə təqdim olunmuşdur.

⁸ Region və ya subregionların hər birində ölkələrin siyahısı, başlıca olaraq, FAO və ÜHST-nin regional komissiyalarına, o cümlədən, müvafiq Regional İqtisadi Birliklərə üzvlüyə əsaslanır. Siyahı və xəritələr C hissəsinin 2-ci paragrafında verilmişdir.

⁹ Bu region Türkmənistan, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Tacikistan və Qafqaz ölkələrini (Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan) əhatə edir. Epidemioloji səbəblərdən Yaxın Şərqdə (Suriya və İran) və Cənubi Asiyada (Əfqanıstan və Pakistan) yerləşən bəzi ölkələr, həmçinin, Türkiyə Mərkəzi Asiya ölkələri ilə əlaqələndirilmiş və nəticədə, "Qərbi Avraziya" regional iclaslarında iştirak etməyə dəvət edilmişdir.

n Avropa¹⁰

Avropada PPR-ə rast gəlinməmişdir və regionun 29 ölkəsinin “PPR free” statusu ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə tanınmışdır. Son illərdə Şimali Afrika və Türkiyə kimi qonşu regionlarda PPR-in yayılması ilə əlaqədar risklərin artması səbəbindən Avropa Ərzaq Təhlükəsizliyi İdarəsi (AƏTİ) 2015-ci ildə (5) PPR-in Avropa İttifaqında yayılması riskini qiymətləndirən hesabat dərc etmişdir.

n Şimali Afrika

Hazırda, Şimali Afrika regionunda bəzi ölkələrdə PPR mövcuddur və bu vəziyyət son illərdə kəskinləşmişdir. Xəstəlik ilk dəfə 2008-ci ildə Mərakeşdə aşkarlanmış, 4-cü irsə məxsus olan virus (xüsusilə, Cənubi Asiya və Yaxın Şərqdə mövcud olan virus) ölkədə yayılmışdır və hazırda, həmin virus Tunis və Əlcəzairdə mövcuddur, Misirdə isə, geniş yayılmışdır. Seroloji araşdırmalara görə, xəstəliyin Liviyada mövcud olmasına dair şübhələr var, ancaq rəsmi məlumat yoxdur. Mavritaniyada PPR-ə 2-ci irsə məxsus olan virus səbəb olur.

Mərakeşdə 2008-ci ildə kütləvi peyvəndləmə kampaniyasına başlanılmış və bu kampaniya 2010-2011-ci illərdə davam etdirilmişdir. Nəticələr göstərir ki, kütləvi peyvəndləmə kampaniyaları vasitəsilə PPR-ə nəzarət etmək mümkündür. Şimali Afrikada PPR-ə nəzarətlə bağlı regional strategiyanın hazırlanması və həyata keçirilməsi böyük əhəmiyyət daşıyır, heyvanların sağlamlığı sahəsində regional siyasət və fəaliyyətlər Heyvanların Sağlamlığı üzrə Aralıq Dənizi Şəbəkəsi (*Réseau Méditerranéen de Santé Animale* (REMESA)) platforması tərəfindən koordinasiya edilir.

n Şərqi Afrika

Şərqi Afrikada bütün ölkələrdə yoluxma qeydə alınmış və regional strategiya hazırlanmışdır. Hazırda epidemiyalara qarşı, əsasən, peyvəndləmə kampaniyaları həyata keçirilir, ancaq FAO, İBAR və müvafiq regional qurumların fəal yardımı ilə Keniya və Somali kimi bir neçə ölkədə daha geniş kampaniyalar keçirilir.

n Cənubi Afrika

Cənubi Afrikanın əksər ölkələrində hazırda PPR yoxdur. Bir neçə ölkədə PPR-ə yoluxma halları qeydə alındıqdan sonra Cənubi Afrika İnkişaf Birliyi (SADC, ing. Southern African Development Community) dərhal həmin ölkələrdə virusun yayılmasını qarşısını almaq və ona nəzarət etmək, xəstəliyin qonşu ölkələrə yayılmasına imkan verməmək və SADC regionundan PPR-in tamamilə təmizlənməsinə nail olmaq üçün 2010-cu ildə PPR-ə nəzarətlə bağlı regional strategiya hazırladı. Cənubi Afrikada PPR-in olmadığı ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə tanınmışdır.

n Mərkəzi Afrika və Qərbi Afrika

Mərkəzi və Qərbi Afrikada bütün ölkələrdə yoluxma qeydə alınmışdır və onlar PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı bir neçə əngəllə üzləşir. Regional səviyyədə müvafiq Regional İqtisadi Birliklər (Qərbi Afrika Dövlətlərinin İqtisadi Birliyi [QADİB], Mərkəzi Afrika İqtisadi və Valyuta Cəmiyyəti [MAİVC], Mal-qara, Ət və Balıq Resursları üzrə İqtisadi Komissiya [CEBEVIRHA], Qərbi Afrika İqtisadi və Valyuta Birliyi [UEMOA] və s. və digər regional qurumlar siyasi öhdəliklərini yerinə yetirilməli, həmçinin, layihə üzrə tərəfdaşları ilə birlikdə maddi və texniki dəstəyi gücləndirməlidir. FAO laboratoriya diaqnostikası (BAEA ilə birlikdə), müşahidə və digər əməliyyatlar, peyvənd istehsalı (PANVAC - Pan-Afrika Baytarlıq Peyvənd Mərkəzi ilə birlikdə) və milli strateji planların tərtib edilməsi ilə əlaqədar fəaliyyətləri dəstəkləyən bir neçə milli layihəni həyata keçirmişdir. Peyvəndləmə proqramlarının müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinə mane olan əsas əngəlləri müəyyən etmək, keyfiyyətə nəzarət peyvəndlərinin istehsalı və əlçatanlığını gücləndirmək (PANVAC ilə birlikdə) və regional peyvənd bankını yaratmaq üçün "Bil və Melinda

¹⁰ Coğrafi Avropa ərazisində (FAO və ya ÜHST -nin Avropa üzrə regional komissiyalarına aid olan ölkələr istisna olmaqla) həyata keçirilmişdir.

Qeyts Fondu" tərəfindən maliyyələşdirilən yerlərdə pilot layihə Qanada və Burkina-Fasoda ÜHST tərəfindən həyata keçirilmişdir. Qazanılmış təcrübə Qlobal Strategiyanın müəyyən edilməsinə öz töhfəsini vermişdir.

Afrikada IBAR-ın dəstəyi vacib əhəmiyyət daşıyır və 2014-cü ildə Afrika İttifaqı PPR-ə nəzarət etmək üçün qitə strategiyasını müəyyən etmişdir (1,3).

Qlobal, regional və milli səviyyələrdə FAO və ÜHST BAEA ilə birlikdə laboratoriya ilə bağlı məsələlərdə regional qurumlara və üzv ölkələrə yardım edirlər. ÜHST-nin Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məcəlləyə PPR ilə əlaqədar yeni maddələri daxil etməsi o deməkdir ki, hazırda ölkədə PPR-in olmamasının ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə tanınması və ya milli nəzarət proqramının ÜHST tərəfindən təsdiqlənməsi üçün müraciət etmək mümkündür. FAO 2014-cü ildə "Mövqe sənədi" dərc etmiş (11) və müxtəlif milli inkişaf layihələrini həyata keçirmişdir. İki qurum öz üzvlərinin maraqlarını qorumaq və onları dəstəkləmək məqsədilə müvafiq təcrübələri ilə bölüşmək üçün regional və beynəlxalq səviyyələrdə THX-QÇ çərçivəsində əməkdaşlıq edir.

3. Bir-birilə əlaqəli üç komponentin mövcud olması ilə bağlı səbəblər

PPR-in aradan qaldırılması Qlobal Strategiyanın yaxın 15 il ərzində qarşısında duran əsas hədəfidir.

Bununla belə, PPR üzrə strategiya "müstəqil" fəaliyyət hesab edilə bilməz. PPR üzrə Qlobal Strategiyada qəbul edilir ki, yaxşı keyfiyyətə malik BX ərzaq təhlükəsizliyi, mikroblara qarşı müqavimətin qarşısının alınması və ya heyvanların rifahı kimi digər səlahiyyət və fəaliyyətlərdən əlavə PPR-in (o cümlədən, digər əsas THX-lərin) qarşısının alınması və ona nəzarət edilməsi üzrə tədbirlərin müvəffəqiyyətlə və dayanıqlı şəkildə həyata keçirilməsi üçün əvəz olunmazdır. Effektiv BX PPR ilə bağlı "münbit mühitin" yaradılması üçün əsas şərtidir. Buna görə də, ölkədə PPR-in aradan qaldırılması istiqamətində addımlar atıldıqca, baytarlıq xidmətlərinin gücləndirilməsi Strategiyanın 2-ci komponentinin hədəfi olacaq və bu işə, öz növbəsində, 3-cü komponentin hədəfi olan digər prioritet xəstəliklərə nəzarət edilməsi üçün maddi cəhətdən daha səmərəli imkanlar yaradacaqdır. Buna digər əsas xəstəliklərə qarşı peyvəndləmə işləri, epidemioloji araşdırmalar, diaqnostik fəaliyyətlər və müalicə prosedurları kimi fəaliyyətlərin müvafiq formada birləşdirilməsi yolu ilə nail olunacaqdır.

BX-nin yaxşılaşdırılması və PPR-ə və prioritet xəstəliklərə nəzarət edilməsi özü ilə birlikdə qarşılıqlı və əlavə faydalar gətirəcəkdir, bu səbəbdən Qlobal Strategiya bu üç komponenti əhatə edir:

1. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması,
2. BX-nin yaxşılaşdırılması,
3. Xırdabuynuzlu heyvanlarda rast gəlinən digər əsas xəstəliklərin qarşısının alınması və bu xəstəliklərə nəzarət tədbirlərinin gücləndirilməsi.

4. Alətlər

4.1. Məlumatlandırma sistemləri

n ÜHST-nin WAHIS-WAHID sistemləri (29)

Heyvan Sağlamlığı barədə Ümumdünya Məlumatlandırma Sistemi (WAHIS) heyvan xəstəlikləri barədə məlumatları real zaman rejimində emal edərək beynəlxalq ictimaiyyəti məlumatlandıran internet əsaslı kompüter sistemidir. Bu təhlükəsiz sayta çıxış yalnız icazəsi olan istifadəçilər, yəni ÜHST-yə üzv ölkələrin nümayəndə heyətləri və onların səlahiyyətli nümayəndələri üçündür və onlar WAHIS sistemindən ÜHST-yə heyvan xəstəlikləri barədə müvafiq məlumatları çatdırmaq üçün istifadə edirlər. Sistem iki komponentdən ibarətdir:

> ÜHST-yə üzv ölkələrdə baş verən müvafiq epidemioloji hadisələr barədə "həyəcən ismarışları" vasitəsilə beynəlxalq ictimaiyyəti məlumatlandırmaq üçün erkən xəbərdarlıq sistemi və

> ÜHST tərəfindən siyahısı tərtib olunmuş xəstəliklərə (xəstəliyin olub-olmamasına) uzun müddət nəzarət etmək üçün monitoring sistemi.

WAHID interfeysi ÜHST-nin WAHID sistemində saxlanılan bütün məlumatlara çıxışı təmin edir. Sistemdə aşağıdakıları əhatə edən geniş məlumat kütləsi yer almışdır: (i) Ölkələr tərəfindən təqdim olunan, həmin ərazidə baş verən müstəsna epidemioloji hadisələr barədə məlumat verən və mövcud məlumatları yeniləyən birbaşa və sonrakı məlumatlandırma hesabatları, (ii) hər bir ölkədə/ərazidə ÜHST tərəfindən siyahısı tərtib olunan xəstəliklərin səhiyyə statusunu göstərən altı aylıq hesabatlar, (iii) səhiyyə məlumatları və ölkənin baytarlıq işçiləri, laboratoriyaları, peyvəndləri və s. barədə məlumatları əks etdirən illik hesabatlar.

n FAO-nun EMPRES-I sistemi (12)

FAO-nun Fövqəladə profilaktik tədbirlər sisteminin (EMPRES) Heyvan xəstəlikləri barədə qlobal məlumat sistemi (EMPRES-I) regional və qlobal xəstəliklər barədə məlumatlarla təmin etməklə baytarlıq xidmətlərini dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulmuş veb-əsaslı proqramdır.

EMPRES-I proqramının məqsədi FAO-nun müxtəlif mənbələrdən məlumat aldığı dünya üzrə xəstəlikləri dəqiqləşdirməkdir. Doğruluğu yoxlamaq məqsədilə EMPRES, o cümlədən, FAO/ÜHST/ÜST-ün Qlobal erkən xəbərdarlıq sistemi (QEXS) yalnız rəsmi deyil, həm də qeyri-rəsmi məlumat mənbələrindən istifadə edir. Bu məlumatlardan erkən xəbərdarlıq ismarışlarını formalaşdırmaq və paylaşmaq üçün istifadə olunur. Onlar, həmçinin, EMPRES-I məlumat bazasına daxil edilir və (təsdiqdən sonra) strukturlu və emal edilmiş formatda ictimaiyyətə təqdim olunur: xəstəliklər barədə məlumat bazası, xəritəçəkmə/təsvirlərin çəkilməsi üçün alətlər.

EMPRES-I heyvan xəstəliklərinin qlobal səviyyədə paylanması, o cümlədən, milli, regional və qlobal səviyyələrdə cari təhlükələr barədə yenilənmiş məlumatları təqdim edir. Burada, həmçinin, genetik xəstəlik məlumatları, nəşrlər, məlumat kitabçaları, o cümlədən, yoxlama laboratoriyaları və Baş baytarlıq mütəxəssislərinin əlaqə məlumatları kimi digər resurslara çıxış təmin edilir.

"Xəstəliklərin baş verməsi" başlığı altında EMPRES-I istifadəçilərə daxil edilmiş axtarış meyarları (xəstəlik, tarix, növlər, məkan və s.) əsasında dünyanın istənilən yerində heyvan xəstəlikləri ilə bağlı epidemiyalar və ya vəziyyətlər barədə asanlıqla məlumat əldə etmək imkanı verir. Məlumatları ətraflı təhlil üçün iki formatda (PDF və Excel) asanlıqla əldə etmək mümkündür.

Bu cür beynəlxalq alətlərdən savayı regional səviyyədə tətbiq olunan məlumatlandırma sistemləri də mövcuddur (məsələn, ARİS: Afrikada Heyvan Resursları barədə Məlumatlandırma Sistemi, SADC regionunda Mal-qara barədə məlumatların idarə olunması sistemi, Cənub-Şərqi Asiyada ASEAN-ın Heyvan sağlamlığı barədə regional məlumatlandırma sistemi), o cümlədən, mobil tətbiq texnologiyaları (məsələn, SMS, EpiCollect) və sosial media kimi yeni üsullar yaradılır ki, bu da son nəticədə məlumatlılığın artırılması, hesabatlılıq və məlumatların toplanmasında olduqca vacib rol oynayacaq.

4.2. PPR üzrə Monitoring və Qiymətləndirmə Aləti (PMQA)

PPR üzrə Monitoring və Qiymətləndirmə Aləti (PMQA) Qlobal Strategiya üçün müşayiətedici alətdir.

PMQA alətinin məqsədi ölkələri Qlobal Strategiyada müəyyən edilən, epidemioloji risk səviyyələrinin azaldılması ilə profilaktika və nəzarət imkanlarının artırılmasının kombinasiyasına uyğun dörd fərqli mərhələyə (Qiymətləndirmə mərhələsi; Nəzarət mərhələsi; Xəstəliyin aradan qaldırılması mərhələsi; Xəstəlik aradan qaldırıldıqdan sonraki mərhələ) əsasən ölkələri təsnif etməkdir.

PMQA, həmçinin, ölkələrin PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət fəaliyyətlərinə başlamış ölkələrin səylərini yönləndirir və asanlaşdırır. Xüsusilə də, o, PPR-in yayıldığı ölkələrə epidemioloji və faktiki məlumatlara əsaslanan idarəetmə və istiqamətverici dəstək göstərir.

PMQA alətindən ölkənin daxili özünüqiymətləndirməsi və ya ölkənin sorğusuna əsasən xarici ekspertlər (ölkəyə səfər edərək) tərəfindən müstəqil qiymətləndirmə həyata keçirilərkən istifadə oluna bilər. Qiymətləndirmələrin nəticələri (PMQA vasitəsilə) THX-QÇ-nin PPR ilə bağlı illik regional yol xəritəsi görüşlərində nəzərdən keçirilərək müzakirə olunur. Onlardan, həmçinin, ölkənin THX-QÇ-nin PPR üzrə mərhələsini müəyyən etmək üçün istifadə olunur.

PMQA-nın tam təsviri Əlavə 3.3-də verilmişdir.

4.3. Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə (PSQ)

Peyvəndləmə yüksək riskli və ya xəstəliyin yayıldığı ərazilərdə PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət edilməsində əsas rol oynayır. Peyvəndləmə kampaniyalarının səmərəliliyini qiymətləndirmək üçün 3.4 sayılı Əlavədə ətraflı şəkildə təsvir edilmiş bir neçə yanaşmadan istifadə edilə bilər. Bu məqsədlə mal-qara sahiblərini peyvəndləmə işlərini nə dərəcədə uğurlu hesab etməsini və digər parametrləri qiymətləndirmək üçün kollektiv üsullardan, o cümlədən, peyvəndlər vurulduqdan müəyyən müddət sonra həyata keçirilən seroloji araşdırmalardan istifadə edilə bilər.

Peyvəndləmə kampaniyasının səmərəliliyini qiymətləndirmək üsulu kimi seroloji monitoring seçilsə, ölkənin epidemioloji vəziyyətindən, büdcə və ehtiyaclardan asılı olaraq hədəflər dəyişə bilər. Əlavədə aşağıdakı hədəfləri və ya onların kombinasiyasını qiymətləndirmək üçün müxtəlif protokolları təsvir etməklə ətraflı məlumat verilmişdir:

- > immunitetin peyvəndə reaksiyası
- > müəyyən müddət ərzində populyasiyanın immuniteti
- > ardıcıl peyvəndləmə kampaniyaları çərçivəsində PSQ həyata keçirilən yerlərdə müəyyən müddət sonra populyasiyanın immunitetində dəyişikliklər.

Peyvəndləmə kampaniyasının özü üçün olduğu kimi peyvəndləmə və PSQ-dən əvvəl maraqlı tərəflərin məlumatlandırılması kimi vacib münbit zəmin yaradılmalıdır.

PSQ-nin nəticələrini müvafiq qaydada şərh etmək məqsədilə, xüsusilə, ölkədəki peyvəndlənməmiş sürülərdə virusa yoluxma və ya virusun yayılması hallarını aşkar etmək üçün müvafiq müşahidə sistemindən istifadə edilməlidir. Müvafiq epidemioloji vəziyyətlərdən asılı olaraq müxtəlif müşahidə strategiyalarından istifadə oluna bilər.

4.4. Peyvəndlər

Mal-qaranın taun xəstəliyinin qarşısının alınması üzrə global proqramın müvəffəqiyyətli olması üçün əsas şərtlərdən biri bütün taun ştammina qarşı heyvanları qorumaq məqsədilə həddən artıq səmərəli peyvənddən istifadə edilməsi olmuşdur. PPR-in qarşısını almaq və ona nəzarət etmək üçün bənzər alət də mövcuddur. Həqiqətən də, peyvənd vurulmuş heyvanların immunitetini daim qoruyan səmərəli, zəiflədilmiş canlı PPR peyvəndləri mövcuddur (bax: Əlavə 3.2).

Hazırda, 20-dən çox istehsalçı PPR-ə qarşı peyvənd istehsal edir. Bu səbəbdən, bütün bu istehsalçıların məhsullarının səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə istifadədən əvvəl ÜHST-nin peyvənd keyfiyyəti standartlarına (24) uyğunluğunun təsdiqlənməsi böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan, sertifikatlaşdırma qurumu Afrikada müxtəlif baytarlıq peyvəndlərinin, o cümlədən, PPR-ə qarşı peyvəndlərin keyfiyyətinə nəzarəti həyata keçirən Afrika İttifaqının Pan-Afrika Baytarlıq Peyvənd Mərkəzi (PANVAC) kimi müstəqil qurum olmalıdır. PANVAC ÜHST və FAO-nun baytarlıq peyvəndlərinin keyfiyyətinə nəzarət üzrə əməkdaşlıq/sorğu mərkəzidir.

PPR virusu (PPRV) ilə zəiflədilmiş müasir peyvəndlər istiliyə qarşı davamsızdır və onların termal inaktivasiyasından yayınmaq üçün heyvana vurulana qədər soyutma tədbirləri fasiləsiz olaraq həyata keçirilməlidir. Hazırda satışda olan peyvəndlər liofilizə edilmiş formada olur. Onlar ən az iki il ərzində 2-8 °C temperaturda, bir neçə il ərzində isə –20°C temperaturda sabit vəziyyətdə qalırlar. Peyvənd bərpa edildikdə, mümkün qədər tez, qarışdırıldıqdan sonra ən gec 30 dəqiqə ərzində istifadə edilməlidir. PPR-in yayıldığı regionların əksəriyyətinin iqlimi istidir və bu ölkələrdə, adətən, peyvəndin potensialını və səmərəliliyini qoruyub saxlamaq məqsədilə tələb olunan soyutma zəncirini təmin etmək üçün infrastruktur yaxşı vəziyyətdə deyil. Bu əngəli aradan qaldırmaq məqsədilə əksər tədqiqat laboratoriyaları istiliyə davamlı PPR peyvəndi istehsal etmək üçün kriprototektorlardan istifadə etməklə, sublimasiya şəraitini yaxşılaşdırmağa nail olmuşdur. Bu yeni texnologiyaların davamlı şəkildə peyvənd istehsalçılarına təqdim olunmasının müvafiq sahə üzrə yekun məhsulların keyfiyyətini artıracağı gözlənilir.

Fövqəladə hallar zamanı peyvəndlərin əlçatanlılığını təmin etmək üçün regional peyvənd banklarının yaradılması nəzərdən keçirilməlidir. ÜHST virtual ehtiyat zənciri (32) konsepsiyasından istifadə edərək peyvənd bankları yaratmışdır: təchizatçı (beynəlxalq standartlar əsasında tenderlər vasitəsilə seçilmiş peyvənd istehsalı şirkətləri) ehtiyac yarandıqda və ya peyvənd ehtiyatı azaldıqda peyvənd istehsal edir və ÜHST ilə bağlanmış müqavilənin şərtlərinə əsasən zəncirvari qaydada məhsulları yeniləyir. Bu konsepsiya risk altında olan heyvan populyasiyalarına peyvənd vurmaq və mümkün olan hallarda xəstəliyin aradan qaldırılmasına nail olmaq məqsədilə yoluxma qeydə alınmış ölkələrə peyvənd ehtiyatlarının tez bir zamanda çatdırılmasına şərait yaradır. Bu konsepsiyadan, həmçinin, fəvqəladə olmayan vəziyyətlərdə illik nəzarət proqramları üçün keyfiyyətli peyvəndlərin çatdırılması məqsədilə də istifadə oluna bilər.

Qlobal strategiyada istifadə olunan peyvəndləmə protokolları və çatdırılma sistemləri aşağıda göstərilmişdir (bax: Hissə B).

4.5. Müşahidə

Müşahidənin həyata keçirilməsinin əsas məqsədi ölkə və ya zonada epidemioloji vəziyyəti anlamaq və PPR ilə bağlı cari mərhələni müəyyən etməkdə köməklik göstərməkdir. Buna görə də, PPR-in müşahidəsi tədbirlərinin görülməsi və/və ya gücləndirilməsi aşağıdakı hədəflərə çatmaq üçün mütləq əhəmiyyət daşıyır:

- > xəstəlik və ya virusa yoluxma hallarının erkən müəyyən edilməsi
- > PPRV-yə kliniki yoluxma və ya xəstəlik hallarının olmadığına nümayiş etdirilməsi
- > xəstəlik və ya yoluxmanın yayılması, paylanması və baş verməsi hallarının müəyyən edilməsi və monitorinqi

Passiv müşahidə xəstəliyə yoluxmanın aşkar edilməsi üçün ən çox ehtimal olunan üsuldur. Bununla belə, milli nəzarət proqramına aktiv müşahidə elementlərini də (məsələn, strukturlu qeyri-ixtiyari müşahidə, o cümlədən, məqsədyönlü və ya risk əsaslı müşahidə) daxil etmək tövsiyə olunur. Seroloji müşahidədən başqa sindromik müşahidə, kollektiv xəstəlik axtarışı (20), gözətçi sistem, vəhşi təbiət və heyvan kəsimi yerlərinin müşahidəsi kimi üsullar da nəzərə alınmalıdır (27).

Seroloji müşahidədən istifadə edilərsə, virusa yoluxma hallarının aşkar edilməsi və/və ya xəstəlik, yaxud infeksiyanın olub-olmadığının nümayiş etdirilməsi, o cümlədən, müxtəlif vəziyyətlərdə müxtəlif müşahidə üsullarından istifadə edilməsi üçün müxtəlif protokolların təsviri Əlavə 3.5-də verilmişdir.

Müşahidə prosesi, o cümlədən, PSQ proqramları sahə nümunələrinin laboratoriyalara rahat şəkildə çatdırılmasını təmin etmək, təsdiqlənmiş və ya ən azından səmərəliliyi yoxlanmış, məlum olan həssaslıq və spesifikliyə malik testlərdən istifadə etmək, nəticələr barədə hesabatın epidemioloqlara və baytarlıq idarələrinə təqdim olunması müddətini dərhal tənzimləmək üçün müayinə xidmətlərlə əlaqələndirilməlidir. Milli səviyyədə epidemiologiya komandaları və sahədə çalışan işçilər arasında, o cümlədən, müayinə ilə məşğul olan laboratoriyalarla güclü əlaqələr yaradılmalıdır.

4.6. Laboratoriya müayinəsi

Əksər xəstəliklərdə olduğu kimi, PPR-in də ilkin diaqnozu, əsasən, sahədə çalışan heyvan sağlamlığı üzrə mütəxəssislər (baytar, texnik və s.) tərəfindən qoyulur. Bu səbəbdən, onları PPR-in kliniki və patoloji nəticələri, bənzər xəstəliklərlə diaqnoz fərqləri barədə məlumatlandırmaq üçün zəruri tədbirlərin görülməsi böyük əhəmiyyət daşıyır. Bununla belə, PPR-in klinik diaqnozu hər zaman laboratoriya tərəfindən təsdiqlənənədək müvəqqəti hesab edilməlidir. 1980-cu illərin ortalarından etibarən PPR-in diaqnozu bio-texnologiya, bio-informatika və elektron cihazların miniatürləşdirilməsi sahəsində əldə edilən nailiyyətlərin sayəsində davamlı olaraq təkmilləşdirilmişdir. Hazırda müayinə edən şəxsin müxtəlif bacarıq səviyyələrinə uyğun olaraq və test laboratoriyasında mövcud olan avadanlıqlardan asılı olaraq PRP-in sürətli və spesifik diaqnozunu müəyyənləşdirmək üçün alətlər mövcuddur:

- > ixtisaslaşmış və ixtisaslaşmamış müayinə edən şəxslərin çöl şəraitində diaqnozu müəyyənləşdirməsi üçün seçimdən dərhal sonra antigenin üzə çıxarılması testi
- > əks-cisim və ya virusun aşkar edilməsi üçün zərərli istifadəyə əsaslanan testlər (ELISA)
- > nuklein turşusu amplifikasiyası (RT-PCR) vasitəsilə PPR virusunun müəyyən edilməsi
- > müvafiq avadanlıqlarla təchiz olunmuş laboratoriyada və ya FAO və ÜHST-nin sorğu və ya əməkdaşlıq laboratoriyalarında virusların təcrid edilməsi və genotiplərin müəyyən edilməsi.

Proqramın rentabelli olmasının vacibliyini nəzərə alaraq, xırdabuynuzlu heyvanların digər prioritet xəstəliklərinə nəzarət proqrama daxil edilməsi və müayinə laboratoriyaları yalnız PPR üçün deyil, həm də, eyni zamanda, digər xəstəliklərin müayinəsi üçün gücləndirilməlidir. ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanlar üçün müayinə testləri və peyvəndlər barədə məlumat kitabçasında* (26) beynəlxalq səviyyədə razılaşdırılmış laboratoriya müayinə üsulları (müəyyən edilmiş və alternativ diaqnostik testlər) təqdim edilmişdir. (Laboratoriya müayinə alətlərinin daha ətraflı təsviri Əlavə 3.1-də verilmişdir).

4.7. Regional və beynəlxalq laboratoriya şəbəkələri

PPR-in transsərhəd xarakterli olduğunu nəzərə alaraq ona nəzarət üçün regional strategiya tələb olunur. Bu, müəyyən regionda ölkələr arasında sıx əməkdaşlıq və fəaliyyətlərin koordinasiyasını nəzərdə tutur. Bu hədəfə nail olmaq üçün regional şəbəkələr müayinə laboratoriyaları üçün ən yaxşı strukturdur. Texnikaları uyğunlaşdırmaq və bilik və bacarıqları qiymətləndirmək üçün bu struktura müntəzəm məlumat mübadiləsi, görüşlər və seminarlar daxil edilməlidir (şəbəkənin milli laboratoriya üzvləri tərəfindən həyata keçirilən müayinə işinin keyfiyyətinə nəzarət). Hər bir regional şəbəkədə ən az bir milli laboratoriya şəbəkənin üzvləri tərəfindən regiondakı digər milli laboratoriyalarla koordinasiya səlahiyyəti və missiyasına malik aparıcı regional laboratoriya (ARL) kimi təyin ediləcəkdir. Müvafiq texnologiyaların sınaqdan keçirilməsi və ötürülməsinin, təlimlərin, virusların xüsusiyyətlərinin, bilik və bacarıqların yoxlanılmasının müvafiq qaydada həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə şəbəkələr FAO və BAEA-nın birgə şöbəsi, ÜHST-nin heyvan xəstəliklərinin müayinəsi üzrə əməkdaşlıq mərkəzi tərəfindən ÜHST və FAO-nun PPR üzrə sorğu laboratoriyaları və ya mərkəzləri ilə sıx əməkdaşlıq çərçivəsində dəstəklənəcəkdir.

ÜHST və FAO-nun sorğu laboratoriya və ya mərkəzləri¹¹ regional və milli şəbəkələri dəstəkləmək üçün PPR və xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəlikləri sahəsində beynəlxalq şəbəkə yaradacaqdır.

4.8. Regional və beynəlxalq epidemiologiya şəbəkələri

Regional səviyyədə epidemioloji müşahidə mərkəzləri və şəbəkələri regional vəziyyətin monitorinqi, həmçinin, PPR və xırdabuynuzlu heyvanların sağlamlıq problemləri ilə əlaqəli regional əhəmiyyət kəsb edən digər məsələlər üzrə araşdırmaların aparılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Regional epidemiologiya şəbəkələrinin yaradılmasının məqsədi müşahidənin müxtəlif cəhətləri (yəni, erkən aşkarlama, erkən xəbərdarlıq və dərhal tədbirlərin görülməsi) üzrə məlumat mübadiləsini həyata keçirmək və əməkdaşlığı gücləndirmək, həmçinin, milli epidemioloji komanda və şəbəkələri dəstəkləməkdən ibarətdir. Bu məqsədə nail olmaq məqsədilə şəxsi və texniki əlaqələri gücləndirmək üçün müntəzəm olaraq, ən az ildə bir dəfə xüsusi regional görüşlər keçiriləcəkdir. Bu görüşlər, eyni zamanda, təlim və ekspertizalar həyata keçirəcək, strategiya və fəaliyyətlərin koordinasiyasını dəstəkləyəcək və üsulları uyğunlaşdıracaqdır. Daha dəqiq desək, gündəlik olaraq və ya regional görüşlər zamanı həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq, məlumat mübadiləsi aşağıdakıları əhatə edəcəkdir:

1. Xəstəliyinin mövcud olub-olmamasının erkən aşkar edilməsi.
2. Populyasiyanın sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üsulları.
3. Xəstəliklərə nəzarət üçün prioritet coğrafi ərazilərin və xəstəliklərin qarşısının alınması fəaliyyətlərinin, o cümlədən, peyvəndləmə strategiyaları və risklərin qiymətləndirilməsinin müəyyən edilməsi.
4. Məqsədyönlü müşahidə və müdaxilə fəaliyyətləri üçün xırdabuynuzlu heyvanların dəyər/bazar zəncirinin planlaşdırmasının həyata keçirilməsi.
5. Tədqiqatı planlaşdırmaq, prioritetləşdirmək və həyata keçirmək üçün məlumatların təqdim edilməsi.

¹⁰ ÜHST əsas vəzifəsi müəyyən edilmiş patogen və ya xəstəliklərin ekspertizası üzrə ümumdünya sorğu mərkəzi kimi fəaliyyət göstərmək olan "ÜHST-nin sorğu laboratoriyaları" və əsas vəzifəsi müəyyən ixtisasla bağlı məlumatların paylaşılması, texnikaların standartlaşdırılması, tədqiqat və ekspertiza üzrə ümumdünya mərkəzi kimi fəaliyyət göstərmək olan "ÜHST-nin əməkdaşlıq mərkəzləri" kimi sorğu mərkəzlərini tanıyır. Eyni qaydada, FAO müəyyən ixtisaslar üzrə sorğu laboratoriyaları və ya ixtisaslaşmış mərkəz kimi fəaliyyət göstərə biləcək sorğu mərkəzlərini tanıyır. FAO-nun sorğu mərkəzləri FAO-nun müvafiq ekspertizanı tələb etdiyi 18 texniki sahəni tanıyır. 2014-cü ildə ÜHST PPR üzrə üç sorğu laboratoriyasını tanıyırdı və FAO bunlardan ikisini PPR laboratoriya müayinəsi və tədqiqatı üzrə sorğu mərkəzi kimi tanıyır.

Beynəlxalq səviyyədə ÜHST-nin əməkdaşlıq mərkəzləri və FAO-nun Epidemiologiya üzrə sorğu mərkəzləri¹² regional və milli şəbəkələri, mərkəzləri/komandaları dəstəkləmək üçün PPR və xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəlikləri sahəsi üzrə beynəlxalq şəbəkə yaradacaqdır.

4.9. PPR üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsi (PPR-QTEŞ)

Peyvənd və müayinə alətləri kimi mükəmməl alətlər mövcuddur, ancaq qlobal strategiya, xüsusilə, peyvəndlərin istiliyədavamlılığını artırmaq, DIVA peyvəndlərini və onlara köməkçi müayinə təhlillərini və ya bir neçə xəstəliyə qarşı birləşdirilmiş peyvəndləri təkmilləşdirmək üçün tədqiqatların aparılmasını dəstəkləyir. Eyni zamanda, epidemiologiya, sosial iqtisadiyyat və çatdırılma sistemləri sahələrində daha çox tədqiqatın aparılmasına ehtiyac var. Daha ətraflı məlumat Əlavə 4-də təqdim olunur.

Qlobal səviyyədə, FAO və ÜHST tədqiqatçılar və texniki qurumlar, regional təşkilatlar, tanışmış ekspertlər və layihə üzrə tərəfdaşlar arasında güclü əlaqələr yaradacaq PPR üzrə Qlobal Tədqiqat və Ekspertiza Şəbəkəsini (PPR-QTEŞ) yaradır. O, həmçinin, milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə siyasətçilər arasında təbliğat aparılmasında vacib rol oynayacaqdır. PPR üzrə bu platformanı hazırlamaq üçün 2014-cü ildə 307 iştirakçının iştirak etdiyi elektron konfrans keçirilmişdir. Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında digər xəstəliklərin daxil edilməsi konsepsiyası, həmçinin, platformanın əsas komponenti kimi güclü tədqiqat qrupunun yaradılması böyük ölçüdə dəstəklənmişdir. PPR-QTEŞ FAO/ÜHST-nin THX-QÇ-nin PPR üzrə İşçi Qrupunun rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərəcək və, əsasən, elmi-texniki konsultasiya və müzakirə üzrə forum kimi çıxış edəcəkdir.

4.10. ÜHST-nin standartları və Baytarlıq Xidmətlərinin Effektivliyinin (BXE) qiymətləndirilməsi

ÜHST-nin PPR ilə bağlı standartları ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məcəllənin* 14.7-ci fəslində (28) və *Quruda yaşayan heyvanlar üçün müayinə testləri və peyvəndlər haqqında məlumat kitabçasının* 2.7.11-ci fəslində (26) verilmişdir. PPR elə bir xəstəlikdir ki, ölkələr "PPR free" statusunun rəsmi şəkildə tanınması və PPR-ə nəzarət üzrə milli proqramlarının təsdiqlənməsi üçün ÜHST-yə müraciət edə bilər. PPR ilə bağlı standartlardan əlavə həm PPR-ə, həm də həddən artıq yoluxucu infeksiya xəstəliklərinə şamil edilən bir sıra paralel fəsillər də mövcuddur. Məsələn, burada müşahidə və məlumatlandırma, risklərin təhlili və BX-nin keyfiyyəti ilə bağlı fəsillər, həmçinin, digər ümumi tövsiyələr mövcuddur. Burada, həmçinin, xəstəliklərin qarşısının alınması və xəstəliklərə nəzarət, ticarət tədbirləri, idxal və ixrac prosedurları, baytarların sertifikatlaşdırılması və hüquqi çərçivə (baytarlıq haqqında qanunvericilik) ilə bağlı fəsillər və ya ayrı-ayrı məqalələr mövcuddur. Müvafiq məqalələr barədə ətraflı məlumat Əlavə 3.6-da verilmişdir.

2006-2010-cu illər ərzində ÜHST ölkələrin BX-nin ÜHST-nin beynəlxalq standartlarına, konkret olaraq, ÜHST-nin BXE-nin qiymətləndirilməsinə¹³ (30, 31) uyğunluğunu dayanıqlı şəkildə inkişaf etdirmək üçün qlobal proqram yaratmışdır. Bu könüllü, hərtərəfli və çoxmərhələli proses (ölkənin sorğusuna əsasən təqdim edilir) aşağıdakıları əhatə edir:

¹¹ Bax: Haşiya No 11

¹² BXE qiymətləndirilməsi haqqında ətraflı məlumatla 2012-ci ildə dərc olunmuş "Dabaq xəstəliyinə nəzarət üzrə qlobal strategiya - əsas xəstəliklərə nəzarətin gücləndirilməsi vasitəsilə heyvanların sağlamlığının yaxşılaşdırılması"nda (2-ci komponent) (14) tanış ola bilərsiniz.

Beynəlxalq standartlara nəzərən BX-nin (ÜHST tərəfindən BXE-nin ilkin təhlili) sistemətik təhlili. Proses çərçivəsində atılacaq vacib addımlar bunlardır: ÜHST-nin BXE Qiymətləndirilməsinin nəticələrinin milli prioritetlərə inteqrasiyasına (BXE üzrə boşluq təhlili) əsaslanan, maliyyələşdirilən beş illik investisiya planları; milli baytarlıq qanunvericiliyinin yaradılması və/və ya müasirləşdirilməsinə yardım (ÜHST-nin BXE ilə bağlı qanunvericiliyə yardım proqramı); baytarlıq laboratoriyası şəbəkəsi (ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi üzrə laboratoriya missiyası) və imkanlarının (ÜHST-nin laboratoriyalarla bağlı tvinning layihələri) nəzərdən keçirilməsi və təkmilləşdirilməsi; ÜHST-nin müvafiq prinsiplərinə uyğunluğu təmin etmək üçün baytarlıq təhsili verən qurumların gücləndirilməsi və uyğunlaşdırılması (ÜHST-nin baytarlıq təhsili verən müəssisələri ilə bağlı tvinning layihəsi); standartların müəyyən edilməsi, həmçinin, tədris və lisenziyaların verilməsi ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsilə özəl sektorda baytarlıq peşəsinin mükəmməlliyinin təmin edilməsi (ÜHST-nin rəsmi Baytarlıq orqanı ilə bağlı Tvinning Layihələri); son olaraq, bütün komponentlər üzrə tərəqqiyə nəzarət və qiymətləndirilmə üçün müvafiq mexanizmin yaradılması (ÜHST tərəfindən BXE-nin qiymətləndirilməsindən sonrakı mütəmadi missiyalar).

ÜHST-nin BXE-nin qiymətləndirilməsi metodikası üzrə müxtəlif addımların nəticələri BX-nin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş milli, sub-regional, regional qlobal prqramların hazırlanması üçün əsas inkişaf alətləridir.

4.11. PPR və digər xəstəliklərlə əlaqədar istifadə oluna biləcək digər alətlər

Ölkə miqyasında fəvqəladə tədbirləri həyata keçirmək məqsədilə BX, Kənd Təsərrüfatı/Mal-Qara Nazirliyinə yardım etmək üçün, yaxud zoonoz xəstəliklər meydana gəldikdə, müvafiq səhiyyə qurumları arasında koordinasiya əlaqəni təmin etmək üçün PPR və digər xəstəliklərlə əlaqədar FAO və ÜHST-nin Heyvanların sağlamlığı ilə bağlı böhranların idarə olunması mərkəzi (CMC-AH), yaxud xəstəliklər üzrə kəşfiyyat işləri aparmaq üçün FAO, ÜHST və ÜST-nin Qlobal Erkən Xəbərdarlıq Sistemi (QEXS) kimi müxtəlif digər alətlərdən istifadə edilə bilər.

PPR-dən başqa xəstəliklərlə əlaqədar istifadə olunacaq xüsusi alətlər ölkələr və regionlar tərəfindən prioritet xəstəliklər müəyyən edildikdən sonra dəqiqləşdiriləcəkdir.

Qoyun və keçilərdə suçiçəyi, bruselyoz, dabaq xəstəliyi, pasterelyoz, Rift dərəsinin qızdırması (RDQ) və ya keçilərdə kontagioz plevropnevmoniya (KKP) kimi PPR-ə müdaxilə tədbirləri ilə birləşdirmək üçün namizəd olan digər xəstəliklər xüsusi nəzarət alətlərinə malikdir, məsələn, *Quruda yaşayan heyvanlar üçün məcallə* və *Quruda yaşayan heyvanlar üçün məlumat kitabçasında* verilən ÜHST standartları, müayinə təhlilləri (müayinə laboratoriyaları), xüsusi protokollar əsasında müşahidə (nümunə seçimi üsulları və s.), peyvəndlər və qanunvericilik.

PPR-dən başqa xəstəliklər üçün xüsusi monitorinq və/və ya qiymətləndirmə alətləri, o cümlədən, peyvəndləmə sonrası monitorinq (PSM) və ya Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə (PSQ) aləti hazırlana bilər (dabaq xəstəliyi üçün monitorinq və qiymətləndirmə alətləri artıq mövcuddur, mütərəqqi nəzarət metodu (18) və PSM sistemi hazırlanmaqdadır).

5. Tədqiqat ehtiyacları

PPR-ə nəzarət üçün çox effektiv alətlər mövcud olsa da, kampaniyaya dəstək vermək və proqramın gedişatını sürətləndirmək üçün əlavə tədqiqatların həyata keçirilməsinə investisiya qoymaq son dərəcədə əhəmiyyətli olacaqdır (bax: Əlavə 4).

Hazırda istifadə edilən zəiflədilmiş peyvəndlər peyvənd olunmuş və yoluxmuş heyvanların fərqləndirilməsinə imkan vermir. Buna səbəbdən, fərqləndirmə prosesini mümkün edən peyvənd yaratmaq üçün tədqiqat aparılmalıdır. Bu, xəstəlik üzərində müşahidələrin aparılmasının peyvəndlərin vurulması ilə eyni zamanda həyata keçirildiyi mərhələlərdə faydalı olacaqdır. PPR ilə bağlı digər bir tədqiqat sahəsi bir neçə xəstəlik üzrə selektiv nümunələrin və yoluxucu olmayan müayinə reagentlərinin yaradılmasıdır. PPR Strategiyasında planlaşdırıldığı kimi PPR ilə yanaşı xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəliklərinə qarşı peyvəndləməni təşviq etmək üçün PPR-in həmin xəstəliklərlə eyni zamanda müşahidəsi üçün müayinə mümkün olmalıdır. PPR-in mövcud olub-olmadığını təsdiqləmək, heyvan sahiblərinə düzgün müayinə nəticələrini, yaxud müalicə və ya profilaktika tədbirləri barədə məsləhət vermək üçün PPR-ə oxşar xəstəliyin klinik sindromlarının tədqiq edilməsi tələb olunan Xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə proqramın yekun mərhələlərində bir neçə xəstəliyin müayinə təhlilini aparmağa ehtiyac duyulacaqdır.

İstiliyə davamlı peyvəndin istehsal prosesini tamamlamaq üçün bəzi təcili praktik tədqiqat işlərini aparmaq və texnologiyaların çatdırılmasını həyata keçirmək lazımdır. Ağız yolu ilə verilən, aërozollaşdırılan və ya göz damcısı halında təqdim olunan peyvəndlər də tədqiq edilməlidir.

Həmçinin, PPR virusunun ötürülmə prosesini dayandırmaq üçün zəruri immunitet səviyyəsi ilə bağlı məsələlər barədə tədqiqat aparmaq lazımdır. Klassik olaraq, bu səviyyə 80% hesab olunur, ancaq əksər hallarda bu faizi əldə etmək çox çətin olur və müvafiq sahə üzrə aparılan son təcrübələr 70%-in qənaətbəxş ola biləcəyini nümayiş etdirir. PPR virusunun ötürülməsi prosesini dayandırmaq üçün lazım olan immunitet səviyyəsi barədə dəqiq məlumat tədqiqatın prioritetlər siyahısına daxil edilməlidir.

Digər ev heyvanları və ya vəhşi heyvan növlərinin mümkün epidemioloji rolunu daha yaxşı qiymətləndirmək üçün təşviq olunmalı əlavə tədqiqat sahəsi epidemiologiyadır. Tədqiqat, həmçinin, PPR-in sosial-iqtisadi təərəflərini, xüsusilə də, çatdırılma sistemləri sahəsini, xəstəliyin təsirini və nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması proqramlarının xərc-mənfəət nisbətində də nəzərə almalıdır. Ümumilikdə, Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsi çərçivəsində istifadə olunacaq müxtəlif yanaşma və modellərin nəticələrinin qiymətləndirilməsi xırdabuynuzlu heyvanların ümumi sağlamlığının yaxşılaşdırılması və digər xəstəliklərə müdaxilə tədbirləri barədə dəyərli məlumat təqdim etməlidir.

1. Hədəflər və gözlənilən nəticələr

1.1. Ümumi və xüsusi hədəflər, məqsəd

Ümumi hədəf xırdabuynuzlu mal-qara sektorunun, qlobal ərzaq təhlükəsizliyi və qidalanmaya, xüsusilə də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə insan sağlamlığı və iqtisadi artıma töhfə verməklə yoxsulluğu azaltması, gəlirin əldə olunması prosesini gücləndirməsi, kiçik fermerlərin yaşayışını və ümumi insan rifahını yaxşılaşdırmasıdır.

Qlobal Strategiyanın **xüsusi məqsədləri**:

a) PPR-in 2030-cu ilə qədər tam aradan qaldırılması. Bunun üçün aşağıdakılar tələb olunur:

- Yoluxanın qeydə alındığı ölkələrdə PPR-in baş verməsi və yayılmasını tədricən azaldaraq, sonda xəstəliyin tamamilə aradan qaldırılmasına nail olmaq;
- Yoluxanın qeydə alınmadığı ölkələrdə rəsmi olaraq tanınmış “PPR free” statusunu qoruyub saxlamaq.

Eyni zamanda:

b) baytarlıq xidmətlərinin yaxşılaşdırılması

c) digər əsas yoluxucu xəstəliklərin təsirini azaltmaqla qlobal səviyyədə heyvan sağlamlığını yaxşılaşdırmaq.

Məqsəd maraqlı tərəflərin və BX-nin PPR-ə nəzarət etmək və xəstəliyi aradan qaldırmaq, o cümlədən, xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəliklərinə nəzarət etmək imkanlarını artırmaqdır.

1.2. Gözlənilən nəticələr

Üç növ nəticə (üç komponentə uyğun olaraq) gözlənilir:

a) PPR ilə əlaqədar

- Zərər çəkmiş və birbaşa risk altında olan ölkələrdə effektiv xüsusi müşahidə sistemləri tətbiq olunur (və bütün ölkələrdə daha ümumi müşahidə sistemi tətbiq olunur)
- PPR-in müayinəsi üçün laboratoriyaların potensialı artırılmışdır.
- Bütün mal-qara sahiblərinin yararlına bildikləri effektiv peyvəndləmə sistemlərindən istifadə olunur.
- 15 il ərzində dünyanın hər yerində PPR-in aradan qaldırılması. Beş ildən sonra təxminən 60% ölkənin 3 və ya 4-cü mərhələyə çatması, demək olar ki, bütün digər ölkələrin (təxminən 40%) nəzarət proqramını həyata keçirməsi və onlardan 5%-dən azının hələ 1-ci mərhələdə olması gözlənilir. 10 ildən sonra ölkələrin 90%-dən çoxu 3 və 4-cü mərhələdə olacaq, bu isə, o deməkdir ki, bu ölkələrdə PPRV-nin yayılmasının qarşısının tamamilə alınmasına nail olunmuşdur.

b) Baytarlıq xidmətləri ilə əlaqədar

- BX-nin keyfiyyəti ilə əlaqədar ÜHST-nin standartlarına cavab verməyən ölkələr PPR ilə bağlı müvafiq strategiyalarda müəyyən edilən seçilmiş kritik sərişmələr (kritik sərişmələr 1-dən 5-ə qədərdir, aşağıda bax) üçün minimum "3-cü inkişaf səviyyəsi"-nə çatmışdır.
- BX-nin keyfiyyəti ilə əlaqədar ÜHST-nin standartlarına cavab verən ölkələrdə BX-nin keyfiyyəti ilə əlaqədar ÜHST-nin standartları ən azı əvvəlki səviyyədə saxlanılmışdır.
- ÜHST-nin baytarlıq xidmətləri ilə bağlı standartları ən azında həmin standartlara uyğun olan ölkələrlə eyni səviyyədə olmalıdır.

c) Xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəlikləri ilə əlaqədar

- Xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəliklərin¹⁴ başvermə sayı əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmışdır.

¹³ Xəstəliklərin eyniləşdirilməsi sonrakı mərhələdə regional və milli səviyyədə həyata keçiriləcəkdir.

2. Milli səviyyədə strategiya

2.1. Əsas xüsusiyyətlər

1. Strategiya xəstəliyin yayıldığı və xəstəliyin mövcud olmadığı, lakin risk altında olan ölkələrə yönəlmişdir: Qlobal Strategiyada tanınır ki, ölkələr arasında (və daxilində) xəstəlik və ya yoluxma riski ilə bağlı fərqlər olur və bir region daxilində ölkələr yoluxma risklərinin idarə olunması ilə əlaqədar müxtəlif mərhələlərdədir. Nəticə etibarilə, Qlobal Strategiya ilk növbədə xəstəliyə nəzarəti yayılmanın çox olduğu ərazilərdə həyata keçirməyi, daha sonra isə, əsas diqqəti yayılmanın aşağı səviyyədə olduğu, aradan qaldırma prosesinin əlverişli və ya effektiv olduğu ərazilərə yönəltməyi təklif olunur. Artıq PPR-dən azad olan ölkələrə Qlobal Strategiya bu statusu qoruyub saxlamaq məqsədilə "erkən aşkarlama - erkən xəbərdarlıq - cəld reaksiya" üçbucaq üsulu və xəstəliklərin potensial (təkrar) daxil olma yollarını müəyyən etmək üçün etibarlı risk təhlilindən istifadə etməyi təklif edir.

2. Fövqəladə hallar üçün planlaşdırma. Əvvəlcədən planlaşdırma adekvat səviyyədə aparılmadıqda milli BX-lər dərhal tədbirlər görmək üçün lazımı imkanlar olmadığına görə xəstəliklə əlaqədar fövqəladə halla üzləşəcəkdir. PPR-ə yoluxma kimi heyvan xəstəlikləri ilə bağlı fövqəladə hallar üçün hazırlıq proqramları fövqəladə hal zamanı erkən effektiv tədbirlərin görülməsində əsas rol oynayırlar. Hazırlıq proqramının müəyyən edilməsi ictimai BX üçün vacib funksiyadır.

Hazırlığın planlaşdırılması, o cümlədən, müəyyən edilmiş yüksək riskli xəstəliklər üçün fövqəladə hallar üçün fəaliyyət planlarının hazırlanması və təsdiq edilməsi BX-lərə xəstəliklə bağlı fövqəladə hala qarşı mübarizə aparmaq üçün texniki cəhətdən daha yaxşı təchiz olunmaq, qərar qəbul etmək, dövlət vəsaitlərini dərhal cəlb etmək, hazırlığın planlaşdırılmasında iştirak edəcəklərinə görə ferma icmalarının effektiv əməkdaşlığına nail olmaq imkanı verir. Bu baxımdan, milli qurumların bütün müvafiq maraqlı tərəflər üçün plan və narahatlıqların həll olunduğu forum (yəni, PPR ilə bağlı milli komitə) yaratması vacibdir.

Fövqəladə hallar üçün fəaliyyət planlarında ən böyük təhlükə təşkil edən xüsusi xəstəliklərlə yanaşı, gözlənilməz yayılma halları və ya məlum olmayan yenidən meydana çıxan xəstəlikləri əks olunacaqdır (9).

3. Qlobal strategiyanın strateji yanaşması dörd müxtəlif mərhələyə əsaslanır: Bu dörd mərhələ epidemioloji risk səviyyələrinin azaldılması ilə profilaktika və nəzarət imkanlarının artırılmasının kombinasiyasına uyğun uyğun gəlir. Mərhələlər epidemioloji vəziyyətin qiymətləndirildiyi 1-ci mərhələdən başlayaraq ölkənin zona səviyyəsində və ya milli səviyyədə virusun yayılmadığını sübut edə bildiyi və virusun olmadığına ÜHST tərəfindən rəsmi şəkildə qəbul edilməsi üçün müraciət etməyə hazır olduğu 4-cü mərhələyə qədər davam edir (Təsvir 3). Digər tərəfdən:

– PPR ilə bağlı real riski başa düşmək üçün məlumatların qeyri-kafi səviyyədə və struktursuz formada olduğu, müvafiq epidemioloji araşdırmaların aparılmadığı, profilaktika və nəzarət proqramlarının təqdim olunmadığı ölkələri bu dörd mərhələyə görə təsnif etmək mümkün deyil (yəni, 1-ci mərhələdən geridədir).

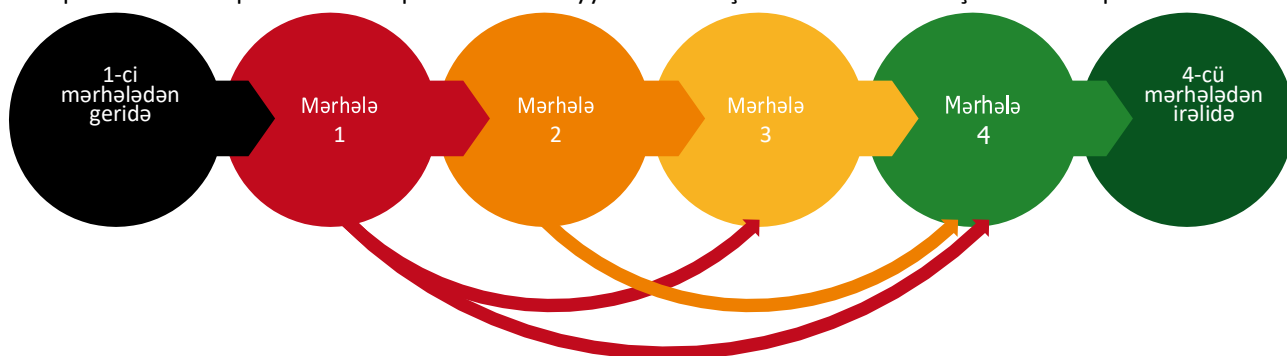
– ÜHST-nin rəsmi PPR statusuna malik ölkə bu dörd mərhələnin hər hansı birində təsnif edilə bilməz (yəni, 4-cü mərhələdən irəliləyir). Ölkəyə "PPR free" statusunun tanınması üçün ÜHST-yə müraciət etmək hüququ 4-cü mərhələnin sonunda verilir.

Təsvir 3

PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət üçün mərhələli mütərəqqi yanaşma

4. **Mərhələli yanaşma** əsasında sürətli prosedurlara icazə verilir: Adətən tərəqqi dedikdə (n) bir mərhələdən mərhələdən birbaşa növbəti (n+1) mərhələyə keçid nəzərdə tutulur. Bu, PPR-in yayıldığı əksər ölkələr, xüsusilə, milli səviyyədə birbaşa olaraq xəstəliyi aradan qaldırmaq üçün resursları olmayan inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün səciyyəvidir. Bununla belə, PPR-i dərhal aradan qaldırmaq istəyən ölkələr üçün birbaşa 1-ci mərhələdən 3-cü mərhələyə, 2-ci mərhələdən 4-cü mərhələyə və 1-ci mərhələdən 4-cü mərhələyə keçməyə icazə verən sürətli prosedur mövcuddur (Şəkil 4). Seçilmiş yoldan asılı olmayaraq, vəziyyəti anlamaq və xəstəliyin aradan qaldırılması məqsədilə müvafiq tədbirləri müəyyən etmək üçün 1-ci mərhələdə iştirak mütləqdir.

Təsvir 4

Sürətli prosedur

Diagramda dörd mərhələ üzrə tərəqqi gedişatı əks olunur, müvafiq investisiya qoyulduqda birbaşa iki və ya üç mərhələ irəliləməyin mümkünlüyü göstərilir.

5. **Yuxarı (n+1) mərhələyə uyğun olmaq əvvəlki mərhələnin (n) tələblərini yerinə yetirmək deməkdir.** Sürətləndirilmiş prosedurdan istifadə edən ölkələr üçün əvvəlki mərhələ (müvafiq olaraq, n+1, yaxud n+2) ilə uyğunluq bəzi profilaktika və nəzarət tədbirləri istisna olmaqla (bu tədbirlər böyük ehtimalla 1-ci mərhələdə müəyyən edilmiş virusun mövcud olub-olmaması ilə bağlıdır), tam qüvvədə olaraq qalır.
6. **Mərhələlərin müddəti dəyişkəndir və kontekstdən asılıdır:** mərhələlərlə irəliləmə sürəti epidemioloji vəziyyətdən, BX potensialından və müvafiq investisiyalarla bağlı siyasi öhdəliklərdən asılı olaraq, hər bir ölkənin seçiminə və imkanlarına uyğun olur. Bununla belə, Qlobal Strategiyada hər bir mərhələ üçün aşağıdakı müddətlər nəzərdə tutulmuşdur:
- Mərhələ 1 - minimum 12 ay və 3 ilədək
 - Mərhələ 2 - 3 il (2 ildən 5 ilə qədər)
 - Mərhələ 3 - 3 il (2 ildən 5 ilə qədər)
 - Mərhələ 4 - 24 ay və 3 ilədək.

7. **Hər bir mərhələni beş texniki element xarakterizə edir:** hər hansı ölkənin müəyyən mərhələ üzrə təsnif edilməsi (= xüsusi risk səviyyəsi) aşağıda təsvir edilmiş beş texniki elementin birləşməsinin nəticəsidir.

	PPR-in müayinə sistem(lər)i - xəstəliyə effektiv nəzarəti etmək üçün ilkin etibarlı müayinə laboratoriya xidmətlərindən ayrı-ayrı ölkələrdə istifadə olunması (seçimə əsasən) və ya kənardan satın alınması tələb olunur. Sahə baytarlarının PPR-i tanıması və fərqli müayinə proseduru başlatmaq imkanları və bacarıqları ümumi diaqnostika sisteminin bir hissəsi olmalıdır.
	PPR-ə müşahidə sistem(lər)i - müşahidə ölkədə PPR-in epidemiologiyasını başa düşmək, o cümlədən, nəzarət və aradan qaldırma tədbirlərindəki tərəqqiyə nəzarət etmək üçün əsasdır. PPR-ə nəzarət edilməsi və xəstəliyin aradan qaldırılması mərhələləri ilə yanaşı müşahidə sisteminin daha da mürəkkəbləşməsi ehtimalı var. İstənilən halda hərtərəfli müşahidə fəaliyyətləri istehsal və ticarət sistemlərinin hərtərəfli şəkildə başa düşülməsini tələb edir (dəyər zənciri).
	PPR-in profilaktika və nəzarət sistem(lər)i - PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət tədbirləri özündə peyvəndləmə, təkmilləşdirilmiş bio-təhlükəsizlik, heyvanların eyniləşdirilməsi, yerdəyişməsinə nəzarət, karantin və xəstəliyin məhv edilməsini birləşdirə biləcək müxtəlif alətlər toplusudur. Bu ayrı-ayrı alətlərin ölkə mərhələlərlə irəlilədikcə, müxtəlif intensivlikdə tətbiq olunması ehtimalı var.
	PPR-in profilaktikası və xəstəliyə nəzarət üçün hüquqi çərçivə - PPR ilə bağlı qanunvericilik baytarlıq xidmətlərini PPR üzrə müşahidə, profilaktika və nəzarət fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün zəruri səlahiyyət və imkanlarla təmin edən mərhələdir. Hər bir mərhələ üçün hüquqi çərçivənin həyata keçiriləcək fəaliyyət növlərinə ziddiyyət təşkil etməməsi təmin edilməlidir.
	Maraqlı tərəflərin PPR ilə bağlı prosesə cəlb edilməsi - bütün sektorlardan olan müvafiq maraqlı tərəflərin (özəl və dövlət sektorda çalışan baytarlar, lisenziyasız baytarlıq mütəxəssisləri, mal-qara sahibləri və onların icma-əsaslı heyvan sağlamlığı işçiləri, ticarətçilər, QHT-lər və layihə üzrə digər tərəfdaşlar) fəal iştirakı olmadan PPR-in qarşısının alınması, nəzarət və son olaraq aradan qaldırılması sahəsində həqiqi nəticələr əldə oluna bilməz. Bu hər bir mərhələdə onların vəzifə və öhdəliklərin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur - nəzarət tədbirləri dövlət sektoru və özəl sektorun töhfələrinin kombinasiyası ola bilər. Bu həmçinin, bütün bu müxtəlif iştirakçılara yönəlmiş effektiv məlumatlandırma və əlaqələndirmə strategiyalarını nəzərdə tutur.

8. **Peyvəndləmə yoluxanın yayıldığı ölkələrdə (və ya daha kiçik coğrafi ərazilərdə və ya ferma təsərrüfatlarında) PPR-ə nəzarət etmək və xəstəliyi aradan aldırmaq üçün əsas alətdir.** Müvafiq immuniteti təmin etmək üçün lazım olan prinsiplər, peyvəndləmə protokolları və çatdırılma sistemləri aşağıdakı 2.2-ci paragrafda əks olunmuşdur.
9. **Fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi** və onların təsirlərinin ölçülməsi mümkündür: hər bir mərhələdə həyata keçiriləcək fəaliyyətlər toplusu yuxarıda sadalanan bu beş əsas elementlə bağlıdır. Hər bir mərhələnin fəaliyyətləri əvvəlki mərhələdə müəyyən edilən fakta və ya epidemioloji vəziyyətin davamlı monitorinqi və əldə edilmiş tərəqqi nəticəsində əldə olunan yeni fakta uyğun olaraq riski azaltmaq üçün müvafiqdir. Həqiqətən də, fəaliyyətləri və onların təsirlərini hər bir mərhələdə ölçmək mümkündür (PMQA). Bütün fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi ölkələrin PPR-in başvermə sayını yerli heyvan populyasiyalarının (müvafiq hallarda vəhşi heyvan növlərinin) xəstəlikdən tam azad edilə biləcəyi səviyyəyə qədər azaltmasına imkan verməlidir. Səylərin gözlərin nəticələr verdiyinə əmin olmaq üçün Nəzarət/xəstəliyin aradan qaldırılması fəaliyyətlərinin müntəzəm monitorinqi keçirilir.
10. **Peyvəndləmə, o cümlədən, digər nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması tədbirləri birləşdirilmiş şəxsi məsələ və ictimai məsələ yanaşmaları əsasında həyata keçirilir:** həyata keçirilən fəaliyyətlərin ictimai xarakteri ölkələr mərhələlər boyu irəliləyərək xəstəliyi aradan qaldırıqca, xüsusilə, peyvəndləmə işləri ilə əlaqədar güclənir.

- 1-ci mərhələdə rəsmi dövlət xidmətləri tərəfindən heç bir rəsmi nəzarət fəaliyyətləri nəzərdə tutulmamışdır. Buna baxmayaraq, öz sürüsünü qorumaq istəyən özəl fərdi sahibkar, xüsusilə, xəstəliyin yayıldığı regionlarda əngəllərlə üzləşməməlidir. Bu halda proses hər hansı dövlət subsidiyası olmadan tamamilə şəxsi məsələ yanaşması əsasında həyata keçiriləcəkdir. BX peyvəndlərin və çatdırılma sisteminin (özəl sektorda çalışan baytarlar və ya texniklər) ÜHST-nin keyfiyyət standartlarına uyğunluğa nəzarət etmək üçün işə cəlb ediləcəkdir. Epidemioloji araşdırmaların və müşahidənin aparılması rəsmi dövlət BX-nin məsuliyyətinə daxildir və onlar ictimai maraq hesab olunur.
- 2-ci mərhələdə nəzarət tədbirləri, xüsusilə, peyvəndləmə işləri hədəf seçilmiş coğrafi ərazilər və ya təsərrüfatlarda BX tərəfindən həyata keçiriləcək və ya həyata keçirilməsi nəzərdə tutulacaqdır. Bu, dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığı vasitəsilə və milli nəzarət planında müəyyən edilən üsullara uyğun olaraq həyata keçiriləcəkdir. Bununla belə, hədəf seçilməmiş ərazilərdə və təsərrüfatlarda fərdi sahibkar peyvəndləmə işlərini yuxarıda 1-ci mərhələ üçün müəyyən edilmiş şərtlər daxilində tamamilə könüllü və fərdi şəkildə həyata keçirə bilər (peyvəndləmə protokolları barədə daha dəqiq məlumat aşağıda verilmişdir).
- 3 və 4-cü mərhələlərdə PPR ilə bağlı bütün fəaliyyətlərə BX rəhbərlik edir (ferma səviyyəsində həyata keçirilən bio-təhlükəsizlik tədbirləri istisna olmaqla) və ictimai maraq hesab olunur. Sürülərin və tədricən ayrı-ayrı heyvanların eyniləşdirilməsi 3 və 4-cü mərhələlərdə həyata keçiriləcəkdir.

11. Şəxsi və ictimai məsələ səviyyəsi: strategiyanın xərcləri bölüşdürülür, ancaq xərclərin əsas hissəsi dövlət vəsaitləri hesabına qarşılır: peyvəndləmə icbari deyil, könüllü fərdi əsaslarla olduqda (şəxsi məsələ), xərclər sahibkar tərəfindən qarşılır. Bununla belə, bu icbari əsasa keçdikdə, ictimai məsələ səviyyəsi xərclərin bölüşdürülməsini və müəyyən səviyyədə dövlət subsidiyalarının cəlb edilməsi nəzərdə tutulur. Sahibkar və dövlət büdcəsi arasında xərclərin bölüşdürülməsi epidemioloji və iqtisadi şəraitdən asılı olacaq, milli nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması planlarını hazırlayarkən dəqiq araşdırma həyata keçirmək lazım olacaqdır. Müşahidə kimi müəyyən nəzarət, xəstəliyin aradan qaldırılması və qarşısının alınması tədbirləri dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməli, xəstəliyə nəzarət etmək üçün heyvanlar çıxdaş edilməli, lazım gəldikdə sahibkarlara kompensasiya ödənilməlidir. Dövlət vəsaitlərini əldə etmək asan olmaya bilər və başlanğıcdan ölkə səviyyəsində fəal iştirakla müşayiət olunan dəstək və öhdəliklər vacibdir.

12. PPR-in aradan qaldırılmasında səmərəli heyvan sağlamlıq xidmətləri, xüsusilə də, BX əvəz olunmazdır: PPR-in (və digər əsas transsərhəd heyvan xəstəliklərinin) qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət fəaliyyətlərinin uğurla və dayanıqlı şəkildə həyata keçirilməsi üçün səmərəli BX əvəz olunmazdır. Buna görə də, ölkə PPR ilə bağlı mərhələlər irəlilədikcə BX-nin imkanları artırılmalıdır ("PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarətin tədricən institutlaşdırılması"). BX-yə cəlb olunmayan digər maraqlı tərəflər¹⁵, o cümlədən, xüsusilə, sahibkar birlikləri və ticarətçilər, onların BX ilə tərəfdaşlığı və nəzarət fəaliyyətlərinə cəlb olunması PPR ilə bağlı mərhələlər irəlilədikcə güclənəcəkdir. Layihə üzrə bəzi tərəfdaşlar, məsələn, QHT-lər müəyyən ölkələrdə bu sahədə vacib rol oynaya bilər.

ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi alətindən BX-nin ÜHST-nin müvafiq standartlarına uyğunluq səviyyəsini qiymətləndirmək (ilkin BXE), ikinci mərhələdə isə zamanla əldə edilmiş nailiyyətləri qiymətləndirmək üçün istifadə olunacaqdır (sonrakı BXE). ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi alətində mövcud olan 47 kritik səriştədən (KS)¹⁶ 33-ü konkret olaraq milli səviyyədə PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət fəaliyyətləri ilə

¹⁴ Baytarlıq xidmətləri ÜHST-nin *Məcəllə lüğətində* (28) müəyyən edilmişdir. Onlar ərazidə *Quruda yaşayan heyvanlar üçün məcəllə* və ÜHST-nin *Suda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məcəllə*sində müəyyən edilən, heyvanların sağlamlığı və rifahi ilə bağlı tədbirləri və digər standartları həyata keçirən hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarından ibarətdir. Baytarlıq xidmətləri baytarlıq idarəsinin ümumi nəzarəti və rəhbərliyi altındadır. Özəl sektor qurumları, baytarlar, baytarlıq mütəxəssisləri və ya suda yaşayan heyvanların sağlamlığı üzrə mütəxəssislər, adətən, tapşırılan funksiyaları yerinə yetirmək üçün baytarlıq idarəsi tərəfindən akkreditə olunur və ya təsdiqlənir. Heyvanların sağlamlığı sistemləri yuxarıda təsvir olunan baytarlıq xidmətlərindən əlavə digər sahibkar birlikləri və ticarətçilərdən, təsərrüfat və fermer icmalarının nümayəndələrindən (baytarlıq işçiləri) ibarət ola bilər.

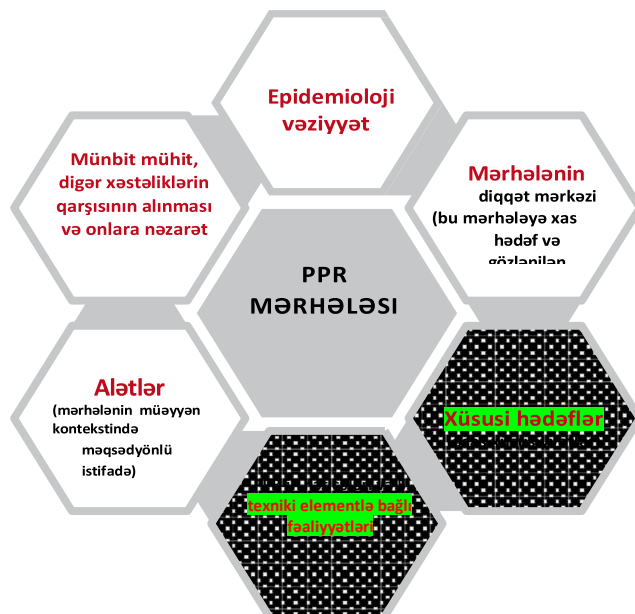
¹⁵ 2013-cü il buraxılışı

əlaqələndirilir (bundan sonra “PPR-lə əlaqəli kritik səriştələr” adlandırılacaq)¹⁷. Bununla yanaşı, bu kritik səriştələr PPR ilə bağlı müvafiq mərhələnin nəticələrinin əldə edilməsilə bağlıdır və buna görə də BX-nin yaxşılaşdırılması ardıcıl olaraq baş verir, PPR ilə bağlı müvafiq mərhələnin ehtiyacları və müddətə uyğunlaşdırılır.

PPR üçün əhəmiyyətli bu kritik səriştələrin hər biri üçün ÜHST-nin BX keyfiyyəti ilə bağlı standartlarına uyğunluğun beş səviyyəsi müəyyən edilmişdir. Bu səviyyələr qəti uyğunsuzluğun mövcud olduğu 1-ci səviyyədən tam uyğunluğa malik 5-ci səviyyəyə qədər irəliləyir. Əksər hallarda 3-cü səviyyə ölkənin ÜHST standartlarına kifayət qədər uyğun olduğunu göstərir və bu səviyyə PPR ilə əlaqəli əksər kritik səriştələr üçün hədəflənən səviyyə olacaqdır. Bununla belə, onlardan az bir hissəsi üçün 2 və ya 4-cü səviyyənin hədəf seçilməsi daha müvafiq ola bilər. Əsas prinsip budur ki, müəyyən kritik səriştə üzrə bir səviyyəyə çatdıqda növbəti mərhələlərdə PPR üçün KS-nin əlaqəliliyindən asılı olmayaraq geri getmək mümkün olmur.

13. Strategiyanın həyata keçirilməsi daha əvvəl qeyd olunmuş iki alətdən - ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi aləti və PPR Monitoring və Qiymətləndirmə Alətindən (PMQA) istifadə etməklə qiymətləndiriləcək və ona nəzarət ediləcəkdir: BX-nin yaxşılaşdırılması və PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılmasının monitorinqi bu iki fərqli alətdən istifadə etməklə həyata keçirilir. İki aləti birləşdirmək müvafiq hesab olunmasa da, baytarlıq xidmətlərinin və xırdabuynuzlu heyvanlarda taun xəstəliyinə nəzarət fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqini paralel şəkildə həyata keçirməyə dəyər. Bu zaman ÜHST-nin baytarlıq xidmətlərinin göstəriciləri ilə bağlı kritik səriştələr xırdabuynuzlu heyvanlarda taun xəstəliyi ilə bağlı mərhələlərlə irəliləmək üçün müvafiq və vacib hesab olunur¹⁸. Müəyyən PPR mərhələsinə xas KS-lərin hər biri üçün tələb olunan inkişaf səviyyəsinə mümkün qədər tez, mümkün olarsa, lap mərhələnin əvvəlində çatmaq lazımdır, bununla belə, bu mərhələyə daxil olmaq üçün bu tələb kimi qoyulmur.

14. Yekun mülahizələr: bu beş fərqli müddəanın nəticəsi olaraq hər bir mərhələ növbəti bölmədəki Təsvir 5-də əks olunmuş qutular şəklində təsvir edilmişdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, hər bir ölkə 6-cı müddədəki beş texniki elementə uyğun olaraq müəyyən mərhələdə təsnif olunur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, hər bir mərhələ üçün strategiyanın əsasını təşkil edən üç komponent bir-birilə əlaqəli şəkildə təqdim edilir: 1-ci komponent PPR ilə bağlı fəaliyyətlər üzrə, 2-ci komponent BX-nin yaxşılaşdırılması ("münbit mühit") üzrə, 3-cü komponent isə yerli əhəmiyyət daşıyan digər xəstəliklərə vahid nəzarət üzrə.

Təsvir 5
PPR-in hər bir mərhələsi üçün bölmələr

¹⁶ *Diqqət:* PPR ilə əlaqəli 33 KS-nin seçilməsinə baxmayaraq, ölkə ÜHST-nin BXE qiymətləndirməsini həyata keçirmək qərarına gəldikdə, tapşırıq bütün 47 KS-dən istifadə etməklə tam şəkildə həyata keçirilir. Bununla belə, əsas diqqət PPR-in aradan qaldırılması ilə məşğul olan ölkə üçün PPR ilə əlaqəli KS-lərin nəticələrinə verilir.

¹⁷ Bu, THX-ya qarşı THX-QC-nin Qlobal Strategiyanın 1-ci cildində (2015-ci ildə dərc olunacaqdır) müəyyən ediləcəkdir.

2.2. Peyvəndləmə

2.2.1. PPR üçün peyvəndləmə protokolları

Peyvəndləmə protokollarına gəlincə, nəzəri baxımdan yaşı üç aydan çox olan xırdabuynuzlu heyvan populyasiyalarının 100%-nə peyvənd vurulmalıdır və peyvəndləmə protokollarında təsərrüfatların növü nəzərə alınacaqdır (populyasiyanın dinamikası və yerdəyişmə modellərindən əlavə).

Peyvəndləmə proqramlarının sayı və xərclərinin hesablanması prosesini asanlaşdırmaq üçün bir neçə sənəddə təsvir edilmiş ondan çox klassik təsərrüfat (İstinad: Beynəlxalq Mal-qara Tədqiqatı İnstitutu, FAO 1996) birləşdirilərək xırdabuynuzlu heyvanlar üçün üç əsas sistem yaradılmışdır: həddən artıq quraq, quraq və yarımquraq zonalarda köçəri maldarlıq və aqrar maldarlıq sistemləri, həmçinin, yarı-rütubətli və rütubətli zonalarda kənd təsərrüfatı üstünlük təşkil etməklə əkinçilik və maldarlığın qarışıq ferma təsərrüfatları.

Aşağıdakı prinsiplər tətbiq olunacaq:

- > peyvəndləmə işləri iki ardıcıl il ərzində həyata keçiriləcək və ardınca bir-iki ardıcıl il ərzində yeni doğulmuş heyvanlara peyvənd vurulacaqdır;
- > həddən artıq quraq, quraq və yarımquraq zonalarının maldarlıq və aqrar maldarlıq sistemlərində (qeyd olunan doğum mövsümü təbii otarma ərazilərində yem resurslarının mövcudluğundan asılıdır) hər il maksimum doğum sayının baş verdiyi quraqlıq mövsümünün əvvəlində tək bir peyvəndləmə kampaniyası həyata keçirilməlidir.
- > quraqlıq yarı-rütubətli və rütubətli zonalarda əkinçilik və maldarlığın qarışıq ferma təsərrüfatlarında (maldarlığın əsas olmaması, yem resursları və kənd təsərrüfatının kənar məhsulları daha çox olması nəticə etibarilə nəzərəcarpacaq doğum mövsümünün baş verməməsinə gətirib çıxarır) xırdabuynuzlu heyvan sürülərində immuniteti yüksək səviyyədə saxlamaq üçün hər il iki peyvəndləmə kampaniyası həyata keçirilməlidir. Peyvəndləmə müddəti kənd təsərrüfatı təqviminə və nəticə etibarilə, fermerlərin mövcudluğuna uyğunlaşdırılmalıdır;
- > şəhəratrafi təsərrüfatlarda sürüdəki heyvan dövryyəsinə uyğun olaraq hər il bir və ya iki kampaniya həyata keçirilməlidir.

Seçilmiş populyasiyada ümumi 80% müdafiənin təmin edilməsi üçün populyasiya dinamikasının (yəni, illik artım sayı) tam başa düşülməsi və, öz növbəsində, peyvəndləmə qrafikinə qəbul edilməsi tələb olunacaqdır.

PPR kimi xəstəliklər üçün peyvəndləmə kampaniyalarının hədəfləri klassik olaraq virusun epidemioloji cəhətdən fəallığını qorumasının və yayılmasının dayandırmaq məqsədilə peyvəndləmədən sonra sürülərdə, geo-coğrafi ərazidə və ya ferma təsərrüfatlarında immuniteti 80%-ə çatdırmaqdır. Bu faizə çatmaq üçün peyvəndləmə işləri yaşı üç aydan çox olan xırdabuynuzlu heyvan populyasiyalarının demək olar 100%-ni əhatə etməlidir. Bu fərziyyələr, faktiki olaraq, mal-qaranın taun xəstəliyi ilə bağlı təcrübələrə və nəşrlərə əsaslanır, ancaq bu cür yüksək immunitet səviyyəsinə çatmadan belə mal-qaranın taun virusunun aradan qaldırılması ilə bağlı bir neçə hallar olmuşdur. Bununla yanaşı, çox az elmi nəşrdə PPR virusunun fəallığını qoruması və yayılmasını dayandırmaq üçün bu cür səviyyənin tələb olunduğu iddia olunur. Bundan əlavə, Mərakeşin PPR-in aradan qaldırılması ilə bağlı son təcrübələri göstərir ki, ölkədə virusun yayılmasını dayandırmaq üçün 70% immunitet kifayətdir. Həmçinin, bir neçə sahə təcrübəsi və epidemioloji araşdırma (4) göstərir ki, hətta peyvəndləmə kampaniyası düzgün şəkildə aparılıqda belə, faktiki şərtlər daxilində 80% müdafiəni təmin etmək hər zaman mümkün olmaya bilər. Buna görə, 80% müdafiənin PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə Qlobal Stratejiyanın seçimi olduğunu nəzərə alaraq, seroloji araşdırmaların və nəticələrin şərh edilməsi üçün PSQ metodologiyasının (məsələn, nümunələrin ölçüsü) işlənilməsi hazırlanması (bax: Əlavə 3.4) 70%-lik immunitet səviyyəsinə əsaslanacaqdır.

2.2.2. Peyvəndlərin çatdırılma sistemləri

Lazımı miqdarda yaxşı keyfiyyətli peyvəndi sahəyə çatdırmaq üçün bir neçə amil nəzərə alınmalıdır:

- > milli qəbul məntəqəsində əldə edilmiş peyvəndlərin keyfiyyəti;
- > mərkəzi satınalma məntəqəsindən paylama mərkəzlərinə və sahədə peyvənd vuran şəxslərə qədər peyvənd çatdırılmasının müxtəlif mərhələlərində həyata keçirilməli olan soyutma tədbirləri;
- > xərcləri və israfçılığını azaltmaq üçün peyvənd flakonlarının ölçüsü (kiçik sahibkarlıq sistemləri üçün kiçik flakonlar, böyük sürülər üçün böyük flakonlar);
- > nəzərdə tutulan qədər heyvana peyvəndlərin vurulmasını təmin etmək məqsədilə peyvənd vuran şəxslərə lazımı miqdarda peyvənd təqdim etmək üçün tələb oluna kəmiyyətin real şəkildə hesablanması;
- > peyvəndləmə komandalarına və sürü səviyyəsində çatdırılmanın təşkil edilməsi.

Kütləvi peyvəndləmə işlərinin həyata keçirilməsi əksər inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, xüsusilə, ucqar ərazilərdə və kənd ərazilərində kiçik təsərrüfat sistemlərində böyük çətinlikdir. Bundan əlavə, heyvanların ən son siyahıyaalmaları, adətən, əlçatan olmur və xırdabuynuzlu heyvan populyasiyasının rəsmi ölçüsü həqiqi göstəricilərdən fərqli ola bilər.

Peyvəndləmə işlərinə nəzarət və işlərin həyata keçirilməsi, adətən, dövlət BX-ləri tərəfindən həyata keçiriləcəkdir. "Sanitariya işləri üzrə səlahiyyətə" və ya "akkreditasiyaya" (tapşırılmış funksiyaları yerinə yetirmək üçün baytarlıq idarəsi tərəfindən akkreditə olunan və ya təsdiq edilən fərdi baytarlarla rəsmi baytarlıq xidmətlər arasında müqavilə) malik özəl baytarlarla tərəfdaşlıq inkişaf etdiriləcəkdir və ya bəzi inkişaf etmiş ölkələrdə, yaxud bəzi keçid dövründə olan ölkələrdə artıq geniş yayılmışdır. Əkinçilik əsaslı rütubətli zonaların kiçik həcmli kənd təsərrüfatı sistemlərində heyvanların sıxlığı həddən artıq az olduğu bəzi çətin ərazilərdə (məsələn, ucqar və ya təhlükəli ərazilərdə) və/və ya azyaşlı heyvanlara yenidən peyvənd vurulmasını asanlaşdırmaq tələb olunduqda, xırdabuynuzlu heyvanlara xidmət göstərilməsi üçün özəl lisenziyasız baytarlıq mütəxəssislərinin, istehsalçı və fermer icmalarının nümayəndələrinin (ictimai baytarlıq işçiləri) iştirakı həddən artıq səmərəli üsul ola bilər. Bu tərəfdaşlıq üçün müvafiq qanunvericilik və baytarlığa nəzarət olmalıdır.

Müəyyən ölkənin olduğu mərhələdən asılı olaraq, peyvəndləmə işləri yüksək riskli ərazilərə yönəlməklə və ya bütün populyasiyanı əhatə etməklə özəl və ya ictimai təşəbbüs formasında həyata keçirilə bilər.

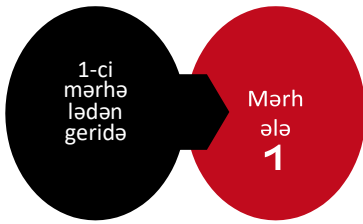
Yanaşmadan asılı olmayaraq hədəf mümkün qədər qısa müddət ərzində maksimum sayda heyvana peyvəndin vurulması olmalıdır.

Bu məqsədlə, peyvəndləmə kampaniyaları diqqətli şəkildə planlaşdırılmalı və həyata keçirilməlidir. Komandalara təlim keçilməsi və logistika, o cümlədən, soyutma tədbirləri vacibdir. Məlumatlandırmanın da yalnız milli səviyyədə və ya rəsmi kanallardan istifadə etməklə deyil, həm də yerli məlumatlandırma şəbəkələrinin (radioproqramlar, televiziya reklamları, ictimaiyyətlə əlaqələrə sponsorluq, dini və ya bayram yığıncaqları) müəyyən edilməsi yolu ilə həyata keçirilməsi çox vacibdir. Onlara əhəmiyyət verilməməsi uğursuzluq və peyvəndləmə kampaniyaları və ya digər fəaliyyətlərlə bağlı mənfi məlumatların yayılması ilə nəticələnə bilər. Bundan əlavə, əsas çağırışlardan biri heyvanların sağlamlığı və heyvanlara tibbi qayğının göstərilməsi üçün nəzərə alınacaq müvafiq sosial və texniki şəbəkələri düzgün şəkildə müəyyən etməkdir. Ucqar, təhlükəli və ya heyvan sıxlığının az olduğu ərazilərdə fermerlərin heyvanlarının sağlamlığı ilə bağlı ehtiyaclarını qarşılamaq üçün dövlət BX və ya özəl baytarlar olmadıqda, adətən, yerli maraqlı tərəflər (məsələn, icmanın baytarları, əczaçılar, ticarətçilər, QHT-lər, inkişaf layihələri və s.) işi öz üzərinə götürür. Onların PPR-ə qarşı peyvəndləmə kampaniyaları barədə məlumatlandırma və bu kampaniyaların həyata keçirilməsi tədbirlərində istifadə edilməsi baytarların nəzarəti altında mümkün olacaqdır, çünki bu maraqlı tərəflər PPR üçün peyvəndlərin etibarlılığı və təhlükəsizliyi ilə bağlı düzgün məlumatlar yaya bilər. Bundan əlavə, fermerlər heyvanlara qayğı göstərən ənənəvi şəxslərin köməyini tam şəkildə əldə etsələr, peyvəndləmə kampaniyalarında tam şəkildə iştirak edəcəklər.

Buna görə, peyvəndləmə kampaniyalarından əvvəl fermerlər, heyvanların sağlamlığı ilə bağlı maraqlı tərəflər və yerli qurumların iştirakı ilə bütün bu məsələləri əhatə edən ətraflı hazırlıq mərhələsi keçirilməlidir. Yerli iştirakçılar barədə ətraflı məlumatla malik sosioloqlarla əməkdaşlıq edən kommunikasiya mütəxəssislərinin iştirakı bu mərhələdə vacibdir. Növbəti kampaniyaları təkmilləşdirmək üçün islahedici tədbirlərin görülməsi məqsədilə kritik məqamların müəyyən edilməsi üçün peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmələr zamanı bu cəhətlər nəzərə alınacaqdır.

2.3. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı mərhələli yanaşmanın təsviri

2.3.1. Strategiya kanalına giriş - Mərhələ 1

Minimal tələblər:

1. Ölkədə PPR-in mövcudluğu, yayılması və (mümkün olarsa) xəstəliklə bağlı əsas risk amillərini epidemioloji baxımdan daha yaxşı başa düşmək üçün **qiymətləndirmə planı mövcuddur və baytarlıq idarələri tərəfindən təsdiq olunmuşdur**. Qiymətləndirmə planının hədəfləri, nəticələri və fəaliyyətlərini daha yüksək mərhələyə keçmək məqsədilə birbaşa olaraq 1-ci mərhələdə əldə edilməli olan nəticələrdən əldə etmək mümkündür.
2. Ölkə PPR ilə bağlı (sub)regional yol xəritəsinə qoşulmağı öhdəsinə götürür

1-ci mərhələ » Epidemioloji vəziyyət və kontekstin (mühitin) qiymətləndirilməsi

1-ci mərhələ. Epidemioloji vəziyyət

PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı mərhələli yanaşmaya daxil olan ölkələr üçün 1-ci mərhələnin başlanğıcında dəqiq epidemioloji vəziyyət naməlum və ya qismən məlum olur. PPR-in mövcud olması ehtimalı yüksəkdir, ancaq müşahidə işlərinin aşağı səviyyədə olması və laborator müayinənin zəif imkanlara malik olması nəticəsində bu barədə məlumat əldə edilməmişdir. Bu vəziyyətdə PPR-in mövcudluğu və yayılması ilə bağlı effektiv nəzarət fəaliyyətinin formalaşdırılmasına şərait yarada biləcək strukturlu məlumat yoxdur¹⁹.

1-ci mərhələnin təklif olunan müddəti 1-3 il arasındadır. Bu müddət nəzarət fəaliyyətlərin mümkün qədər tez başlaması üçün nisbətən qısa (1 il), ancaq nəzarət strategiyasının əsasını təşkil edəcək düzgün qiymətləndirmə nəticəsini əldə etmək üçün kifayət edəcək qədər uzun müddətdir.

1-ci mərhələnin sonunda epidemioloji vəziyyət **(i)** kliniki meydana gəlmə vasitəsilə ifadə olunan xəstəliyin baş verib-verməməsi və **(ii)** müayinə testlərindən istifadə etməklə yoluxmanın mövcudluğunun müəyyən edilib-edilməməsi əsasında bilinəcək, aşağıdakı şəkildə qənaətə gəlməyə imkan verəcəkdir:

- > Ölkə PPR-dən azaddır, "tarixən azad" meyarını cavab verir və ya vermir (baxın: ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məəcəlləsinin* 1.4.6-cı maddəsi);
- > Ölkədə PPR mövcuddur (geniş yayılmışdır və ya xüsusi ərazi ilə məhdudlaşır).

¹⁸Hətta PPR ilə bağlı epidemioloji müşahidə proqramları həyata keçirilmədən belə, ölkə xəstəlikdən azad hesab olunursa və ya azad olması məlum olursa, o, 3 və ya 4-ü mərhələdə yerləşdirilir, xəstəlikdən azad olmanın sənədləşdirilməsi və ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məəcəlləsinin* 1.6 və 14.7-ci fəsilələrinin müddəalarına (aşağı hissəyə nəzər salın) uyğun olaraq "PPR free" statusunun mümkün rəsmi tanınması üçün sənədlərin ÜHST-yə təqdim edilməsi hədəf seçilməlidir. ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlığı haqqında məəcəlləsinin* 1.4.6-cı maddəsinə uyğun olaraq, PPR-dən tarixən azad olmasının təsdiqlənməsi üçün müraciət etmək hüququ olan ölkələr PPR ilə bağlı müşahidə aparmadan ÜHST-nin müvafiq meyarlarını qarşılamalıdır.

1-ci mərhələ. Əsas diqqət mərkəzi

PPR-in mövcudluğunun epidemioloji cəhətdən daha yaxşı başa düşülməsinə nail olmaq

1-ci mərhələdə əsas hədəf ölkədə PPR-in mövcud olması (və ya ola bilsin ki, mövcud olmaması), müxtəlif ferma təsərrüfatları arasında yayılması və, son olaraq, onun bu sistemlərə təsirinin daha yaxşı başa düşülməsinə nail olmaqdır. Bu məlumatların formalaşdırılması növbəti addımlar barədə qərar qəbul etmək üçün vacib ilkin şərtidir: ölkənin virusun digər sektor və ərazilərdə yayılmağa davam edəcəyini qəbul edərək əvvəlcə yalnız xüsusi sektorlar və ya coğrafi ərazilərdə PPR-i aradan qaldırmaq məqsədilə fəaliyyətlər həyata keçirmək (2-ci mərhələ) və ya bütün ərazidə xəstəliyi aradan qaldırmaq (3-cü mərhələ) barədə qərar qəbul edəcəyini müəyyən etmək vacibdir. Qiymətləndirmə mərhələsi, həmçinin, PPR-in mövcud olmadığını nümayiş etdirə bilər və bu halda ölkə birbaşa 4-cü mərhələyə keçərək ÜHST-nin "PPR free" statusu üçün müraciət edə bilər.

1-ci mərhələnin tövsiyə olunan müddəti: bir ildən üç ilə qədər.

1-ci mərhələ. Xüsusi xas hədəflər (1-ci komponent)

Müayinə	Əsasən, ELISA üsulları əsasında laboratoriyaların müayinə imkanlarını artırmaq
Müşahidə	Monitoring fəaliyyətlərini həyata keçirmək və sosial-iqtisadi təsirləri qiymətləndirmək
Profilaktika və nəzarət	Profilaktika və nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün əsas yaratmaq
Hüquqi baza	PPR-ə xüsusi diqqət ayıraraq heyvan sağlamlığının hüquqi bazasını qiymətləndirmək
Maraqlı tərəflərin iştirakı	PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı hədəflər barədə razılıq əldə etmək üçün maraqlı tərəfləri cəlb etmək (xüsusilə, şəffaflıq baxımından)

1-ci mərhələ. PPR ilə bağlı nəticələr və fəaliyyətlər (1-ci komponent)

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) Ölkədə laboratoriyaların müayinə potensialı yaradılmışdır (fəaliyyətlər, əsasən, laboratoriyalar, avadanlıqlar və ölkədə mövcud olan ekspertizadan asılı olacaqdır). A - Laboratoriyaların ölkədaxili müayinə potensialı yaradılmışdır	A1.1 (a)	Ölkənin hər yerində sahə nümunələrinin sınaqdan keçirilməsinə görə məsuliyyət daşıyacaq Milli Laboratoriya kimi təyin olunacaq laboratoriyaların qiymətləndirilməsi. Bu proses nəticəsində PPR ilə əlaqədar aparıcı laboratoriya kimi fəaliyyət göstərəcək ən azı bir laboratoriya müəyyən edilməlidir.
	A1.2 (a)	Ölkənin yerində təyin olunmuş laboratoriyalara göndərilməzdən əvvəl nümunələri qəbul edəcək və hazırlayacaq regional şöbələr kimi təyin olunacaq mövcud laboratoriyaların qiymətləndirilməsi
	A1.3 (a)	Antigen və əks-cisim üçün ELISA müayinə prosedurlarının müəyyən edilməsi (və ya nəzərdən keçirilməsi)
	A1.4 (a)	Sınaq məqsədilə aparıcı laboratoriyaya göndərilməzdən əvvəl PPR ilə bağlı nümunələri idarə etməsi üçün regional qurumların heyətlərinə təlim keçirilməsi
	A1.5 (a)	Nümunələrin sınaqdan keçirilməsi (ELISA texnikaları ilə) və sənədləşdirilməsi (laboratoriya öz fəaliyyətlərinə yenidən başlayıbsa)
	A1.6 (a)	Əgər artıq mövcud deyilsə (bu fəaliyyət üçün xüsusi göstəricilər müəyyən edilməmişdirsə) Laboratoriya Məlumatlandırma və İdarəetmə Sisteminin (LMIS) yaradılması

B - Laboratoriya müayinəsi beynəlxalq səviyyədə ötürülür	A1.1 (B)	Sahə nümunələrinin idarə edilməsi qaydaları barədə Standart Əməliyyat Prosedurlarını formalaşdırmaq (artıq mövcud deyilsə)
	A1.2 (B)	Əldə edilmiş sahə nümunələrinin qəbul edilməsi, qeydə alınması, idarə edilməsi, qablaşdırılması və göndərilməsi üzrə qəbul işinə cəlb edilmiş bütün əməkdaşlara təlim keçirilməsi
	A1.3 (B)	Nümunələri toplayaraq ÜHST və ya FAO-nun sorğu laboratoriyasına göndərmək

Nəticə 2 (Müşahidə Sistemi) Müşahidə sistemi tədricən yaradılır, ancaq bu mərhələdə PPR-in ölkəyə daxil olması və davamlı olaraq mövcud olmasını, onun təsirini anlamağa tam şərait yaranan operativ müşahidə tədbirləri həyata keçirilməlidir. Monitoring/müşahidə sistemi seroloji və/və ya kollektiv xəstəlik müşahidəsi (KXM) və ya bəzi digər yanaşmalara əsaslanan xüsusi sahə araşdırmalarının həyata keçirilməsini əhatə edəcəkdir. PPR-in başvermə mümkünlüyü və ehtimalı ilə bağlı xəstəliyin müəyyən edilməsi halının işlənilib hazırlanması (hesabatlılıq sisteminin yaradılması və sahə baytarlarına təlim keçilməsi üçün əsas kimi çıxış edəcəkdir).	A2.1	Ümumi monitoring/müşahidə sisteminin layihələndirilməsi/formalaşdırılması və həyata keçirilməsi (aktiv və passiv komponentləri ilə birlikdə)
	A2.2	Müşahidə sisteminin hər bir komponenti üçün müvafiq prosedurların, o cümlədən, məlumatları qeyd etmək üçün formaların işlənilib hazırlanması (davamlı və <i>xüsusi</i> araşdırmalar)
	A2.3	Bu mərhələdə klinik və sosial-iqtisadi təsirini kəmiyyət baxımdan qiymətləndirmək üçün qiymətləndirmə sonrası dəyərləndirmə formasının tətbiqi. Bu məqsədlər üçün təsdiq edilmiş kliniki epidemiya ərazilərinə baş çəkmək
	A2.4	Müşahidə fəaliyyətlərinə yardım etmək üçün məlumatlandırma sisteminin yaradılması (və imkan daxilində bu mərhələ dövründə həyata keçirilməsi) (sistemin hər bir komponent və altkomponent məlumatlandırma sistemi vasitəsilə idarə olunmalıdır)
	A2.5	Mərkəzdəki və regional baytarlıq mütəxəssislərinə dəyər zənciri və risk təhlili üzrə təlimlərin keçilməsi
	A2.6	Dəyər zəncirləri və risk təhlili prinsiplərindən istifadə edərək qaynar risk nöqtələri və ötürülmə yollarının müəyyən edilməsi (BX)

Nəticə 3 (Müşahidə Sistemləri) Sahə baytarlarının səhiyyə tədbirlərini PPR ilə əlaqələndirmək qabiliyyəti yaxşılaşdırılmışdır. Bütün ərazidə yaxşı paylanmış Sahə Baytarlıq Şəbəkəsinin təşkili, PPR-in tanınması və differensial müayinənin həyata keçirilməsi üzrə sahə baytarlarının maarifləndirilməsi PPR ilə bağlı mümkün vəziyyətin tərifinə uyğun ola biləcək klinik tədbirləri əhatə etmək və həmin vəziyyətlərin müvafiq qaydada hərtərəfli şəkildə araşdırıldığından əmin olmaq üçün vacib cəhətlərdir.	A3.1	PPR və onun differensial müayinəsi barədə məlumatlılığın artırılması məqsədilə sahə baytarlarına təlim keçilməsi (təlim, eyni zamanda, toplama, saxlama və lazımı vəziyyətdə ən yaxın çatdırma məntəqəsinə təhvil vermə, o cümlədən, test nəticələrinin korlanması ehtimalının qarşısının alınmasını əhatə etməlidir).
	A3.2	PPR ilə bağlı klinik hadisələri müəyyən etmək məqsədilə ucqar ərazilərdə özəl baytarların yerləşdirilməsi üçün həvəsləndirici tədbirlərin həyata keçirilməsi

Nəticə 4 (Profilaktika və nəzarət sistemi). PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət tədbirləri ilə əlaqədar bütün fəaliyyətləri əlaqələndirmək üçün PPR üzrə milli komitə yaradılmışdır. Komitəyə Mərkəzi Baytarlıq Xidmətləri rəhbərlik etməli və komitənin tərkibinə PPR-ə nəzarət işlərinə cəlb olunmuş digər nazirliklərin/qurumların (Ekologiya, Daxili İşlər və s.) nümayəndələri, o cümlədən, özəl baytarlar (rəsmi baytarlıq qurumları və baytarlıq assosiasiyası) və xırdabuynuzlu heyvandarlıqla əlaqəli bütün maraqlı tərəflər daxil edilməlidir. 1-ci mərhələdə heç bir rəsmi profilaktik tədbir nəzərdə tutulmayıb.	A4.1	PPR üzrə milli komitənin iş metodu və vəzifələrini müəyyən etmək
	A4.2	PPR üzrə komitənin görüşlərini təşkil etmək və görüşlərin hesabatlarını tərtib etmək
	A4.3	Şübhəli/faktiki epidemiya hallarına qarşı reaksiya mexanizmi (bu mərhələyə müvafiq) üçün standart əməliyyat prosedurunun işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi <i>Bu prosedurların tam şəkildə həyata keçirilməsi üçün maarifləndirmə materialının tərtib olunması və mal-qara sahiblərinə paylanması vacibdir (baxın: 1-ci mərhələnin 6-cı nəticəsi)</i>

Nəticə 5 (Hüquqi baza) Baytarlıq xidmətlərinin növbəti mərhələlərdə lazım ola biləcək tədbirləri həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olmasını təmin etmək üçün bu mərhələdə hüquqi baza təkmilləşdirilmişdir. Xüsusilə, PPR ev heyvanlarının populyasiyalarında nəzərə çarpan xəstəlikdir və vəhşi heyvan populyasiyalarında da şübhəli və faktiki vəziyyətlər barədə baytarlıq idarələrinə məlumat verilir.	A5.1	(PPR üzrə milli komitə). Baytarlıq qanunvericiliyində PPR ilə əlaqədar aradan qaldırılmalı boşluqları qiymətləndirmək üçün (səlahiyyətli qurumlar, hüquq ekspertləri və müvafiq maraqlı tərəflərin cəlb olunduğu) xüsusi İşçi Qrupların yaradılması
	A5.2	(İşçi qruplar). Hüquqi bazanı yeniləmək məqsədilə, PPR-in səmərəli şəkildə qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət edilməsinə imkan verən konkret düzəlişlərin təklif edilməsi
Nəticə 6 (Maraqlı tərəflərin PPR-ə nəzarət edilməsində iştirakı) Bütün maraqlı tərəfləri işin konsepsiyası, tələb olunan tədbirlər və onların həyata keçirilməsinin səbəbi barədə məlumatlandırmaq üçün maarifləndirmə kampaniyası təşkil edilir. Kampaniyanın hədəfləri PPR-ə nəzarət tədbirləri üçün həvəsləndirici tədbirləri təşviq etmək, təbliğ etmək və həyata keçirməkdir. Baytarlar, həmçinin, QHT-lər kimi layihə üzrə digər tərəfdaşlar kampaniya materiallarının paylanmasında iştirak edə bilərlər.	A6.1	Maraqlı tərəfləri PPR-ə nəzarət və, son olaraq, xəstəliyin aradan qaldırılması konsepsiyası barədə məlumatlandırmaq üçün maarifləndirmə materiallarının hazırlanması/təkmilləşdirilməsi
	A6.2	PPR-in qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət fəaliyyətlərində iştirak edən bütün maraqlı tərəflərə materialların paylanması

1-ci mərhələ. Alətlərdən xüsusi məqsədlər üçün istifadə²⁰ (1-ci komponent)

› Müşahidə (aktiv müşahidə)

1-ci mərhələdə müşahidənin üç hədəfi var:

1. xırdabuynuzlu heyvan populyasiyasının sağlamlıq vəziyyətini qiymətləndirmək, o cümlədən, baza məlumatlarını toplamaq
2. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin qarşısının alınması fəaliyyətləri üçün prioritet sahələri müəyyən etmək
3. PPR-in (xəstəlik və yoluxma) tüğyan etməsi, yayılması və baş verməsini müəyyən etmək.

Yalnız passiv müşahidəyə əsaslanan hesabatlılıq sistemi 1-ci mərhələdə tələb olunan məlumatları toplamaq üçün həddən artıq zəif ola bilər və bu səbəbdən qiymətləndirmə planında aktiv komponent hazırlanmalı və 1-ci mərhələdə həyata keçirilməlidir. Müxtəlif metodologiyalar vasitəsilə PPR-in (və onun təsirinin) epidemioloji cəhətdən daha yaxşı başa düşülməsini təmin etmək olar:

- a) kollektiv xəstəlik müşahidəsi (KXM);
- b) serologiya;
- c) KXM və serologiyanın kombinasiyası (restrospektiv araşdırmalar üçün dəyərlidir);
- d) PPR-in təsirini qiymətləndirmək üçün epidemiyaların təsdiqləndiyi ərazilərə qiymətləndirmədən sonrakı səfərlər 1-ci mərhələdə həyata keçiriləcək ümumi monitoring/müşahidə sisteminin komponentləri kimi qəbul edilməlidir.

¹⁹ Bu bölmədə yalnız müxtəlif mərhələlərdə istifadə forması dəyişən alətlər qeyd olunmuşdur. Bura konkret olaraq, (i) müşahidə; (ii) peyvəndləmə, o cümlədən, peyvəndləməsonrası monitoring və (iii) ÜHST-nin PPR ilə bağlı standartları aid edilir. A hissəsinin 4-cü paragrafında istinad edilən bütün digər alətlər mərhələdən asılı olmayaraq eyni şəkildə istifadə edilir.

PPR-ə yoluxma və xəstəliyin qalmasının necə baş verdiyi barədə işlək fərziyyə formalaşdırmaq məqsədilə bu mərhələdə vacib məqam PPR-in qaynar nöqtələri və ötürmə yollarını daha yaxşı müəyyən etmək və səciyyələndirmək üçün müşahidə sistemi vasitəsilə əldə edilmiş məlumatın dəyər zənciri və risk təhlilinin birləşdirilməsi yolu ilə əldə edilmiş məlumatlarla tamamlanmasıdır. (bu fəaliyyətlərin tətbiq edilməsinə və kənar yardıma ehtiyac yarana bilər).

› (peyvəndləmənin aparılmaması)

Faktiki olaraq hesab edilir ki, 1-ci mərhələyə daxil olmazdan əvvəl və 1-ci mərhələ ərzində ölkə hər hansı strukturlu reaksiya mexanizminə malik deyil. Təcili peyvəndləmə və xəstəliyin məhv edilməsi müvafiq seçim hesab olunmaya bilər. Bununla belə, nəzarət tədbirləri könüllü şəkildə həyata keçirilə və ayrı-ayrı fermalar səviyyəsində, xüsusilə, kommersiya fermaları xəstəliyin yayıldığı ərazilərlə əhatə olunduqda bio-təhlükəsizlik və peyvəndləmə tədbirləri ilə məhdudlaşa bilər.

n 1-ci mərhələ. Münbit mühit (2-ci komponent)

1-ci mərhələdə BX PPR ilə bağlı milli ərazi üzrə ev heyvanları və bəzi hallarda vəhşi heyvanlar arasında epidemioloji vəziyyəti hərtərəfli şəkildə qiymətləndirmək, o cümlədən, onun yoluxması, fəallığını qoruması və yayılması ilə bağlı əsas risk amillərini müəyyən etmək üçün zəruri səlahiyyətə malik olmalıdır. 1-ci mərhələnin PPR ilə bağlı tədbirləri dəstəkləmək üçün on iki kritik səriştə müvafiqdir. Buna görə də, 1-ci mərhələ üzrə əldə edilməli və/və ya həyata keçirilməli ən vacib səriştələr aktiv müşahidə (KS II.5.B) və risk təhlili (KS II.3) ilə əlaqələndirilmiş imkanlardır. BX bu sahələr (KS I.3) üzrə ən son məlumatları nümayiş etdirməli və yeniləməlidir. PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı milli tədbirləri dəstəkləmək üçün maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr də xəstəliyin aradan qaldırılması prosesinin erkən mərhələlərində vacibdir. 1-ci mərhələnin PPR ilə əlaqəli bütün kritik səriştələri üçün hədəfə irəliləmə səviyyəsi 3-dür, ancaq baytarlıq laboratoriyası diaqnostikasına çıxışla bağlı səriştə üçün 2-ci səviyyə kifayət edir, çünki PPR milli iqtisadi əhəmiyyətə malik əsas xəstəliklərin arasına daxil edilməlidir. Ölkələr böyük ehtimalla, rəsmi nümayəndələrin rəhbərliyi (KS III.4) altında olan özəl baytarlara müraciət etməli olacaq (xüsusilə, 2-ci mərhələdə nəzərdə tutulmuş peyvəndləmə fəaliyyətləri üçün) və buna görə, onların lisenziyalaşdırılması və qeydiyyatına alınması vacib ilkin şərtlərdir. Bu mərhələdə PPR üzrə milli komitə yaradılmalıdır. Bu komitə Qlobal Strategiyanın müxtəlif komponentlərinə nəzarət etmək üçün xüsusi işçi qruplar təyin edə bilər. PPR üzrə milli komitə maraqlı tərəflərin xüsusi sorğularına baxacaqdır.

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi	
KS i.2.a	Baytarların peşə səriştələri	3	Baytarların təcrübələri, bilik və yanaşmaları, adətən, BX-nin bütün peşə/ texniki fəaliyyətlərini həyata keçirməyə imkan verir (məsələn, epidemioloji müşahidə, erkən xəbərdarlıq, səhiyyə və s.).
KS i.3	Davamlı təhsil (DT)	3	BX hər il nəzərdən keçirilən və zərurət yarandıqda yenilənən DT xidmətlərindən faydalana bilər, ancaq bu, yalnız müvafiq əməkdaşların bəzi kateqoriyaları üçün həyata keçirilir.
KS ii.1.a	Baytarlıq laboratoriyasının diaqnozu - Baytarlıq laboratoriyasının diaqnozuna çıxış	2	Əsas zoonozlar və milli iqtisadi əhəmiyyətə malik xəstəliklər üçün BX düzgün diaqnoz əldə etmək məqsədilə laboratoriyadan istifadə etmək hüququna malikdir.
KS ii.1.B	Baytarlıq laboratoriyası diaqnozu - Milli laboratoriya infrastrukturunun uyğunluğu	3	Milli laboratoriya infrastrukturunu, adətən, BX-nin ehtiyaclarını qarşılıyır. Resurslar və təşkilatçılıq zahirən effektiv və səmərəli şəkildə idarə edilir, ancaq onlar dayanıqlı və müntəzəm xidmət göstərilən infrastrukturunu dəstəkləmək üçün lazımı səviyyədə maliyyələşdirilmir.
KS ii.3	Risqlərin təhlili	3	BX məlumatları toplayaraq saxlayır və risk təhlili aparmaq imkanına malikdir. Risklərin idarə edilməsi üzrə tədbirlərin əksəriyyəti risklərin qiymətləndirilməsinə əsaslanır.
KS ii.5.B	Epidemioloji müşahidə və erkən aşkarlama - Aktiv epidemioloji müşahidə	3	BX müəyyən əlaqəli xəstəliklər üçün elmi prinsiplərə və ÜHST-nin standartlarına uyğun olaraq aktiv müşahidəni həyata keçirir, onu bütün şübhəli populyasiyalara tətbiq edir, müntəzəm olaraq yeniləyir və nəticələri sistemli şəkildə məruzə edir.
KS iii.2	Maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr	3	BX maraqlı tərəflərlə formal məsləhətləşmə mexanizminə malikdir.
KS iii.3	Rəsmi təmsil olunma	3	BX əlaqəli görüşlərin əksəriyyətində fəal şəkildə iştirak edir.
KS iii.4	Akkreditasiya / avtorizasiya / səlahiyyətləndirmə	3	BX-nin dövlət sektoru müəyyən tapşırıqlar üçün akkreditasiya, avtorizasiya və səlahiyyətləndirmə proqramlarını hazırlayır, ancaq onlar müntəzəm olaraq nəzərdən keçirilmir.

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi	
KS iii.5.a	Rəsmi baytarlıq qurumu - səlahiyyətlər	3	RBQ baytarlıq peşəsinin bütün müvafiq sektorlarında çalışan baytarları tənzimləyir və intizam tədbirlərini həyata keçirir.
KS iii.5.B	Qanuni baytarlıq qurumu - imkanlar	3	RBQ bütün hədəflərini yerinə yetirmək üçün funksional imkanlara malik olan müstəqil qurumdur.
KS iV.1	Qanunvericilik və normativ aktların hazırlanması	3	BX milli qanunvericilik və normativ aktların hazırlanmasında iştirak etmək üçün bəzi fəaliyyət sahələrində kifayət qədər daxili və xarici keyfiyyətə sahib səlahiyyət və imkanlara malikdir, ancaq bütün sahələr üzrə müntəzəm olaraq müvafiq milli qanunvericilik və normativ aktlar hazırlamaq üçün formal metodologiyaya malik deyil.

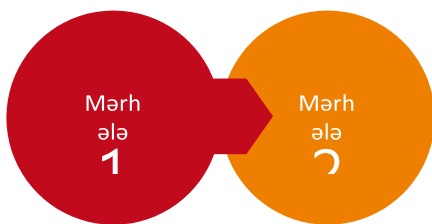
n 1-ci mərhələ. Nəzarət fəaliyyətlərinin digər xəstəliklərlə birləşdirilməsi (3-cü komponent)

PPR barədə məlumatların formalaşdırılmasına yönəlmiş sahə fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsi, eyni zamanda, xırdabuynuzlu heyvanların (və ola bilsin ki, digər növlərin) digər xəstəliklərini araşdırmaq üçün unikal imkan yarada bilər. Məsələn, zərərli nümunələri PPR ilə bağlı fəaliyyətlərin bir hissəsi olaraq toplanarsa, həmin zərərli digər xəstəliklər üçün də sınaqdan keçirilə bilər.

Bununla yanaşı, 1-ci mərhələdə həyata keçirilən bəzi fəaliyyətlər faktiki olaraq PPR ilə bağlı deyil və hər hansı digər profilaktika və nəzarət proqramlarının məqsədinə xidmət edə bilər:

- > nəticə 1.A ə fəaliyyət 1.1; 1.2; 1.6
- > nəticə 1.B ə fəaliyyət 1.1; 1.2
- > nəticə 2 ə fəaliyyət 1.1; 1.2
- > nəticə 3 ə fəaliyyət 2.5; 3.2.

2.3.2. 1-ci mərhələdən 2-ci mərhələyə keçid

Minimal tələblər:

1. 1-ci mərhələnin bütün fəaliyyətləri müvəffəqiyyətlə tamamlanmışdır
2. 1-ci mərhələnin nəticələrini əhatə edən **hərtərəfli hesabat** tərtib edilməli və bu hesabat aşağıdakıları özündə əks etdirməlidir:
 - (i) PPR-in yüksək təsiri, onun digər ərazilərə yüksək yayılma və ya yenidən yoluxmuş heyvanların müntəzəm olaraq ölkə ərazisinə (təkrar) daxil olma riski kombinasiyası ilə səciyyələnən xüsusi qaynar nöqtələrinin müəyyən edilməsi və onların ölkə üzrə xəritəsinin çəkilməsi;
 - (ii) PPRV-nin mövcud olması ilə bağlı risk amilləri və sonrakı risk yolları;
 - (iii) xırdabuynuzlu heyvandarlıq sektorunun hərtərəfli dəyər zənciri təhlili.
3. **Risk əsaslı hərtərəfli nəzarət strategiyası (NS1)** 1-ci mərhələdə həyata keçirilən fəaliyyətlərin nəticələri əsasında formalaşdırılır və Qlobal strategiyanın 1, 2 və 3-cü komponentlərini əhatə edir.

n 2-ci mərhələ › Nəzarət mərhələsi

n 2-ci mərhələ. Epidemioloji vəziyyət

1-ci mərhələdə həyata keçirilən bütün fəaliyyətlər nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, PPR ölkədə geniş yayılmışdır və virus davamlı dövr edir. Bununla belə, epidemioloji araşdırmaların nəticələri həmçinin göstərəcək ki, PPR-in tüğyan etməsi, baş verməsi və sosial-iqtisadi təsirləri ərazi və ya təsərrüfata görə dəyişir və ölkədə yüksək riskli ərazilər (qaynar nöqtələr) mövcud ola bilər. Bəzi hallarda, istehsal və marketinq profilləri hətta PPR-in ciddi yayılmasa belə profilaktika və nəzarət tədbirlərinə ehtiyac duyulan sahə və ya təsərrüfatlar müəyyən edə bilər. Bu məlumat nəzarət fəaliyyətlərinin prioritet kimi həyata keçirilməli olduğu sahələr və/və ya təsərrüfatların müəyyən edilməsinə şərait yaradacaqdır.

n 2-ci mərhələ. Əsas diqqət mərkəzi

Müəyyən sahə və ya təsərrüfatda PPR ilə bağlı həm kliniki xəstəliyə, həm də infeksiyaya nəzarət etmək

Risk əsaslı Nəzarət Strategiyası formalaşdırılmışdır və 2-ci mərhələ ərzində 1-ci mərhələdə həyata keçirilmiş fəaliyyətlərin nəticələri əsasında müəyyən edilmiş sahələr və ya təsərrüfatlarda həyata keçiriləcəkdir. Bununla belə, hədəf seçilməmiş ərazilər və ya təsərrüfatlarda PPR ilə bağlı hər hansı yeni epidemioloji hal baş verərsə, 2-ci mərhələnin nəzarət fəaliyyətləri onları da əhatə edəcəkdir.

Nəzarət mərhələsi, başlıca olaraq, xəstəliyinə nəzarət edilməsinə yönəlmiş məqsədyönlü peyvəndləmə proqramına əsaslanacaqdır ki, bu da virusun hədəf seçilmiş xırdabuynuzlu heyvan populyasiyalarından təmizləmə biləcəyini, ancaq 3-cü mərhələdə nəzərdə tutulmuş milli səviyyədə xəstəliyin tam aradan qaldırılmasının qarşıya məqsəd qoyulmadığını nəzərdə tutur.

2-ci mərhələnin tövsiyə olunan müddəti: orta hesabla üç il (iki ildən beş ilə qədər)

n 2-ci mərhələ. Xüsusi hədəflər (1-ci komponent)

Diagnostika	Vəhşi növlərin daha yaxşı xarakterizə olunması üçün bio-molekulyar üsulların tətbiq olunması yolu ilə laboratoriya imkanlarının artırılması
Müşahidə	Reaksiya mexanizmi və risklərim yumşaldılması tədbirlərini özündə birləşdirən müşahidə fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsi
Profilaktika və nəzarət	Ərazi və ya təsərrüfat əsaslı məqsədyönlü peyvəndləmə kampaniyalarının həyata keçirilməsi və bununla, bütün ölkədə ikinci dərəcəli profilaktika tədbirlərinin idarə olunması
Hüquqi baza	Hədəf seçilmiş sektorlarda nəzarət fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsini dəstəkləmək üçün hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi
Maraqlı tərəflərin iştirakı	Maraqlı tərəflərin hesabatlılığın artırılmasında və hədəf seçilmiş sektorlarda peyvəndləmə kampaniyalarının həyata keçirilməsində fəal iştirakı

n 2-ci mərhələ. PPR ilə bağlı nəticələr və fəaliyyətlər (1-ci komponent)

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) Laboratoriyanın diaqnostika sistemi 1-ci mərhələdə olduğundan daha yüksək səviyyəli səmərəliliklə işləyir, çünki aşkar edilmiş mümkün çatışmazlıq artıq aradan qaldırılmışdır. Bundan əlavə, sistem nümunə götürülmüş sahə virusunun xarakterizə olunmasını təmin etmək məqsədilə bio-molekulyar texnikalardan istifadə yolu ilə daha da təkmilləşdirilir. Fərziyyəyə görə molekulyar epidemiologiya PPR-in yayılması və paylanması yolları barədə əlavə fikirlər formalaşdırma bilər. Bu, real seçim olmazsa, nümunələrin göndərilmə biləcəyi beynəlxalq sorğu laboratoriyası ilə əlaqələr yaradır. Nümunə götürülmüş sahə virusunun xarakterizə olunması və, daha ümumi yanaşsaq, laboratoriya imkanlarının artırılması bir və ya bir neçə milli laboratoriyanın Regional laboratoriya şəbəkəsinə (mövcud olarsa) cəlb olunması yolu ilə asanlaşdırılır.	A1.1	Bio-molekulyar sınaqdan istifadə olunarsa, laboratoriya işçilərinə bio-molekulyar sınaq üsulları üzrə təlimin keçilməsi və ən az bir laboratoriyanın təchiz olunması
	A1.1	Bio-molekulyar sınaq üçün Standart Əməliyyat Prosedurlarının hazırlanması və müntəzəm olaraq yenilənməsi
	A1.3	Bio-molekulyar texnikalardan istifadə etməklə emal edilən müvafiq nümunələri seçmək məqsədilə meyarları seçmək üçün yazılı protokolların tərtib edilməsi
	A1.4	Bio-molekulyar sınaq üçün müvafiq meyarlara cavab verən bütün təqdim olunmuş nümunələrin sınaqdan keçirilməsi
	A1.5	Beynəlxalq sorğu laboratoriyası və ya Regional şəbəkənin aparıcı laboratoriyası kimi təyin edilmiş regional laboratoriyanın rəhbərliyi altında keçirilən beynəlxalq təcrübə sınağında iştirak

Nəticə 2 (Müşahidə sistemi). Müşahidə sistemi daha da təkmilləşdirilmişdir: – xüsusilə, passiv müşahidə komponenti – PPR ilə əlaqəli hər hansı mümkün hal barədə məlumat əldə etmək. Aşağıdakı yeni komponentlər artıq sistemə əlavə edilmişdir: <i>(i)</i> heyvan kəsimi yerləri və bazarlarda passiv müşahidə; <i>(ii)</i> vəhşi heyvanlar/ətraf-mühit/ovçu təşkilatlarına görə cavabdeh olan nazirliklə funksional xarici koordinasiya vasitəsilə vəhşi heyvanlar üzərində passiv müşahidə (bəzi vəhşi heyvanlar gözətçi kimi çıxış edərək PPR-in xırdabuynuzlu ev heyvanlarından yoluxduğunu göstərə bilər); və <i>(iii)</i> (sub)Regional Epidemioloji müşahidə Şəbəkəsində (mövcud olarsa) iştirak.	A2.1	PPR və onun differensial müayinəsi barədə məlumatlılığın artırılması məqsədilə heyvan kəsimi yerlərində müfəttişlərə təlim keçilməsi (təlim, eyni zamanda, toplama, saxlama və lazımı vəziyyətdə ən yaxın çatdırma məntəqəsinə təhvil vermə, o cümlədən, test nəticələrinin korlanması ehtimalının qarşısının alınmasını əhatə etməlidir).
	A2.2	Vəhşi təbiətin idarə edilməsində iştirak edən EN və digər qurumlarla xarici koordinasiyanın təkmilləşdirilməsi prosedurunun hazırlanması (xüsusilə, vəhşi təbiətdə PPR halları ilə bağlı hesabatların təqdim olunmasının yaxşılaşdırılması üçün)
	A2.3	Ovçular üçün PPR üzrə maarifləndirmə kampaniyasının təşkil edilməsi
	A2.4	Regional Epidemioloji müşahidə Şəbəkəsinin fəaliyyətində (mövcud olarsa) iştirak; müvafiq məlumat toplularını şəbəkəyə ötürmək

Nəticə 3 (Profilaktika və nəzarət sistemi). Məqsədyönlü peyvəndləmə kampaniyası həyata keçirilir. Hökumət hədəf seçilmiş ərazi və ya alt populyasiyada PPR-ə qarşı peyvəndləmə proqramı üçün müəyyən maliyyə resursları ayırmaq qərarına gəlmişdir (digər zonalarda peyvəndləmə işləri özəl təşəbbüs kimi qala bilər). Hədəf seçilmiş peyvəndləmə zonası və ya alt populyasiya 2-ci mərhələdə, xüsusilə, ilkin olaraq hədəf seçilmiş zondan kənar klinik epidemiyalara aşkar edilməsindən sonra və tətbiq olunan monitorinq sisteminin nəticələrini nəzərə alaraq inkişaf edə bilər.	A3.1	Bu məqsədlə, sahə peyvəndləmə prosedurlarının formalaşdırılması (ölkədə qəbul edilmiş strategiyaya uyğun olaraq), PPR üzrə milli komitə tərəfindən xüsusi İşçi Qrupunun təyin edilməsi
	A3.2	Sahə peyvəndləmə komandalarına təlim keçilməsi
	A3.3	Sahə peyvəndləmə işlərinin aparılması (ölkədə qəbul edilmiş strategiyaya uyğun olaraq)
	A3.4	Peyvəndləmə proqramının nəticələrini qiymətləndirmək və müvafiq olaraq, bütün peyvəndləmə zəncirinin monitorinqini həyata keçirmək üçün toplanmış məlumatlar üzərində PPV qiymətləndirmənin aparılması

Nəticə 4 (Profilaktika və nəzarət sistemi). Peyvəndləmə kampaniyasının uğurlu olmasını təmin etmək üçün əlavə tədbirlər həyata keçirilir. Xüsusilə, <i>(i) (a)</i> peyvəndləmə işlərinin həyata keçirildiyi sektor və zonalarda klinik epidemiyaların nəyə görə baş verə biləcəyini aydın başa düşmək və <i>(b)</i> peyvəndləmə sektorları və zonalarının genişləndirilməsinə ehtiyacın olub-olmadığının müəyyən edilməsinə kömək etmək üçün (ehtiyac olmazsa, 1-ci mərhələdə göstərilənlə məhdudlaşacaqdır) bütün epidemiyalar araşdırılır; və <i>j)</i> peyvəndləmə kampaniyası nəticəsində fərqli sağlamlıq vəziyyətinə malik 2 alt populyasiyanın ayrı qalmasından əmin olmaq üçün heyvanların yerdəyişməsinə (bu mərhələdə ölkə daxilində) nəzarət edilir, ancaq bəzi ölkələr heyvanların yerdəyişməsinə səmərəli şəkildə tənzimləmək iqtidarında olmaya bilər. Bu halda, məqsədyönlü peyvəndləmə kampaniyasının davam etdiyi sektor və ərazilərdə yalnız peyvənd vurulmuş heyvanların (və ya peyvənd vurulacaq heyvanların) təqdim olunması öhdəliyini idarə etmək əlavə edilmiş ola bilər.	A4.1	Aşağıdakı məlumatları toplamaq üçün epidemiyanın araşdırılması formasının tərtib edilməsi: <i>(i)</i> yoluxmuş ərazilərə virusun daxil olmasının mümkün tarixi; <i>(ii)</i> mümkün yoluxma üsulları; <i>(iii)</i> mümkün yayılma halları
	A4.2	Peyvəndləmə sektor/zonalarının daxilində və ya xaricində olmasından asılı olmayaraq, aşkar və ya məruzə edilmiş bütün epidemiyalar üzrə araşdırmaların aparılması
	A4.2	Cəlb olunmuş digər xidmətlərlə sıx əməkdaşlıq çərçivəsində peyvəndlənmiş/peyvəndlənməmiş sektorlar/zonalar arasında yerdəyişməyə nəzarətin həyata keçirilməsi (xüsusilə, polis xidmətləri)

Nəticə 5 (Hüquqi baza) 2-ci mərhələdə nəzərdə tutulmuş profilaktika və nəzarət fəaliyyətlərini tam şəkildə dəstəkləmək üçün hüquqi baza gücləndirilir.	A5.1	Sahə üzrə nəzarət fəaliyyətlərini dəstəkləmək məqsədilə nəzarət tədbirlərinin maraqlı tərəflər üzərində təsirini (o cümlədən maddi cəhətlərini) daha yaxşı başa düşmək və hüquqi bazanı yeniləmək üçün xüsusi işçi Qruplarının görüşlərini təşkil etmək (qarışıq baytarlıq xidmətləri,
	A5.2	PPR-in səmərəli şəkildə qarşısının alınması və xəstəliyə nəzarət üçün əlverişli hala gətirmək məqsədilə hüquqi bazanın yenilənməsi üzrə konkret düzəlişlərin təklif edilməsi

Nəticə 6 (Maraqlı tərəflərin iştirakı). Maraqlı tərəflər 2-ci mərhələdə nəzərdə tutulmuş nəzarət tədbirlərinə tam töhfə verirlər. Bu, xüsusilə, maraqlı tərəflərin <i>(i)</i> məsələn, heyvanları bir araya gətirərək və onları idarə edərək sahə peyvəndləmə əməliyyatlarını asanlaşdırmasını <i>(ii)</i> ölkə daxilində yerdəyişmə məhdudiyətlərinə əməl etməsini; və <i>(iii)</i> şübhəli klinik epidemiyalar barədə BX-yə erkən məruzə edilməsinin təmin etməsini nəzərdə tutur. Bu mərhələdə şübhəli klinik epidemiyaların erkən məruzə edilməsi, xüsusilə, hədəf seçilmiş peyvəndləmə ərazilərində/təsərrüfatlarda bu işin həyata keçirilməsi artıq həyata keçirilmiş nəzarət tədbirlərini tənzimləmək üçün vacibdir. Maarifləndirmə və məlumatlandırma əsasdır.	A6.1	Məl-qara sahiblərini maarifləndirmək üçün məlumatlandırma materiallarının hazırlanması və paylanması, bununla şübhəli halların məruzə edilməsinin asanlaşdırılması.
	A6.2	PPR-ə nəzarətin vacib olduğunu bütün maraqlı tərəflərə, xüsusilə, fermerlərə izah etmək və onları inandırmaq (təbliğat) üçün məlumatlandırma materiallarının hazırlanması
	A6.3	Məl-qara sahibləri və onların sahə üzrə fəaliyyət göstərən tərəfdaşları (QHT-lər və s.) ilə görüşlər təşkil etmək
	A6.4	Həll olunmalı problemlər arasında vəhşi heyvan növləri müəyyən edilərsə, vəhşi təbiət üzrə mütəxəssisləri və digər maraqlı tərəfləri (məsələn, ovçular) əhatə edən görüşlər təşkil etmək

Mərhələ 2: Alətlərdən xüsusi istifadə²¹ (Komponent 1)

› Müşahidə (əsasən passiv müşahidə)

Mərhələ 2-də aparılan müşahidənin iki məqsədi var:

1. PPR-in meydana çıxmasının erkən aşkarlanmasının təmin edilməsi;
2. PPR-in (xəstəlik və infeksiya) meydana çıxması, yayılması və aşkarlanmasına nəzarət edilməsi.

Nəzarət sisteminin passiv komponenti Sahə Baytarlıq Şəbəkəsi və ət kəsimi yerləri (qəssabxanalarda) və bazarlarda müşahidə vasitəsilə tam fəaliyyət göstərəcək; əvvəlki Mərhələnin aktiv komponenti eyni dərəcəli intensivliklə səviyyəsi ilə həyata keçirilə bilməz.

Bu mərhələdə müşahidə peyvəndləmə üçün nəzərdə tutulan alt-populyasiyanın sağlamlıq vəziyyətinin peyvənd vurulmayan populyasiyadan açıq-aydın fərqləndiyini və beləliklə, analitik epidemiologiyanın bu elementlərinin ümumi müşahidə sistemində daxil edildiyini sübuta yetirməlidir.

Qeyd: Seroloji müşahidə peyvənd vurulmuş populyasiyalarda epidemiya müşahidənin aktiv üsulu kimi istifadə edilməməlidir. O, peyvəndləmə proqramının səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün peyvənd edilmiş populyasiyalarda PSQ məqsədilə istifadə olunur.

› Peyvəndləmə

Peyvəndləmə strategiyası iki əsas komponentdən ibarət ola bilər:

- a) PPR-in yayıldığı və ya yüksək riskə altında olan xüsusi ərazini, yaxud müntəzəm olaraq peyvəndlənməli olan daha yüksək risk və ya daha yüksək kommersiya əhəmiyyətinə malik alt-populyasiyanı hədəfləyən normal nəzarət komponenti;
- b) Artıq peyvəndlənmiş (peyvəndləmənin uğursuz olmasının səbəblərini müəyyən etmək üçün araşdırmalar aparılacaq), yaxud hələ peyvəndlənməmiş ərazidə/təsərrüfatda klinik epidemiyaların aşkar edilməsindən sonra peyvəndlərin çatdırılmasından ibarət təcili komponent (yerdəyişməyə nəzarət ilə əlaqəli).

Yuxarıda təsvir olunmuş tövsiyə edilən peyvənd protokolları iki il ardıcıl peyvəndləməsi həyata keçirilmiş, daha sonra bir və ya iki il ərzində yeni doğulmuş heyvanların peyvəndləməsi aparılmış bütün heyvan sürüsünə tətbiq olunur. Peyvəndləmə kampaniyaları aşağıdakı kimi aparılacaq: həddən artıq quraq, quraq və yarımquraq zonalarda köçəri maldarlıq və aqrar maldarlıq sistemlərində ildə bir peyvənd kampaniyası, əkinçilik və maldarlığın qarışıq ferma təsərrüfatlarında ildə iki kampaniya və şəhəratrafi təsərrüfatlarda sürüdə heyvanların dövriyyəsiəndən asılı olaraq, bir və ya iki peyvənd kampaniyası²².

› Peyvəndləmədən sonrası qiymətləndirmə

(Ümumi epidemiya müşahidə sisteminin sub-komponenti kimi qəbul ediləcək) PSQ yalnız peyvənd vurulmuş heyvanlarda immun reaksiyasının qiymətləndirilməsi ilə məhdudlaşmayan xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edəcək. Bu fəaliyyətlərə aktiv xəstəliklərin axtarışı və passiv epidemiya hesabatı, eləcə də, soyuq zəncirin peyvəndlərin çatdırılması sistemi boyunca (sahə operatorları tərəfindən vaksin partiyasının satın alınmasından heyvanlara son tətbiq edilməsinə qədər) saxlanıldığını və peyvənd kampaniyalarının səmərəliliyinə və effektivliyinə təsir edə biləcək çatışmazlıqların olmadığını yoxlamaq üçün monitoring sisteminin tətbiqi daxildir. Ətraflı məlumat Əlavə 3.4-də verilmişdir.

¹ Bu bölmədə yalnız müxtəlif mərhələlərdə istifadəsi fərqlənən vasitələr əks olunmuşdur; bu, xüsusilə aiddir: (i) müşahidə; (ii) peyvəndləmədən sonra monitoring də daxil olmaqla, peyvəndləmə; və (iii) PPR ilə bağlı ÜHST standartları.. A Bölməsinin 5-ci hissəsində istinad edilən bütün digər alətlərdən Mərhələdən asılı olmayaraq eyni şəkildə istifadə olunur.

² Ümumi populyasiyanın neçə faizinin hədəf seçiləcəyini müəyyən etmək çox çətin, çünki yerli şərait çox müxtəlifdir. Bununla belə, Qlobal Strategiyada peyvəndləmə proqramlarının dəyərini hesablamaq üçün 2-ci mərhələdə peyvənd edilməli olan hədəf populyasiyasının ölkədaxili xırdabuynuzlu heyvanların 20% -dən 50%-ə qədər olan hissəsi götürülür.

n Mərhələ 2 Münbit mühit (Komponent 2)

Mərhələ 2-də BX əsasən məqsədyönlü peyvənd kampaniyasına əsaslanan effektiv nəzarət tədbirlərinin görülməsi üçün lazımı səlahiyyətlərə və potensiala malik olmalıdır. On beş KS-lər Mərhələ 2-də PPR ilə bağlı xüsusi tədbirlərin dəstəklənməsi üçün münasibdir. Buna görə, Mərhələ 2-də nail olunmalı və/və ya həyata keçirilməli olan ən əhəmiyyətli səriştlər xəstəliklərin profilaktikası, idarə edilməsi və aradan qaldırılması ilə bağlı potensial (KS II.7) və komanda zənciri (KS I.6.A) ilə dəstəklənən passiv nəzarət (KS I. 6.B, II.5.və II.8.B) və məlumatların idarə edilməsi sistemidir (KS I.11). Bundan əlavə, BX-nin çoxillik aradan qaldırma proqramına start verdiyini nəzərə alaraq, adekvat və dayanıqlı fiziki (KS I.7) və maliyyə (KS I.8) resurslarına çıxışın olması birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. Mərhələ 2-də ölkələr zonalaşmanı nəzərdə tutan bilərlər, belə ki, məqsədli peyvənd kampaniyaları, yerdəyişməsinin nəzərdə saxlanması, həmçinin digər amillər tam fərqli sağlamlıq statusuna malik sub-populyasiyaların yaradılmasına imkan verəcək (KS IV.7).

3-cü inkişaf səviyyəsi əksər hallarda hədəf seçilir, lakin uzunmüddətli mübarizə məqsədi dörd kritik səlahiyyət üçün dördüncü səviyyənin olmasını tələb edir (maliyyələşdirmə və kommunikasiya amilləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir).

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi
KS I.1.A	BX-nin texniki-peşə işçi heyəti – baytarlar və digər peşə sahibləri	3 Baytarlıq və digər peşə vəzifələrinin əksəriyyəti yerli (sahə) səviyyəli ixtisaslı kadrlar tərəfindən tutulur
KS I.1.B	BX-nin texniki-peşə işçi heyəti – Yarı-peşəkar baytarlar və digər texniki işçi heyəti	3 Yerli (sahə) səviyyəli texniki vəzifələrin əksəriyyəti müvafiq ixtisaslı əməkdaşlar tərəfindən tutulur
KS I.2.B	Yarı-peşəkar baytarların səlahiyyətləri	3 Baytarlıq üzrə yarı-peşəkar mütəxəssislərin hazırlanması vahid standart üzrə həyata keçirilir ki, bu da yalnız əsas spesifik səriştlərin inkişaf etdirməyə imkan verir
KS I.6.A	BX-nin koordinasiya qabiliyyəti (komanda zənciri)	3 Müəyyən fəaliyyətlər üçün daxili koordinasiya mexanizmləri və aydın və effektiv komanda zənciri mövcuddur
KS I.6.B	BX-nin koordinasiya qabiliyyəti (xarici koordinasiya)	3 Bəzi fəaliyyət növləri və / və ya sektorlar üzrə aydın şəkildə təsvir edilmiş prosedurlar və ya sazişlərə malik rəsmi xarici koordinasiya mexanizmləri var
KS I.7	Fiziki resurslar	3 BX milli, regional və yerli səviyyələrdə uyğun fiziki resurslara malikdir və köhnəlmiş elementlərin istismarı və dəyişdirilməsi yalnız nadir hallarda baş verir
KS I.8	Əməliyyatların maliyyələşməsi	4 Yeni və ya genişləndirilmiş əməliyyatların maliyyələşdirilməsi heç də həmişə risklərin təhlili və/və ya xərclərin və mükafatların təhlili əsasında əsaslanmayan fərdi
KS I.11	Resursların və əməliyyatların idarə edilməsi	4 BX effektivlik və səmərəliliyin artırılması üçün mütəmadi olaraq hesabatları və sənədləşdirilmiş prosedurları təhlil edir
KS II.5.A	Epidemiya nəzarəti və erkən aşkarlanma – passiv epidemiya nəzarəti	3 BX yerlərdə müvafiq şəbəkələr vasitəsilə milli səviyyədə bəzi müvafiq xəstəliklər üzrə ÜHST standartlarına uyğun passiv müşahidə həyata keçirir, nəticədə şübhəli hallarda nümunələr toplanır və nəticələri düzgün sübut ilə laboratoriya diaqnostikası üçün göndərilir. BX xəstəliklər
KS II.7	Xəstəliyin profilaktikası, nəzarət və aradan qaldırılması	3 BX bəzi xəstəliklərin və/və ya bəzi sahələrdə onların effektivliyinin və səmərəliliyinin elmi cəhətdən qiymətləndirilməsi vasitəsilə profilaktikası, nəzarət edilməsi və ya aradan qaldırılması proqramlarını həyata keçirir
KS II.8.B	Heyvan kəsimi yerlərində və əlaqəli müəssisələrdə ölüm öncəsi və sonrası yoxlamalar	4 İxrac müəssisələri, həmçinin, milli və yerli bazarları et ilə təmin edən heyvan kəsim yerləri üçün beynəlxalq standartlara uyğun olaraq ölüm öncəsi və sonrası yoxlamalar
KS III.1	Kommunikasiya	4 BX-nin əlaqələr üzrə koordinatoru tədbirlər və proqramlar haqqında internet və digər əlaqəli kanallar vasitəsilə əlçatan olan yenilənmiş məlumatlar təqdim edir.
KS III.6	İstehsalçıların və digər maraqlı tərəflərin müştərək proqramlarda iştirakı	3 İstehsalçılar və digər maraqlı tərəflərə proqramlarda iştirak və zəruri irəliləyişlər haqqında məsləhətlər üçün təlimlər keçirilir, və xəstəliklərin erkən

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi
KS LV.2	Qanunvericiliyin və normativ aktların həyata keçirilməsi və onlara əməl edilməsi	Baytarlıq qanunvericiliyi bütövlükdə həyata keçirilir. BX, zəruri hallarda, müvafiq fəaliyyət sahələrinin əksəriyyətində qanunvericilik və normativ aktların tələblərinə riayət edilmədikdə, hüquqi tədbirlər görmək / məhkəmə təqibini stimullaşdırmaq hüququna malikdir.
KS IV.7	Zonallıq	BX zəruri hallarda seçilmiş heyvan və heyvan məhsulları üçün xəstəlik azad zonalarının yaradılması və saxlanmasına imkan verən bioloji təhlükəsizlik tədbirləri həyata keçirmişdir.

Mərhələ 2 Digər xəstəliklərə qarşı mübarizə tədbirlərinin birləşdirilməsi (Komponent 3)

Xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəliklərinə gəldikdə, bu sektorların və ya PPR üçün nəzərdə tutulmuş zonaların profilaktika və digər xəstəliklərə qarşı mübarizə tədbirləri ilə nə dərəcədə tamamlana biləcəyini nəzərə almaq çətinidir. Bununla yanaşı vurğulamaq lazımdır ki, PPR-a qarşı peyvəndləmə əsas alət olduğundan, bu tədbirin digər bir peyvəndlə birgə vurulmasının mümkünlüyü barədə ilkin qiymətləndirmə nəzərdən keçirilə bilər. Heyvan sahibləri ilə aparılan müzakirələr/məsləhətləşmələr həmçinin heyvan sağlamlığı (yaxud, rifahı) məsələlərini daha geniş müzakirə etmək üçün yaxşı fürsət ola bilər.

Bundan əlavə, Mərhələ 2-də həyata keçirilən bəzi tədbirlər faktiki olaraq PPR üçün xüsusi hesab edilmir və hər hansı digər profilaktika və nəzarət proqramlarının məqsədi kimi xidmət edə bilər:

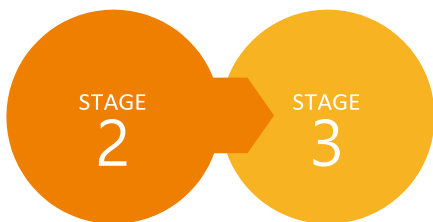
Nəticə 1 – fəaliyyət 1.5

Nəticə 2 – fəaliyyət 2.1; 2.2; 2.4

Nəticə 3 – fəaliyyət 3.1; 3.2; 3.4

Nəticə 4 – fəaliyyət 4.1.

1.1.1. Mərhələ 2-dən Mərhələ 3-ə keçid

Minimal tələblər:

1. Mərhələ 2-nin bütün tədbirləri uğurla yerinə yetirilmişdir.
2. Qlobal PPR Strategiyasının 1, 2 və 3-cü Komponentləri ilə birgə **Milli Mübarizə Proqramı** tərtib edilmişdir.

Qeyd: Aradan qaldırılma Strategiyası Mərhələ 1-in sonunda əsas qoyulmuş Nəzarət Strategiyasının daha aqressiv davamıdır/gücləndirilməsidir ki, burada məqsəd PPR-in bütün ərazidə (zonada) tam aradan qaldırılmasıdır.

n Mərhələ 3- Aradan qaldırılma mərhələsi

n Mərhələ 3 Epidemioloji vəziyyət

Mərhələ 3-ün əvvəlində Mərhələ 2-də həyata keçirilmiş peyvəndləmə proqramı ilə əhatə olunan altpopulyasiyada xəstəliyin klinik təzahürlərinin sıfıra bərabər olacağı gözlənilir. Peyvəndləmə proqramı ilə əhatə olunmayan altpopulyasiyalarda isə, aşağıda qeyd edilən üç ssenarinin icrası mümkündür:

1. PPRV dövriyyəsi mövcud deyil,
2. Xəstəlik halları və ya epidemiyası yalnız sporadik olaraq baş verir (belə ki, proqramın ətraf ərazidəki peyvəndlənməmiş heyvanlara ikinci profilaktik təsir göstərməsi gözlənilir) və ya
3. Vəziyyət endemik olaraq qalır (lakin kiçik sosial-iqtisadi təsirə malik olur, əks halda, bu altpopulyasiyalar Mərhələ 2-də hədəf seçilən peyvənd proqramının bir hissəsi kimi seçiləcək)

Son iki ssenaridə qətiyyətli nəzarət tədbirləri görülməlidir. Birinci halda qətiyyətli qabaqleyici tədbirlər görmək və fəvqəladə hallara cavab reaksiyası potensialını yaratmaq lazımdır.

Mərhələ 3-ün sonunda bütün ərazidə klinik epidemiyalar aşkar edilmir, diaqnostik testlər isə virusun artıq ev heyvanlarının və vəhşi heyvanların populyasiyalarında dövr etmədiyini göstərir.

n Mərhələ 3. Əsas diqqət mərkəzi

PPR-in ölkə ərazisində aradan qaldırılmasına nail olunması

Ölkənin xəstəliyin aradan qaldırılması proqramının həyata keçirilməsi üçün potensialı və resursları mövcuddur. Bu prosesin peyvəndləmənin Mərhələ 2-nin əhatə etmədiyi digər təsərrüfatlara və ya coğrafi ərazilərə genişləndirilməsinə, yaxud peyvəndləməyə əsaslanmayan digər strategiyalara əsaslanacağına Mərhələ 2-nin nəticələrinin qiymətləndirilməsi vasitəsilə qərar verilməlidir. Aradan qaldırılma tədbirlərinin həyata keçirilməsi ölkədə, yeni klinik epidemiyaların aşkarlanma biləcəyi ərazilərdə virus replikasiyasının qarşısının alınması üçün daha aqressiv nəzarət strategiyasının qəbul edilməsi imkanlarının və resurslarının yaranması deməkdir.

Bu Mərhələdə ölkə xəstəliyin aradan qaldırılması istiqamətində hərəkət edir və PPR virusunun mövcudluğu ilə bağlı ola biləcək istənilən hadisələr operativ şəkildə aşkarlanmalı və bu barədə hesabat verilməli, həmçinin, onlarla mübarizə üçün dərhal müvafiq tədbirlər görülməlidir. Ölkə, xəstəliyin aradan qaldırılması strategiyasının bir hissəsi olan Fəvqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planı işləyib hazırlamalı və onun həyata keçirilməsi üçün potensiala malik olmalıdır. Əgər ərazidə və ya təsərrüfatda PPRV-yə yoluxma ilə bağlı yeni risk yaranarsa, müşahidə sistemi və epidemioloji analizin nəticələri riskləri müəyyənləşdirməli və qiymətləndirməli və dərhal yoluxma riskinin azaldılması üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Risklərin təhlili və qiymətləndirilməsi üzrə təlimatlar və məlumat kitabçaları mövcuddur (24).

Mərhələ 3-ün tövsiyə edilən müddəti: orta hesabla üç il (iki ildən beş ilədək).

n Mərhələ 3. Xüsusi məqsədlər

DIAQNOSTIKA	Xəstəliyin aradan qaldırılmasını dəstəkləmək üçün laboratoriya keyfiyyətə zəmanət sisteminin tətbiqi yolu ilə laboratoriya imkanlarını daha da gücləndirilməsi
MÜŞAHİDƏ	Fəvqəladə vəziyyətlərə reaksiya mexanizmindən istifadə etməklə müşahidənin gücləndirilməsi
PROFİLAKTİKA VƏ NƏZARƏT	Hələ peyvəndləmə aparılmayan sahələrdə / təsərrüfatlarda peyvəndləmə aparmaq, yaxud aşkar edilmiş epidemiyada hallarında virusun çoxalmasını qarşısını almaq üçün daha aqressiv siyasətin tətbiq etməklə xəstəliyin aradan qaldırılmasına nail olunması
HÜQUQI BAZA	Xaricdən PPR-in gətirilməsi riski də daxil olmaqla, populyasiya səviyyəsində risklərin qarşısının alınması və azaldılmasını dəstəklənmək üçün normativ-hüquqi bazanın daha da təkmilləşdirilməsi, o cümlədən, mümkün kompensasiya mexanizminin yaradılması
MARAQLI TƏRƏFLƏRİN İŞTİRAKI	PPR epidemiyası hallarında kompensasiya fondlarına çıxış prosedurlarının yaradılmasına maraqlı tərəflərin tam şəkildə cəlb edilməsi

n Mərhələ 3. PPR nəticələri və tədbirlər (Komponent 1)

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) Laboratoriya keyfiyyətə zəmanət sxeminin hazırlanmasına başlayır. Laboratoriya ən azı baytarlıq xidmətləri tərəfindən istifadə olunan bütün laboratoriyalar üçün keyfiyyətli zəmanət də həyata keçirməklə, ən azı əvvəlki Mərhələ ilə eyni səviyyədə fəaliyyəti dəstəkləyir. Beynəlxalq sorğu laboratoriyası ilə güclü əlaqə saxlanılır.	A1.1	Mərkəzi Laboratoriyada və onun ölkədə laboratoriya şəbəkəsini təşkil edən filiallarında keyfiyyətə nəzarət sisteminin tətbiq edilməsi və PPR virus nümunələrinin keyfiyyət təminatı sxeminin standartlarına uyğun olaraq idarə edilməsi və sınaqdan keçirilməsi ilə bağlı bütün prosedurların işlənib hazırlanması.
	A1.2	PPR diaqnostikasında iştirak edən bütün laboratoriyalarda reagent ehtiyatlarının, laboratoriya cihazlarının, avadanlıqların və s. alınmasının keyfiyyətə zəmanət sxeminin prosedurlarına uyğun şəkildə həyata keçirilməsi

Nəticə 2 (Müşahidə sistemi) Nəzarət sistemi daha da təkmilləşdirilmişdir və erkən xəbərdarlığa yönəlməmiş xüsusi komponentləri əhatə edir. Nəzarət sistemi əvvəlki mərhələlərdə göstəriləni kimi işləməyə davam edir, lakin bundan əlavə, 3-cü mərhələdə onun həssaslığı artır: i) hazırda qonşu ölkələr (və ya virusu daşıya biləcək heyvanların/malların idxal olunduğu ölkələr haqqında) haqqında məlumatlar müntəzəm olaraq toplanır; ii) yüksək həssaslığa malik müşahidə virusun dövr etməsinin dolayı göstəriciləri kimi xüsusi alt qruplara yönəldilə bilər və ya (yeni doğulmuş heyvanlar, hələ peyvənd edilməmiş) mal-qaraya yönəldilə bilər; iii) vəhşi təbiətdə xəstəlik hallarının aşkarlanması üçün fəaliyyət aktivləşdirilir.	A2.1	Qonşu ölkələrdə və ya heyvanların idxal olunduğu ölkələrdə PPR ilə bağlı xəstəlik hadisələrinin aşkarlanması üçün prosedurların yaradılması. <i>Artıq 1-ci mərhələdə müəyyən edilmiş risklərin keyfiyyətli qiymətləndirilməsi ilə məşğul olan qrup bu işi görməlidir.</i>
	A2.2	Hadisələrin qeydə alınma və yanlış şərh etmənin minimuma endirilə biləcəyi alt-populyasiya və ya sahələrdə müşahidənin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi
	A2.3	Vəhşi təbiət və digər şübhəli növlərdən sero-epidemioloji məlumatların toplanmasının artması.

Nəticə 3 (Profilaktika və nəzarət sistemi) Xəstəliyin aradan qaldırılmasına yönəlməmiş və ola bilər ki, xəstəliyin kökünün kəsilməsi siyasəti (kompensasiya sxemi ilə əlaqəli) ilə dəstəklənən (mümkün olduqda) daha aqressiv Nəzarət Strategiyası mövcuddur. Daha aqressiv nəzarət strategiyası çərçivəsində (i) bütün ərazi və ya ölkə üzrə peyvəndləmə proqramı, və ya (ii) məqsədli peyvənd proqramı həyata keçirilə bilər. Hər iki halda nəzarət siyasətinin xəstəliyin aradan qaldırılmasına gətirib çıxarması gözlənilir. Peyvəndləmə proqramı 2-ci Mərhələdə həyata keçirilmiş peyvəndləmənin (Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə [PSQ]) və davamlı müşahidənin nəticələri əsasında müəyyən edilir. Hazırda (ii) həmçinin yoluxmanın qeydə alındığı müəssisələrdə PPR-in klinik epidemiyasına operativ nəzarət edilməsi və sürü səviyyəsində yoluxmanın dövrün azaldılması üçün fəvqəladə vəziyyətlərə hazırlıq və ola bilər ki, xəstəliyin kökünün kəsilməsi siyasəti ilə əlaqəli fəvqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planı da tətbiq edilir. Heyvandarlar ferma səviyyəsində Biotəhlükəsizlik tədbirlərini gücləndirmək tövsiyə olunur (bu, xəstəliyin kökü tam kəsilsə, kompensasiya səviyyəsi ilə əlaqələndirilə bilər); Biotəhlükəsizlik, həmçinin, diri heyvan bazarlarında da gücləndirilir.	A3.1	2-ci mərhələnin nəticələrinin davamlı monitorinqi və qiymətləndirilməsinin nəticələrinə əsasən virusun hələ də dövr etdiyi (artıq peyvəndlənmiş, yaxud peyvəndlənməmiş ərazilərdə) ərazilərdə peyvəndləmə kampaniyaları həyata keçirilir. Eyni zamanda, bütün peyvənd olunmuş heyvanların eyniləşdirməsi həyata keçiriləcək.
	A3.2	Peyvəndləmə proqramının nəticələrini qiymətləndirmək və bütün peyvənd zəncirinin müvafiq monitorinqini aparmaq üçün məlumatların toplanması ilə müşahidə və PSQ həyata keçirmək.
	A3.3	(ii) halda Baytarlıq üzrə məsul qurum tərəfindən təsdiq olunan fəvqəladə vəziyyət planı hazırlamaq
	A3.4	Yüksək səviyyəli məlumatlandırmanın təmin edilməsi tədbirləri çərçivəsində sahə imitasiya təlimləri vasitəsilə fəvqəladə hallarda fəaliyyət planının düzgün tətbiqinin yoxlanılması
	A3.5	Şübhə yarandıqdan sonra dərhal ilkin qabaqçılıq tədbirlər görülməlidir (epidemiya təsdiqlənməzsə onlar ləğv edilir, epidemiya təsdiq olunarsa, dərhal növbəti tədbirlər görülmür)
	A3.6	Epidemiyayı təsdiqlədikdən sonra virusun yayılmasının qarşısının alınması üçün operativ tədbirlərin həyata keçirilməsi (bunun, heyvanların yerdəyişməsinə məhdudiyyətin qoyulması, heyvanların çıxış edilməsi və ya təcili peyvəndləmə, <u>yaxud onların qarşısından ibarət olması ölkə siyasətinin seçiminə aslıdır</u>)
	A3.7	Epidemiyaya rəsmi şəkildə son verilməsi və məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması üçün sahə prosedurlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi PPR Milli Komitəsi tərəfindən həyata keçiriləcəkdir.
	A3.8	ÜHST-nin <i>Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsinin</i> müddəalarına (Fəsil 1.6 və 14.7) əsasən rəsmi şəkildə təsdiq edilməsi üçün milli nəzarət proqramının ÜHST-yə təqdim edilməsi (kəonüllü)

Nəticə 4 (hüquqi baza) Baytarlıq qanunvericiliyi ilə bağlı aydın müddəalar var: (i) xəstəliklərə qarşı mübarizə məqsədləri üçün çıxış edilmiş xırdabuynuzlu heyvanlara görə kompensasiya (rooting mübarizə strategiyalarından biri kimi qəbul olunarsa), və (ii) diri heyvan bazarlarında və təsərrüfat səviyyəsində təkmilləşdirilmiş Biotəhlükəsizlik. DÖST-ün hüquqi bazası lazımı şəkildə təmin edilmişdir. Xırdabuynuzlu heyvanların eyniləşdirmə sisteminin tətbiqi onların izlənməsinin və yerdəyişməsinə nəzarətin yaxşılaşdırılması üçün əlavə töhfədir.	A4.1	Heyvanları xəstəliklərlə mübarizə məqsədilə çıxış edilmiş fermerlərə kompensasiya proseduru hazırlamaq. <i>(PPR üzrə milli komitə belə bir prosedurun hazırlanması üçün xüsusi İşçi Qrupları təyin edə bilər)</i>
	A4.2	Diri heyvan bazarlarında və təsərrüfat səviyyəsində Biotəhlükəsizlik səviyyəsinin yaxşılaşdırılması və Biotəhlükəsizlik maraqlı tərəflərə necə təsir göstərə biləcəyi ilə bağlı araşdırmalar aparmaq.
	A4.3	<i>PPR üzrə Milli Komitəsi bunun üçün xüsusi İşçi Qrupları təyin edə bilər</i> Heyvanların eyniləşdirilməsi sisteminin tətbiqi üçün texniki-iqtisadi əsaslandırılmaların aparılması.
	A4.4	<i>4-cü mərhələdə nəzərdə tutulmuş yeni nəzarət tədbirlərinin dəstəklənməsi üçün mövcud hüquqi bazanın yenilənməsi üzrə konkret düzəlişlərin təklif edilməsi (kompensasiya sxemi, Biotəhlükəsizlik, heyvanların eyniləşdirilməsi); Bundan əlavə, peyvəndin müvəqqəti dayandırılması/tam dayandırılması haqqında hüquqi müddəalar da daxil edilir.</i>

Nəticə 5 (Maraqlı tərəflərin iştirakı) Kompensasiya mexanizmləri ilə bağlı maraqlı tərəflərlə fəal məsləhətləşmələr aparılır və onlar heyvanların eyniləşdirilməsində iştirak edirlər. Maraqlı tərəflərin bu mərhələdə iştirakı mühüm əhəmiyyət kəsb edir və əvvəlki mərhələlərdə olduğu kimi, maraqlı tərəflərin nəzarət proqramının ümumi nəticələrinin mübadiləsində lazımı şəkildə iştirak etməsi və onların aradan qaldırılması istiqamətində irəliləyişə dair qərarların qəbul edilməsi prosesinin bir hissəsi olması barədə kifayət qədər dəlillər vardır. Kommunikasiya hələ də əsas element olaraq qalır.	A5.1	Maraqlı tərəflərin konkret qrupunun onların işgüzar fəaliyyətinə təsir göstərə biləcək PPR-in idarə edilməsi/aradan qaldırılması ilə bağlı məsələlərə dair qaldırıldığı məsələlərin həlli üçün konkret prosedurun (PPR üzrə Milli Komitə) müəyyən edilməsi
	A5.2	Maraqlı tərəflərin konkret sorğularına baxılması (işçi qruplarının mümkün dəstəyi ilə PPR üzrə Milli Komitə tərəfindən)
	A5.3	Ölkə tərəfindən xəstəliyin aradan qaldırılması üzrə səylər dəstəklənsə və onların tam və dayanıqlı dəstəyi təmin edilirsə, kommunikasiya materiallarını yaymaq, kütləvi informasiya vasitələrindən və digər şifahi vasitələrdən istifadə etmək və bütün maraqlı tərəfləri, o cümlədən, bu sahədə fəaliyyət göstərən inkişaf üzrə tərəfdaşların (məsələn, QHT-ləri) ən son məlumatlarla təmin edilməsinə yönəlmiş xüsusi müşavirələrin təşkil edilməsi.

Mərhələ 3. Alətlərdən xüsusi istifadə²³ (Komponent 1)

› Müşahidə (yeni epidemiyaların aşkar edilməsində passiv nəzarətə xüsusi diqqətin aydındığı aktiv və passiv müşahidə birləşməsi).

Mərhələ 3-də müşahidənin 3 məqsədi mövcuddur:

1. PPR-in mümkün meydana gəlməsinin erkən aşkarlanmasını təmin etmək;
2. Virusun bu yeni meydana gəlməsinin səbəblərini izah etmək, ani cavablandırmanın nəticələrinə nəzarət etmək və zəruri hallarda profilaktika və fəvqəladə cavablandırma planının mümkün dəqiqləşdirilməsinə dair tövsiyələr vermək;
3. Kliniki xəstəliyin və ya PPR-ə yoluxmanın mövcud olmamasını nümayiş etdirmək.

› Peyvəndləmə

Mərhələ 3-də peyvəndləmə strategiyası Mərhələ 2-nin nəticələrindən asılı olacaq. Monitoring və qiymətləndirmə vasitələrinin (PMQA və PSQ) oynadığı əsas rol yenidən vurğulanır. Mümkün ssenarilər monitoring və qiymətləndirmə nəticələrindən asılı olacaq²⁴.

> Vəziyyət 2-ci mərhələdə hədəflənməyən bütün ərazi və ya təsərrüfatda endemik hala gəlirsə, iki il ardıcıl bu ərazidə və ya təsərrüfatda peyvəndləmə proqramı həyata keçirilir, daha sonra bir və ya iki il ərzində yeni doğulmuş heyvanların peyvəndləməsi aparılır.

²³ Bu bölmədə yalnız müxtəlif mərhələlərdə istifadəsi fərqlənən vasitələr əks olunmuşdur; bu, xüsusilə aiddir: (i) müşahidə; (ii) peyvəndləmədən sonra monitoring də daxil olmaqla, peyvəndləmə; və (iii) PPR ilə bağlı ÜHST standartları.. A Bölməsinin 5-ci hissəsində istinad edilən bütün digər alətlərdən Mərhələdən asılı olmayaraq eyni şəkildə istifadə olunur.

²⁴ Mərhələ 2-də olduğu kimi (21-ci haşiyəyə bax), xırdabuynuzlu heyvanların populyasiyasını neçə faizinin peyvənd edilməli olduğunu proqnozlaşdırmaq çox çətindir. Mərhələ 3-də bu populyasiyanın 20%-dən 75% -ə qədər peyvəndlənə bilər.

- > PPR epidemiyaları Mərhələ 2-də nəzərdə tutulmayan dəqiq müəyyən edilmiş ərazilər/təsərrüfatlar ilə məhdudlaşsın, PSQ-nin nəticələrinə uyğun olaraq bir və ya iki il ərzində bu ərazilər/sectorlar üçün əlavə məqsədli peyvənd kampaniyası həyata keçirilə bilər;
- > PPR epidemiyaları Mərhələ 2-də nəzərdə tutulmayan ərazilər/təsərrüfatlarda çox nadir hallarda baş verirsə və onların mənşəyi aydın müəyyən edilirsə, onda ölkə başqa cür peyvəndlənməmiş zonalarda/sectorlarda virusun aradan qaldırılması üçün kifayət edəcək xəstəliyin kökünün kəsilməsi proqramı qəbul edə bilər.

Məqsədyönlü strateji yanaşmanın qəbul edilməsi müvafiq ölkədən peyvənd proqramı ilə əhatə olunmayan alt-populyasiyada virusun meydana gəlmə riskinin qiymətləndirilməsi üçün potensiala malik olmaq və bu cür risklərin lazımı şəkildə aradan qaldırılması üçün tədbirləri həyata keçirmək tələb olunacaq.

Əgər riskin qiymətləndirilməsi prosesində PPR virusunun meydana gəlməsinin onun qonşu ölkələrdə mövcud olması səbəbindən də baş verə biləcəyi ehtimal edilirsə, əlavə variant kimi yüksək risk zonalarında (məsələn, sərhədlər və ya ticarət yolları boyunca bufer zona) məqsədli peyvəndlənmənin icrası nəzərdən keçirilə bilər.

1) Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə

Əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, PSQ aşağıda qeyd olunanlarla bağlı xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edəcək:

- a) peyvəndlənmiş heyvanların qorunma səviyyəsi vaxt keçdikcə gözlənilən səviyyədə və ya daha yüksək səviyyədə saxlanılır;
- b) soyuq zəncirin peyvəndlərin saxlanıldığına və peyvənd kampaniyalarının səmərəliliyinə və effektivliyinə təsir edə biləcək çatışmazlıqların olmadığına əmin olmaq üçün çətdirilməsi sisteminin müəyyən müddət monitorinqi aparılır.
- c) PPR epidemiyalarının və PPRV-nin dövr etməsinin azaldılması və tədricən yox olması (müşahidə həyata keçirməklə) əldə edilmişdir.

1) ÜHST standartlarından istifadə

Mərhələ 3-də ölkələr ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsinin* müddəalarına (Fəsil 1.6) əsasən rəsmi şəkildə təsdiq edilməsi üçün milli nəzarət proqramının (NP3) ÜHST-yə təqdim etmək hüququna malik olurlar. NP3, müvafiq olaraq, Mərhələ 1 və Mərhələ 2-nin sonunda hazırlanmış Nəzarət Strategiyası və Xəstəliyin aradan qaldırılması strategiyası əsasında hazırlanmalı, bununla da, PPR-ə nəzarətə uzunmüddətli sadıqlığı və bu nəzarətin davamlı olmasını nümayiş etdirməlidir.

PPR-lə bağlı xüsusi tədbirlərə dəstək verilməsi üçün 2 Kritik Səlahiyyətin olması vacibdir. Mərhələ 3-də əldə edilməli və/və ya həyata keçirilməli olan kritik səlahiyyətlər laboratoriya keyfiyyəti üzrə təminat sisteminin mövcudluğunu və heyvanların identifikasiyası və yerdəyişməsinə nəzarəti təmin etməkdir (KS II .12.A).

Mərhələ 3 Münbi mühit (Komponent 2).

Mərhələ 3-də BX PPR-i bütün ölkə ərazisində aradan qaldırmaq məqsədilə aqressiv nəzarət tədbirləri həyata keçirmək və lazım olduqda, müvafiq fəvqəladə tədbirləri vasitəsilə bu vəziyyəti qoruyub saxlamaq üçün lazımı səlahiyyətlər və potensiala malik olmalıdır. Mərhələ 3-də PPR-lə bağlı xüsusi tədbirlərə dəstək verilməsi üçün 2 Kritik Səlahiyyətin olması vacibdir. Mərhələ 3-də əldə edilməli və/və ya həyata keçirilməli olan kritik səlahiyyətlər laboratoriya keyfiyyət zəmanəti sisteminin mövcudluğunu, həmçinin, heyvanların eyniləşdirilməsi və yerdəyişmələrinə nəzarəti təmin etmək üçündür (KS II .12.A).

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi	
KS II.2	Laboratoriya keyfiyyətinə nəzarət	2	Dövlət sektoru BX tərəfindən istifadə edilən bəzi laboratoriyalar formal KN sistemlərindən istifadə edirlər
KS II.12.A	Eyniləşdirmə və izlənmə imkanı - Heyvanların eyniləşdirilməsi və yerdəyişmələrinə nəzarət edilməsi	3	Müvafiq beynəlxalq standartlara uyğun olaraq xəstəliklərə qarşı mübarizə üçün BX xüsusi heyvan altpopulyasiyaları üçün heyvanların eyniləşdirilməsi və yerdəyişməsinə nəzarət prosedurlarını həyata keçirirlər.

n Mərhələ 3 Digər xəstəliklərə qarşı mübarizə tədbirlərinin birləşdirilməsi (Komponent 3).

Bu və ya digər ölkə tərəfindən qəbul edilmiş strateji yanaşmadan asılı olaraq, xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəlikləri ilə qarşılıqlı tamamlanma aşkar edilə bilər. Əgər, məsələn, aradan qaldırılma strategiyasının həyata keçirilməsi kütləvi peyvəndləmə proqramını nəzərdə tutursa, bu, digər xəstəliklərin eyni zamanda aradan qaldırılması (və ya yoluxmanın əhəmiyyətli dərəcədə azaldılması) üçün (peyvəndləmə qrafiklərinin üst-üstə düşməsi şərti ilə) imkan yarada bilər.

Bundan əlavə, Mərhələ 2-də həyata keçirilən bəzi tədbirlər PPR üçün xüsusi hesab edilmir və hər hansı digər profilaktika və nəzarət proqramlarının məqsədlərinə xidmət edə bilər:

> Nəticə 1- fəaliyyət 1.1; 1.3

> Nəticə 4- fəaliyyət 4.1; 4.2; 4.3

2.3.4. Mərhələ 3-dən Mərhələ 4-ə keçid

Minimal tələblər:

3. Mərhələ 3-ün bütün fəaliyyətləri uğurla tamamlanmışdır.
4. Peyvəndin istifadəsi dayandırılmış və son 24 ay ərzində heç bir kliniki epidemiya aşkar edilməmişdir.

Mərhələ 4. Xəstəliyin aradan qaldırılmasından sonrakı vəziyyət

Mərhələ 4. Epidemioloji vəziyyət

PPR virusunun artıq ölkə və ya zona daxilində ev heyvanları arasında dövr etmədiyini sübut edən çoxsaylı dəlillər var. PPR-ə yoluxma halları çox aşağıdır (sıfıra endirilmişdir) və digər ölkələrdən təsadüfi keçmə halları ilə məhdudlaşır.

Qeyd etmək lazımdır ki, 4-cü mərhələdə qəbul edilmiş aydın şəkildə həssas populyasiyanın PPR nisbətində (əvvəlki mərhələlərdən fərqli olaraq) sağlamlıq vəziyyəti ilə bağlıdır.

Qeyd: ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsinin* məqsədləri üçün PPR ev qoyun və keçilərinin PPR virusuna (PPRV) (Fəsil 14.7) yoluxma kimi müəyyən edilir. Buna görə də, rəsmi “PPR free” statusu yalnız ev heyvanlarının vəziyyətini nəzərə alır.

Mərhələ 4 Əsas diqqət mərkəzi

Peyvənddən istifadənin dayandırılmasından sonra kliniki xəstəliyin və virusun dövriyyəsinin olmamasının sübuta yetirilməsi

Mərhələ 4-ə daxil olmaq o deməkdir ki, ölkə PPR-dən azad kimi rəsmi tanınmasına gətirib çıxarmalı olan kompleks tədbirlər həyata keçirməyə hazır olacaq.

4-cü mərhələdə xəstəliyin aradan qaldırılması və profilaktikası tədbirləri hər hansı epidemiya hallarının erkən aşkarlama və məlumatlandırma, fəvqəladə cavablandırma və fəvqəladə vəziyyətdə fəaliyyət planına dair məlumatların təqdim edilməsinə əsaslanır. Peyvəndləmə qadağandır. Əgər təcili peyvəndləmənin həyata keçirilməsinə zərurət yaranarsa, ölkə və ya peyvəndləmiş zona (ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların məacəlləsində* müəyyən edilmiş “zona”) Mərhələ 3-ə endiriləcək.

Mərhələ4-ün xüsusi məqsədləri (Komponent 1)

Diaqnostika	Laboratoriya potensialının əvvəlki mərhələdə olduğu kimi saxlamaq və diferensial diaqnostika yollarını gücləndirmək. PPRV-nin sekvestrasiyası üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlamaq
Müşahidə	Müşahidənin məqsədini PPR-in olmamasını sübut etməyə dəyişmək
Profilaktika və nəzarət	Peyvəndləməni dayandırmaq. Xəstəliyin aradan qaldırılması və profilaktikası üçün tədbirlər xəstəliyin kökünün kəsilməsi, idxal yerdəyişməsinə nəzarət, Biotəhlükəsizlik tədbirləri və PPR-in (təkrar) meydana gəlməsinin potensial yollarını anlamaq üçün risk təhlilinə əsaslanır
Hüquqi baza	Sərhəd nəzarətinin daha ciddi siyasəti nəzərə alınmaqla normativ-hüquqi bazanın daha da təkmilləşdirilməsi; PPR free-in rəsmi statusu kontekstində həyata keçirilməsi üçün əlavə hüquqi müddələrin (məsələn, məhdudlaşdırılma kimi) hazırlanması
Maraqlı tərəflərin iştirakı	PPR ilə bağlı maraqlı tərəflərin tam sayıqlığını və qətiyyətini qorumaq.

Mərhələ 4. PPR tədbirləri (Komponent 1)

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) PPR-in müayinəsi ilə bağlı imkanları və səmərəliliyi eyni səviyyədə saxlamaqla laboratoriyalarda aparılan diaqnostik tədbirlər, PPR-in diferensial diaqnostikasını tələb edən bütün xəstəliklərin daxil edilməsi üçün genişləndirilmişdir. Bundan əlavə, təsadüfi, yaxud bilərəkdən PPRV-nin təkrar əmələ gətirilməsindən qaçmaq üçün tərkibində PPR olan bütün materiallar tam təhlükəsiz yerdə sekvestrasiya olunur.	A1.1	PPR-lə bağlı şübhənin necə işləndiyini və (şübhə aradan qaldırıldıqdan sonra) hansı digər xəstəliklərin araşdırılacağını göstərmək üçün proses sxeminin yaradılması (və yenilənməsi)
	A1.2	Laboratoriya əməkdaşlarına diferensial diaqnostikası mövzusunda təlim keçirilməsi
	A1.3	Tərkibində PPRV olan bütün materialların müəyyənəşdirilməsi, siyahıya alınması və tutuşdurulması və təhlükəsiz sekvestrasiya üçün müvafiq müəssisələrin müəyyənəşdirilməsi (gələcəkdə məhv edilə bilər).

Nəticə 2 (Müşahidə sistemi) Müşahidə sistem əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, daha yüksək riskə məruz qalan populyasiyaya diqqət yetirməklə fəaliyyət göstərir. Müşahidə sistemi, PPR-ə xas əlamətləri olan hər hansı bir heyvanı müəyyən etmək, sonradan əlavə tədbirlər və araşdırma nəticəsində vəziyyətin səbəbinin PPRV olduğunu təsdiqləmək və ya istisna etmək üçün kifayət qədər etibarlıdır. Şübhəli halın müəyyən edilməsi sağlamlıqla bağlı hadisələri qeydə almaq və PPR-lə əlaqəli halları tez bir zamanda istisna etmək üçün genişləndirilə bilər.	A2.1	Sahə baytarlarının ölkənin xəstəliyinə qaldırılması prosesi ilə bağlı hazırda harada olduğunu tam şəkildə dərk etmələri üçün təlim məşğələlərinin təşkili
	A2.2	Peyvəndin dayandırılmasından sonra doğulan heyvanlar kohortunun PPR virusuna məruz qalmadığını sübut etmək üçün xüsusi tədqiqatların işlənilməsi və aparılması (ehtimal ki, bu, rəsmi olaraq xəstəliyin olmamasının tanınması üçün ÜHST tərəfindən göstərilən prosedurlara uyğun olaraq peyvəndin dayandırılmasından sonra doğulan doğuş kohortuna malik heyvanlara yönəlmiş seroloji testin köməyi ilə həyata keçiriləcəkdir)
	A2.3	Lazımı hallarda xəbərdarlıqdan sonra yüksək risk daşıyan heyvan qruplarının klinik yoxlaması və seroloji testi.

Nəticə 3 (Profilaktika və nəzarət sistemi) Mərhələ 3 sonunda əldə olunan PPR epidemiyalarının olmaması halını qorumaq və hər hansı bir təkrar meydana gəlmə hallarının qarşısını almaq üçün ciddi profilaktik tədbirlər görülür; PPR-in baş verməsi halında fəvqəladə prosedurlar tətbiq olunur. Bu mərhələdə PPR-in hər hansı bir həqiqi baş verməsi halı fəvqəladə vəziyyət kimi qəbul edilir və buna görə də virusu mümkün qədər tez aradan qaldırmaq üçün (Mərhələ 3-də hazırlanmış) fəvqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planı dərhal işə düşür. Sərhədlərdə ciddi yerdəyişməyə nəzarət və karantin tədbirləri tətbiq olunur. Risklərin təhlili müntəzəm olaraq həyata keçirilir və bu zaman hər hansı yeni amillərlə təsdiqlənmə "PPR free" statusunu təhlükə altına ala bilər. Ən pis halda fəvqəladə peyvənd proqramı (birləşdirilmiş və ya ləğv siyasəti olmadan) həyata keçirilə bilər, lakin bu avtomatik olaraq ölkənin və ya peyvəndlənmiş zonanın Mərhələ 3 səviyyəsinə endirəcəkdir.	A3.1	Epidemiya baş verdikdə fəvqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planının müddəalarını yerinə yetirmək lazımdır
	A3.2	Sərhəd nəzarətinin optimallaşdırılması məqsədilə sərhədlərdə gömrük xidmətləri ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi
	A3.3	Müntəzəm olaraq risk təhlillərinin aparılması
	A3.4	ÜHST-nin <i>Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsinin</i> Fəsil 1.6 və 14.7-ün müddəalarına əsasən rəsmi şəkildə təsdiq edilməsi üçün milli nəzarət proqramının ÜHST-yə könüllü əsaslarla təqdim edilməsi

Nəticə 4 (Hüquqi Baza) Hüquqi baza ölkədə PPR-in tezliklə aradan qaldırılması üçün lazım olan mümkün aqressiv tədbirləri tam dəstəkləyir. Xəstəliyin meydana gəlmə riskini azaltmaq üçün diri heyvanların idxalına qarşı profilaktik tədbirlərin daxil edilməsi məqsədilə milli qanunvericiliyin daha da təkmilləşdirilməsi tələb olunacaq. Hüquqi bazanın nəzərdən keçirilməsi bu mərhələdə (PPR virusu daşıya biləcək) mal-qara və heyvandarlıq məhsullarının idxalına dair hüquqi tələblərin SFS razılaşmasına uyğun olmasını təmin etmək üçün beynəlxalq ekspertlərlə məsləhətləşmələri tələb edə bilər (ölkə ÜTT-yə üzv olarsa). Xüsusilə də, "PPR free" statusu olduqda, hüquqi sənədlərə, əlavə tədbirlər haqqında müddəalar daxil ediləcək (məsələn, ÜHST-nin tələblərinə uyğun təcrid zonasının yaradılması kimi).	A4.1	Xüsusilə də, 4-cü mərhələdə nəzərdə tutulmuş zəruri profilaktik və nəzarət tədbirlərini daxil etməsini təmin etmək üçün normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi (xüsusən xaricdən PPR virusunun gətirilməsinə yol verilməməsinə yönəlmiş istisna tədbirləri).

Nəticə 5 (Maraqlı tərəflərin iştirakı) Maraqlı tərəflər ölkə populyasiyasının sağlamlıq vəziyyətindən tam xəbərdardırlar və fəvqəladə vəziyyət yarandıqda operativ əməkdaşlığa tam hazırdırlar.	A5.1	Ölkə statusu ilə tanış etmək üçün maraqlı tərəflərin qrupları ilə görüşlərin təşkili və PPR-lə bağlı hər hansı şübhə meydana gələrsə, bunun fəvqəladə hal kimi qəbul ediləcəyinə barədə onları məlumatlandırmaq.
Maraqlı tərəflərin bu mərhələdə iştirakı əvvəlki yekun nəticədə göstəriləni kimi yalnız qanunvericilik bazasının hazırlanması baxımından deyil, digər fəaliyyət növləri baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu mərhələdə PPR-lə bağlı şübhənin meydana gəlməsi zamanı bütün maraqlı tərəflərin bunun mümkün nəticələrini tam dərk etməsi və bununla da onların tam əməkdaşlığının təmin olunması çox vacibdir. Kommunikasiya əsas element olaraq qalır.	A5.2	Maldarların və digər maraqlı tərəflərin məlumatlılığını yüksək səviyyədə saxlamaq məqsədilə informasiya materiallarının hazırlanması və yayılması.

Mərhələ 4. Alətlərdən xüsusi istifadə²⁵ (Komponent 1)

1) Müşahidə (aktiv və passiv nəzarət)

Mərhələ 3-də olduğu kimi, Mərhələ 4-də də Müşahidənin 3 əsas məqsədi mövcuddur:

1. PPR-in mümkün meydana gəlməsinin erkən aşkarlanmasını təmin etmək;
2. Virusun bu yeni meydana gəlməsinin səbəblərini izah etmək, ani cavablandırmanın nəticələrinə nəzarət etmək və zəruri hallarda profilaktika və fəvqəladə cavablandırma planının mümkün dəqiqləşdirilməsinə dair tövsiyələr vermək;
3. Kliniki xəstəliyin və ya PPR-ə yoluxmanın mövcud olmasını nümayiş etdirmək.

Bununla belə, Mərhələ 4-də Müşahidənin ən əsas diqqət mərkəzi ölkənin xəstəlikdən/yoluxmalardan azad olduğunu sübut etməkdir. Burada əsas məqsəd ÜHST tərəfindən “PPR free” statusunu rəsmi tanınmasına nail olmaq və beləliklə, ölkəyə PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması ilə bağlı mərhələli yanaşmanı tərk etmək imkanı verməkdən ibarətdir. Buna görə də, Mərhələ 4-də müşahidə ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məəcəlləsinin* 14.7-ci fəslinin müddəalarına uyğun olaraq aparılmalıdır. (Məqalələr 14.7.29., 14.7.30. və 14.7.31. ÜHST tərəfindən “PPR free” statusunun tanınması üçün mürciət edən üzv ölkələr üçün müşahidə tələbləri baxımından).

Digər vacib məsələ PPR epidemiyasının aşkar edilməsi və fəvqəladə cavab tədbirlərinin idarə olunması üçün epidemioloji tövsiyələrin təqdim edilməsidir. Epidemioloji vasitələr, həmçinin PPR virusunun meydana gəlmə riskini nəzərə alacaqlar. Epidemioloji alətlər müxtəlif alt-populyasiyaları PPR virusuna məruz qalma riski səviyyəsində təsnif etməklə və mümkün olarsa, profilaktik və fəvqəladə vəziyyətlərdə cavablandırma planlarını uyğunlaşdırmaqla, irusun meydana gəlməsi qarşı mübarizə aparacaqlar.

Qeyd: Bütün materiallar, toxumalar (kulturalar və ya patoloji nümunələr) təhlükəsiz laboratoriya şəraitində saxlanılmalı və ya məhv edilməlidir.

1) Peyvəndləmə olmadığı üçün Peyvəndləmə sonrası monitoring mövcud deyil

Bütün PPR peyvənd ehtiyatları (birvalent və çoxvalent) səlahiyyətli orqanlar tərəfindən mühafizə edilməli və ya icazəsiz sahələrdən məhv edilməlidir.

²⁵ Bu bölmədə yalnız müxtəlif mərhələlərdə istifadəsi fərqlənən vasitələr əks olunmuşdur; bu, xüsusilə aiddir: (i) müşahidə; (ii) peyvəndləmədən sonra monitoring də daxil olmaqla, peyvəndləmə; və (iii) PPR ilə bağlı ÜHST standartları. A Bölməsinin 5-ci hissəsində istinad edilən bütün digər alətlərdən Mərhələdən asılı olmayaraq eyni şəkildə istifadə olunur.

l) ÜHST standartlarından istifadə

4-cü mərhələnin sonunda ÜHST-nin *Quruda yaşayan heyvanların sağlamlıq məcəlləsinin* müddəalarına uyğun olaraq ölkənin ÜHST-nin rəsmi statusunu almaq üçün müraciət etmək hüququ var. (Özünü elan etmə, yaxud ÜHST tərəfindən rəsmi tanınma prosedurları haqqında Fəsil 1.6 və xırda buynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi virusuna yoluxma haqqında bölməyə Fəsil 14.7)

Qeyd:

- ölkəyə ÜHST-nin rəsmi “PPR free” statusu verilirə, ölkə mərhələli yanaşmanı tərk edir “Mərhələ 4-dən irəli”;
- ev heyvanlarında PPRV-nin dövriyyəsinə dair sübutların olması səbəbindən ölkənin “PPR free” statusu ÜHST tərəfindən dayandırılarsa, ölkə ÜHST tərəfindən statusu bərpa olunana qədər 3 mərhələyə endirilə bilər; lakin bu halda yenidən 4 mərhələsinə keçməyə ehtiyac yoxdur.

n Mərhələ 4. Münbit mühit (Komponent 2)

Dörd kritik səriştə Mərhələ 4-də xüsusi PPR tədbirlərinin dəstəklənməsi üçün münasibdir. BX-ləri qonşu ölkələrdən (KS II) PPR-in gətirilməsinin qarşısını almaq, yeni PPR-in meydana gəlməsi halını erkən aşkarlamaq və hesabat vermək və Milli Fövqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planını həyata keçirməklə, buna qarşı dərhal cavab tədbirləri görmək (KS II.6), milli səviyyədə, yaxud müəyyən edilmiş zonada “PPR free” statusunu qoruyub saxlamaq (KS II.7), bunu adekvat maliyyələşdirmə ilə dəstəklənən fəvqəladə tədbirlər həyata keçirmək (KS I.9). ÜHST-nin rəsmi “PPR free” statusu üçün müraciət edərkən, PPR bütün ərazidə qeydiyyat alınmalı xəstəlik olmalı və ÜHST-nin müvafiq məlumatlandırması (KS IV.6) (ani məlumatlandırma əsaslanan erkən xəbərdarlıq mexanizmi) həyata keçirilməlidir.

ÜHST-nin BXE ilə bağlı KS		ÜHST-nin BXE hədəf seçilmiş inkişaf səviyyəsi	
KS I.9	Fövqəladə maliyyələşdirmə	4	Kifayət qədər resurslarla maliyyələşdirmə mexanizmləri yaradıldı, lakin fəvqəladə vəziyyətdə onlardan istifadə qeyri-siyasi proses çərçivəsində fərdi əsaslarla razılaşdırılmalıdır.
KS II.4	Karantin və sərhəd təhlükəsizliyi	3	BX beynəlxalq standartlara əsaslanan sərhəd təhlükəsizliyi və karantin prosedurları yarada və və prosedurlarını yarada və tətbiq edə bilər, lakin bu prosedurlar heyvanların və heyvan mənşəli məhsulların idxalı ilə bağlı qanunsuz fəaliyyətlərə sistemli təsir göstərmir.
KS II.6	Fövqəladə cavab tədbirləri	4	BX sanitar fəvqəladə vəziyyətin mövcud olub-olmaması barədə vaxtında qərarların qəbul edilməsi üçün müəyyən edilmiş prosedura malikdir. BX əmr zənciri vasitəsilə sanitariya fəvqəladə vəziyyətlərinə qarşı sürətli cavab tədbirləri həyata keçirmək üçün hüquqi bazaya və maliyyə dəstəyinə malikdir. Onların müntəzəm olaraq yenilənən / yoxlanılan bəzi ekzotik xəstəliklər üçün təcili Milli fəvqəladə vəziyyətlərdə fəaliyyət planları var
KS IV.6	Şəffaflıq	3	BX ÜHST tərəfindən müəyyən edilmiş prosedurlara uyğun olaraq məlumat verir (və mümkün olduqda, ÜTT SFS Komitəsi).

Mərhələ 4 Digər xəstəliklərlə nəzarət tədbirlərinin birləşdirilməsi (Komponent 3)

Ticarət tədbirlərini asanlaşdırmaq və/və ya təmin etmək üçün gömrük ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsi prosedurları PPR üçün spesifik deyil və bu digər xəstəliklərə də şamil olunur.

Bu mərhələ (digər xəstəliklər üzrə tədbirlər PPR ilə birləşdirildikdə) birləşmiş səylərin başqa xəstəlik(lər)lə mübarizədə hansı səviyyədə yaxşılaşmaya gətirib çıxardığını qiymətləndirmək üçün uyğun olacaq. Bu qiymətləndirmənin nəticələri bu digər xəstəliklərə qarşı əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsinin zəruriliyini diktə edə bilər.

3. Regional səviyyədə strategiya

3.1. Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi

Əsas xüsusiyyətlər:

- 1. Regional koordinasiya tələb olunur.** Qlobal strategiyanın həyata keçirilməsi strategiyaların regional harmonizasiyasını və fəaliyyətin əlaqələndirilməsini tələb edəcəkdir. Bu harmonizasiya və əlaqələndirmə heyvanların sağlamlığına cavabdeh nazirliklər və onların BX, laboratoriyalar və epidemioloji qrupları kimi müvafiq qurumları arasında sıx qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə əldə ediləcəkdir.
- 2. Regional koordinasiya beynəlxalq və regional təşkilatlar arasında güclü tərəfdaşlıq münasibətlərinin inkişafından faydalanacaq** (Afrikada IBAR, Cənubi Afrikada SADK, Asiyada ASEAN, Cənubi Asiyada SAARK, ETK. kimi) Buna misal olaraq, regional və ya subregional layihələr, donör, özəl sektorun maraqlı tərəflərinin regional və beynəlxalq birlikləri (heyvandarlıq məhsulları istehsalçıları, peyvənd istehsalçısı şirkətləri, beynəlxalq özəl baytarlar ittifaqları və s.) göstərmək olar.
- 3. Regional şəbəkələr birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edən alətlərdir.** İribuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyinin aradan qaldırılması üzrə Qlobal Proqram göstərdi ki, şəbəkələr bu cür əməkdaşlığın inkişafı üçün ən yaxşı alətlərdir. Diaqnostik təhlili və epidemioloji üsulları uyğunlaşdırılması, həyata keçirilən heyvan sağlamlığı və nəzarət strategiyaları haqqında məlumat mübadiləsi, heyvanların yerdəyişməsinə nəzarəti, o cümlədən, sərhəd nəzarəti, qanunvericilik, yeni elmi biliklərin yayılması və istifadəsi, regional səviyyədə (miqyas iqtisadiyyatı) həyata keçiriləcək milli laboratoriyalar və epidemiologiya əməkdaşları üçün birgə təlim sessiyaları kimi çoxsaylı mövzular şəbəkə yanaşmalarından faydalana bilərlər.
- 4. THX-QÇ-nin Regional heyvan sağlamlığı mərkəzləri regional səviyyədə Strategiyanın həyata keçirilməsində mühüm rol oynaya bilər.** Bütün bu regional tədbirlərin həyata keçirilməsi çoxsahəli ixtisaslaşmış RHSM-lərin yaradılması və güclənməsindən faydalanacaq. RİB və digər müvafiq regional təşkilatların (Afrikada IBAR kimi) RHSM-lərlə sıx əlaqədə olması vacibdir.

Regional səviyyədə əsas nəticələr və tədbirlər:

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) Strategiya çərçivəsində, bütün milli laboratoriyaları özündə birləşdirən 9 regionda/subregionda Regional laboratoriya şəbəkələri yaradılmış və ya gücləndirilmişdir (bax Hissə C, paraqraf 2). Onlardan biri (və ya ikisi) konkret mandatlar və missiyalara malik aparıcı regional laboratoriya (ARL) (regional şəbəkənin koordinatoru) təyin olunur. Regionda ÜHST-FAO-nun sorğu laboratoriyası/mərkəzi varsa, o zaman o, RAL kimi fəaliyyət göstərəcək; əgər yoxdursa, RAL beynəlxalq ÜHST-FAO-nun sorğu laboratoriyası/mərkəzi ilə sıx əlaqədə olacaq. FAO/BAEA-nın birgə şöbəsi də RAL və milli laboratoriyalara kömək edəcəkdir.	A1.1	Regional laboratoriya şəbəkələrini yaratmaq və gücləndirmək və 9 region/subregionun hər birində RAL seçmək.
	A1.2	(ARL) Hər il Milli Laboratoriyalar əməkdaşları arasında mübadilə və ya təlim məqsədləri üçün regional görüşlər təşkil etmək.
	A1.3	(ARL) Hər il PPR üçün regional effektivlik yoxlaması təşkil etmək.
	A1.4	(ARL) Müntəzəm olaraq diaqnostika üsulları, keyfiyyət nəzarət və s. bağlı regional təlimlər təşkil etmək.
	A1.5	(ARL) Lazımi sorğu diaqnostikası ilə təmin etmək.
	A1.6	(ARL) Tələb olunduqda tvinning layihəsi tələb etmək.

Nəticə 2 (Müşahidə sistemi) Strategiya çərçivəsində 9 regionda/subregionda Regional epidemioloji şəbəkələr yaradılmış və ya gücləndirilmişdir (bax Hissə C, paraqraf 2). Epidemioloji şəbəkələr aparıcı regional epidemioloji mərkəz (AREM) (Regional Şəbəkə koordinatoru) olacaq tanınmış regional epidemioloji mərkəz tərəfindən koordinasiya olunur. Regionda artıq ixtisaslaşmış ÜHST/FAO sorğu mərkəzi varsa, o AREM kimi fəaliyyət göstərəcək. AREM Milli laboratoriyalar və onların regional şəbəkələri ilə sıx əməkdaşlıq edəcək.	A2.1	Regional epidemioloji şəbəkələr yaratmaq və gücləndirmək və 9 region/subregionun hər birində aparıcı regional epidemiologiya mərkəzinin (AREM) seçmək.
	A2.2	(AREM) Hər il Milliepidemioloji heyət arasında mübadilə və ya təlim məqsədləri üçün regional görüşlər təşkil etmək.
	A2.3	(AREM) PPR baxımından regional vəziyyət monitorinqi, risk təhlili və xəstəliyin kəşfiyyatı işlərinin aparılması
	A2.4	(AREM) Şəbəkəyə aid olan ölkələrə lazımi təlimlərin keçilməsi və təcrübə ilə təminat
	a2.5	(AREM) Lazım olduqda tvinninq layihə tələb edir

Nəticə 3 (Profilatika və nəzarət sistemi) Xüsusilə çoxsahəli ixtisaslaşmış RHSM-lərin dəstəyilə regional səviyyədə cavab tədbirləri görmək qabiliyyəti yaxşılaşdırılmış, regional PPR peyvənd banklarının yaradılması. (Təqdim edilən peyvəndlər, ÜHST-nin Quruda yaşayan heyvanların məcalləsindəki keyfiyyət tələblərinə cavab verir, yaxud onları üstələyi).	A3.1	Ekspertiza mənbəyi kimi üzvlər üçün RHSM-lər yaratmaq və ya gücləndirmək
	A3.2	PPR Regional peyvənd bankı təsis etmək.
	A3.3	Simulyasiya məşqləri təşkil etmək.
	A3.4	Lazım olduqda ölkələrdə ekspert missiyaları həyata keçirmək və regional və milli strategiya və nəzarət proqramlarının və ya layihə təkliflərinin hazırlanmasına kömək etmək

Nəticə 4 (Hüquqi baza) PPR-ə nəzarət üçün və daha ümumi götürsək, heyvan sağlamlığı sahəsində milli qanunvericilik bazası mümkün olduğu hallarda regional səviyyədə uyğunlaşdırılır. Xırdabuynuzlu (transüman, ticarət) heyvanların sərhədi keçməklə yerdəyişməsi, sertifikatlaşdırma, kompensasiya sxemləri və s. kimi xüsusi məsələlər ən yaxşı regional səviyyədə həll olunur; RİB siyasətinin nəzərdən keçirilməsi və müəyyən edilməsi, yaxud yenilənməsi zamanı milli suverenliyə hörmət edilməlidir.	A4.1	Regional görüşlər təşkil etmək.
		Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və ya yenilənməsi üçün lazım olan sahələri müəyyən etmək və müvafiq yenidən işlənmiş və ya yeni mətnlərin müəyyən edilməsi ölkələrə (və ya RİB-lər) ekspert missiyaları təşkil etmək və ya həyata keçirmək.

Nəticə 5 (Regional koordinasiya) Strateji çərçivəsində 9 regionda/subregionda Regional PPR təşəbbüsləri yaradılmışdır (bax Hissə C, paraqraf 2). Bu təşəbbüslərin bir hissəsi olaraq "PPR Regional Yol xəritəsi görüşləri" təşkil edilir. Bu zaman uğurları və uğursuzluqları nəzərə almaqla, strategiyanın icrasının nailiyyətləri kollektiv şəkildə təqdim olunur və çağırışlar nəzərdən keçirilir. Bu, regional vəziyyətin təkamülünün monitorinqinin əsasını təşkil edəcəkdir (C hissəsi 2-yə bax). Bu Yol xəritəsi görüşlərində bəzi əsas məsələlər, məsələn, istifadə edilən peyvənd protokolları, heyvanların yerdəyişməsinə nəzarət və qüvvədə olan qanunvericilik müzakirə olunacaqdır.	A5.1	(PPR Yol xəritəsi katibliklərinin regional THX-QÇ katiblikləri və PPR THX-QÇ-nin işçi Qrupu ilə əməkdaşlığı ilə) Hər il ÜHST nümayəndələrini/ Baş Baytar mütəxəssislərini və onların əməkdaşlarını bir araya gətirmək üçün hər il 'PPR Regional Yol xəritəsi görüşü' təşkil etmək.
	A5.2	(Bu regional yol xəritəsi görüşləri mümkün qədər tez-tez müvafiq THX-QÇ-nin Regional Rəhbər Komitəsinin iclasları ilə birləşdiriləcəkdir).
		Müəyyən tematik / xəstəlik mövzularında regional görüşlər təşkil etmək

3.2. Baytarlıq Xidmətlərinin yaxşılaşdırılması

Regional səviyyədə ÜHST-nin milli koordinasiya mərkəzləri üçün bir sıra regional seminarlardan ibarət ÜHST-nin potensialının qurulması üzrə proqram çərçivəsində təşkil edilmiş bir sıra tədbirlər vardır.

Sağlamlıq məlumatlarının mübadiləsi və heyvan sağlamlığı siyasətinin və strategiyalarının uyğunlaşdırılması ÜHST-nin Regional Komissiyalarının və THX-QÇ-nin Regional Rəhbər Komitələrinin müntəzəm iclasları vasitəsilə həyata keçirilir.

3.3. Digər xəstəliklərlə birləşdirmə

Regional səviyyədə PPR üçün nəzərdə tutulan eyni prinsiplər və fəaliyyətlər digər xəstəliklərə aid fəaliyyətlərin birləşməsinə tətbiq olunur: hər bir seçilmiş xəstəliyə xas olan regional laboratoriya və epidemiologiya şəbəkələrinin yaradılması və bu xəstəliklər barədə məlumat mübadiləsi, siyasətin uyğunlaşdırılması və nəzarət strategiyalarının işlənilib hazırlanması üçün illik regional görüşlərin təşkil edilməsi. THX-QÇ-nin Regional Rəhbər Komitəsinin iclasları kimi görüşlər digər regional görüşlər ilə mümkün qədər birləşdiriləcək.

4. Beynəlxalq səviyyədə strategiya

4.1. Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi

Əsas xüsusiyyətlər:

1. Qlobal PPR-ə nəzarət və xəstəliyin aradan qaldırılması proqramının (PPR-GCEP) həyata keçirilməsi üçün THX-QÇ-nin idarəetmə qurumları (Qlobal Rəhbər Komitəsi, Qlobal Katiblik, İdarəetmə Komitəsi), həmçinin, yeni Qlobal Katiblik dəstəklənəcəkdir. THX-QÇ-nin PPR İşçi Qrupunun saxlanılması və mümkün rolunu PPR-GCEP yaradılarkən yenidən nəzərdən keçiriləcək.
2. **Beynəlxalq səviyyədə tərəfdaşlıqların inkişafı Qlobal Strategiyanın dəyərini artıracaq.** İki beynəlxalq təşkilat, FAO və ÜHST digər beynəlxalq və regional təşkilatlarla, eləcə də, özəl sektor birlikləri ilə əməkdaşlıq quracaq.
3. PPR laborator müayinələri və tədqiqatları üzrə ixtisaslaşmış ÜHST-nin Əməkdaşlıq laboratoriyaları və FAO-nun Sorğu mərkəzləri, habelə, PPR və xırdabuynuzlu heyvanlar arasında digər xəstəliklərlə bağlı epidemiologiya üzrə ixtisaslaşan ÜHST-nin Əməkdaşlıq mərkəzləri və FAO Sorğu Mərkəzləri iki qlobal şəbəkə quracaqlar²⁶.
4. FAO-ÜHST-nin THX-QÇ-si araşdırmalar sahəsində təcrübə toplamaq, həmçinin, nəzarət proqramlarını müəyyən və icra etmək üçün PPR-QTEŞ platformasını quracaq. Bu, milli, regional və beynəlxalq strategiyanın lazımı yenilənməsini dəstəkləyəcək.
5. FAO/BAEA-nın birgə bölməsi milli və regional səviyyədə laboratoriyaların dəstəklənməsində mühüm rol oynamaqda davam edir.

Beynəlxalq səviyyədə əsas nəticələr və tədbirlər:

Nəticə 1 (Diaqnostika sistemi) Xüsusi beynəlxalq və regional mandat və missiyalara malik ÜHST və FAO sorğu laboratoriyaları/mərkəzləri tərəfindən PPR Beynəlxalq Laboratoriya Şəbəkəsinin qurulur. Üç ÜHST Sorğu laboratoriyasından (Fransa, Böyük Britaniya və Çin) iki həm də FAO Sorğu mərkəzləridir (bax Əlavə 2). Qlobal Strateji müəyyən fəaliyyətləri və xüsusi proqramları (tədqiqatlar, tətbiqi araşdırmalar və s.) maliyyələşdirməklə onları dəstəkləyəcəkdir. FAO/BAEA Birgə şöbəsi, ÜHST və FAO PPR Sorğu laboratoriyaları/mərkəzləri ilə sıx əlaqədə olaraq, regional və qlobal səviyyədə laboratoriyaların dəstəklənməsində, regional və qlobal şəbəkələrin fəaliyyətində iştirak etməkdə və yeni texnologiyaların müvafiq laboratoriyalara ötürülməsinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır və oynamaqda davam edəcəkdir. Qlobal Strategiya PPR-QTEŞ-ə dəstək verəcəkdir.	A1.1	PPR Beynəlxalq Laboratoriya Şəbəkəsinin yaradılması
	A1.2	(PPR Beynəlxalq Laboratoriya Şəbəkəsi) Hər il aparıcı regional laboratoriyalar üçün beynəlxalq səviyyəli ixtisas yoxlamaları təşkil etmək (milli məhkəmə araşdırmaları) və milli laboratoriyalar üçün ixtisas yoxlamaları və regional təlimlər təşkil etməkdə aparıcı regional laboratoriyaların dəstəklənməsi
	A1.3	(PPR Beynəlxalq Laboratoriya Şəbəkəsi) PPR diaqnostika üsulları sahəsində beynəlxalq konfransların təşkil edilməsi
	A1.4	(PPR Beynəlxalq Laboratoriya Şəbəkəsi) ÜHST və FAO Sorğu laboratoriyaları / mərkəzləri şəbəkəsi olaraq, ştammin xüsusiyyətləri üzrə monitoring, tədqiqat proqramları, təlim sessiyaları və s. keçirmək.
	A1.5	PPR-QTEŞ platformasının yaradılması.

²⁵ 26 4.7 və 4.8-ci paragraflara və 11 və 12-ci haşiyələrə baxın.

Nəticə 2 (Müşahidə sistemi) PPR Beynəlxalq Epidemiologiya Şəbəkəsi epidemiologiya ilə əlaqəli regional və milli şəbəkələri və mərkəzləri/qrupları dəstəkləmək üçün xüsusi beynəlxalq mandat və missiyalar malik epidemiologiya ilə əlaqəli ÜHST və FAO Əməkdaşlıq/Sorğu Mərkəzləri tərəfindən yaradılmışdır. PPR üzrə işləyən 10 ÜHST və FAO Əməkdaşlıq/Sorğu mərkəzləri mövcuddur.	A2.1	PPR üzrə Beynəlxalq Epidemiologiya Şəbəkəsinin yaradılması
	A2.2	(PPR Beynəlxalq Epidemiologiya Şəbəkəsi) Məlumat toplanması və idarə edilməsi, risk təhlili, epidemioloji araşdırmalar və s.
	A2.3	(PPR Beynəlxalq Epidemiologiya Şəbəkəsi) PPR epidemiologiya sahəsində beynəlxalq konfransların təşkil edilməsi
	A2.4	Təlim, təcrübə işi və s. vasitəsilə regional və milli epidemioloji şəbəkələri və mərkəzləri / qruplarının dəstəklənməsi
	A2.5	PPR-QTEŞ platformasının yaradılması
Nəticə 3 (PPR-lə əlaqəli məlumat mübadiləsi və məlumatların təhlili) PPR məlumatlarının mövcudluğu və mübadiləsi araşdırılmaqdadır. Ölkələrə və beynəlxalq ictimaiyyətə məlumat və xəbərdarlıq mesajları və ya epidemiologiya araşdırmalarının təhlilini təhvil vermək məqsədilə FAO/ÜHST/ÜST-nin Qlobal Erkən Xəbərdarlıq Sistemində (QEXS), həmçinin, FAO EMPRES-İ məlumat sistemi ilə dəstəklənəcəkdir. ÜHST-nin beynəlxalq informasiya sistemi (WAHIS-WAHID) rəsmi xəstəlik məlumatlarının yayılmasında əsas rol oynamaqda davam edəcəkdir.	A3.1	İnformasiya toplama və təhlilində QEXS-in fəaliyyəti
	A3.2	WAHIS və EMPRES-I-in xəstəliklə bağlı məlumat toplanması və yayılmasında fəaliyyəti (Qlobal Strategiya tərəfindən dəstəklənir)
Nəticə 4 (qarşısının alınması və nəzarət sistemi) Beynəlxalq təcili cavab tədbirləri mövcuddur. Bir ölkənin xahişi ilə FAO/ÜHST Krizis İdarəetmə Mərkəzi - Heyvan Sağlamlığı (CMC-AH) ölkələrə PPR epidemioloji vəziyyətləri qiymətləndirmək və PPR yayılmasının qarşısını almaq və ya dayandırmaq üçün təkliflər etmək üçün sürətli cavab verə bilər.	A4.1	Ayrı-ayrı ölkələrin tələbi ilə PPR sahə missiyalarının həyata keçirilməsi

4.2. Baytarlıq xidmətləri

Beynəlxalq səviyyədə fəaliyyətlər ÜHST-nin nümayəndələri/Baş Baytarlıq idarələsinin və onların texniki mütəxəssislərinin Parisdə ÜHST (Assambleya) Nümayəndələri Assambleyasının Beynəlxalq Konfransının illik ümumi sessiyası daxil olmaqla beynəlxalq görüşlərdə və konfranslarda iştirakı ilə bağlıdır. Üzv ölkələrdən olan nümayəndəliklər və müvafiq ekspertlər ekspert heyətlərinə (İşçi Qrupları, Mütəxəssis Komissiyaları və s.) daxildir. İştirak etməklə və ya təklif olunacaq ÜHST-nin Məcəllələri və Təlimatları üçün mətnlərin layihələrini şərh edərək, ÜHST-nin standartlaşdırma fəaliyyətinə kömək edir.

4.3. Digər xəstəliklərlə birləşdirilməsi

Beynəlxalq səviyyədə tədbirlər PPR üçün həyata keçirilmiş tədbirlərə (məsələn, xüsusi şəbəkələrə) bənzər xarakterə malik olacaq.

C Bölməsi.

İdarəetmə və monitoring, qrafik və qiymətlər

1. İdarəetmə

THX-QÇ-nın prinsipləri və mexanizmləri beynəlxalq səviyyədə koordinasiya üçün istifadə olunacaq (məsələn, Qlobal Rəhbər Komitəsi, İdarəetmə Komitəsi). Regional səviyyədə THX-QÇ-nın Regional Rəhbər Komitələri (RRK) və THX-QÇ-nın RRK-nin katiblikləri heyvan sağlamlığı sahəsində regional koordinasiyanı asanlaşdırmağa və dəstəkləməyə davam edəcəklər. Bu Qlobal və Regional Komitələrə beynəlxalq təşkilatlar (FAO və OIE), IBAR, Regional İqtisadi Birliklər (SADC, QADİB, IGAD, KƏŞ, ASEAN və SAARC kimi RİB-lər), əsas üzv dövlətlər və layihə üzrə tərəfdaşlar (donor qurumları) və özəl sektor kimi digər müvafiq tərəfdaşlar daxildir. Hər il onlar vəziyyətlərin necə inkişaf etdiyini, strategiyaya və onun həyata keçirilməsində hansı dəyişikliklər edilməli olduğunu nəzərdən keçirəcəkdir.

Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsi üçün yeni PPR Qlobal Nəzarət və xəstəliyinaradan qaldırılması proqramı (GCEP) başlanılacaq və bu proqramı həyata keçirmək üçün birgə FAO-ÜHST-nin birgə qlobal katibliyi yaradılacaqdır. Hazırkı PPR THX-QÇ-nın İşçi Qrupunun saxlanması və rolları sonra nəzərdən keçiriləcək.

2. Monitoring və qiymətləndirmə

2.1. Xirdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyi

Monitoring və qiymətləndirmə Qlobal strategiyanın həyata keçirilməsinin əsas elementləridir.

PPR Monitoring və Qiymətləndirmə Vasitəsi (PMQA), Hissə A-nın 4.2. paragrafında və Əlavə 3.3-də monitoringin necə aparılacağı izah edir.

Hər bir fəaliyyət üçün fəaliyyət göstəriciləri müvafiq qiymətləndirməyə imkan verəcək bir sorğu doldurmaq üçün istifadə olunacaq. Bu, öz növbəsində, fəaliyyəti tənzimləmək və ya müvafiq strateji elementləri aydınlaşdırmaq imkanı verir.

Qiymətləndirmə ölkənin və ya xarici ekspertlərin (ölkə səfərlərinin) öz istəkləri ilə özünü qiymətləndirmə vasitəsi kimi istifadə ediləcək və THX-QÇ-nın Qlobal PPR İşçi Qrupunun nəzarəti altında (xarici müstəqil qiymətləndirmə) həyata keçiriləcəkdir.

PPR-in transsərhəd xarakterini nəzərə alaraq, endemik zonada yerləşən bir ölkə, qonşu ölkələr eyni məqsədə xidmət etmədikləri halda, PPR nəzarətinə nail ola bilməz. Nəticədə, Qlobal Strategiya ölkələri FAO və ÜHST-nin (sub)region və epidemioloji mülahizələrə əsasən hazırlanmış (sub-xəritələr) regional PPR yol xəritələrində iştirak etməyə çağırır. Regional yol xəritəsində ölkələrin və / və ya kiçik populyasiyaların sayı müvafiq monitoring və nəzarətin təmin edilməsi üçün uyğun olmalıdır.

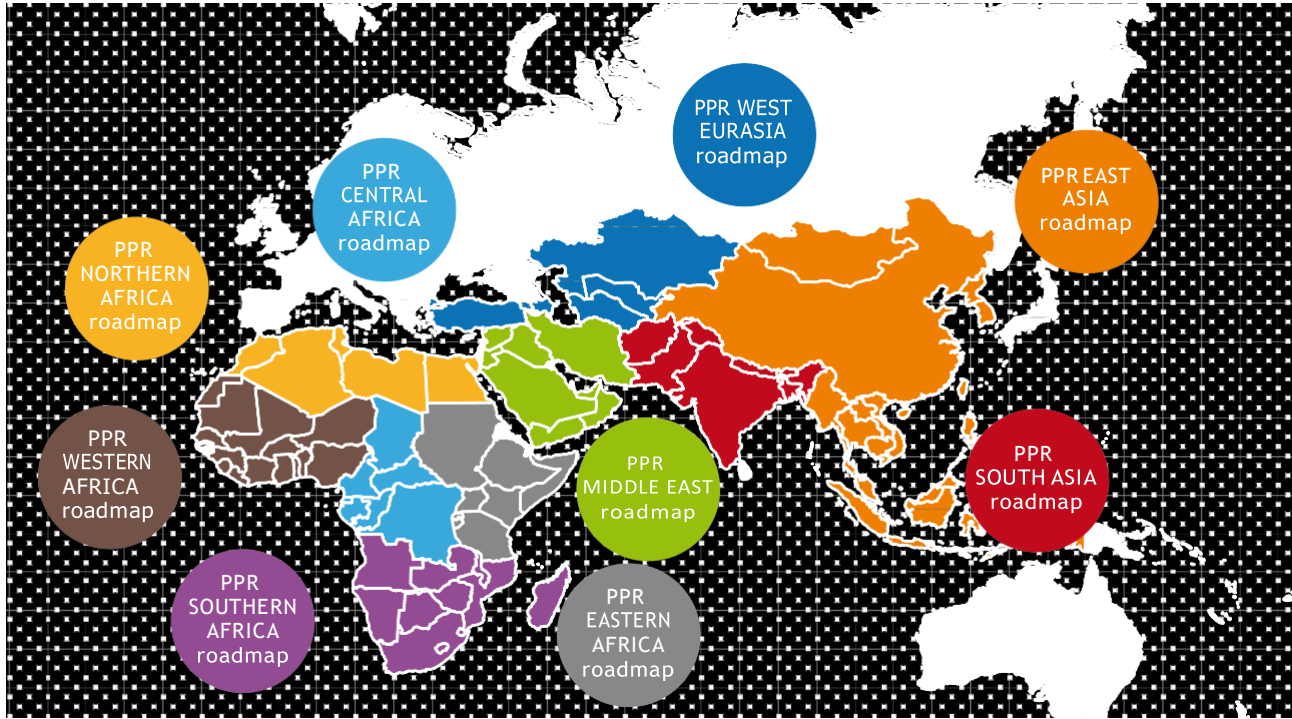
Regional PPR Yol xəritələri ölkələrə ümumi uzunmüddətli baxışa malikdir və regional səylərə dəstək verən oxşar irəliləyiş yolları, mərhələləri və vaxtı ilə milli risklərin azaldılması strategiyalarının hazırlanması və tətbiq olunması üçün stimullar yaradır. “Sürətli milli PPR strategiyalarını” regional uzunmüddətli PPR yol xəritələrinə və “Qlobal PPR irəliləməsinə” birləşdirmək vacibdir.

Qiymətləndirmə nəticələrinin tanınması üçün bir PPR mərhələsində təsnif edilə biləcək bir qərar qəbul etmək üçün 'qəbul prosesi' müəyyən edilir. Aşağıdakı ardıcıl addımları izləyir:

- > Özünün və ya xarici ölkənin qiymətləndirilməsi.
- > Sorğunun seçilmiş ekspertlər tərəfindən qiymətləndirilməsi. THX-QÇ-nın PPR İşçi Qrupu və / və ya THX-QÇ-nın İş Qrupu tərəfindən təyin edilmiş ekspertlər bu vəzifəni icra edəcəklər (yeni GCEP yaradılması zamanı, THX-QÇ -lar PPR İQ missiyalarının saxlanılması və/və ya təzahürü yenidən nəzərdən keçirildi).
- > İllik regional PPR Yol xəritəsi görüşləri zamanı bu qiymətləndirmələrin nəzərdən keçirilməsi və müzakirəsi. Bölgədəki yol xəritələri və iclaslarının tərfi üçün aşağıdakı şəkildə 9 (alt)ərazi göstərilir. Hər bir Regional Yol xəritəsi üçün PPR Yol xəritəsi məsləhət qrupu (RMQ) təyin edilir; bu, üç ölkənin namizəd göstərilmiş baş baytarlarından (regional PPR Yol xəritəsi konfransında iştirakçıların irəli sürülməsi) və regional laboratoriya və epidemioloji şəbəkələrin (üzvlərin) rəhbərlərindən, habelə ÜHST və FAO (Müşahidəçilər) nümayəndələrindən ibarətdir. RMQ sənədləri və sübutları nəzərdən keçirir və hər bir ölkəni müvəqqəti (əlavə sübutlar gözləyən) və ya son PPR mərhələsinə təyin edir, sonra isə regional PPR Yol xəritəsi konfransında iştirakçılara təqdim olunur.

Regional PPR Yol xəritələrinin illik inkişafı barədə məlumatlar THX-QÇ-nin Regional və Qlobal Rəhbər Komitələrinə THX-QÇ-nin PPR İşçi Qrupunun hesabatının bir hissəsi olaraq illik olaraq təqdim olunur (GCEP və onun Katibliyinin yaradılması: yuxarıda bax).

Regional yol xəritələri regional/sub-regional səviyyədə təşkil olunacaq; ÜHST və FAO regionları/subregionları üzv ölkələrinin paylanmasına və müvafiq RİB-lərin mövcudluğuna görə, doqquz ərazi/sub-ərazi müəyyən edilmişdir. Ölkələrin siyahısı və xəritəsi aşağıda verilmişdir.

Cənubi Afrika / SADC (Tanzaniyasız: baxın: EAC)	Anqola, Botsvana, Konqo Demokratik Respublikası, Lesoto, Mavriki, Malavi, Mozambik, Namibiya, Seyşel adaları, Cənubi Afrika, Svazilend, Zambiya, Zimbabve
Mərkəzi Afrika / MAİVC	Qabon, Konqo Respublikası, Kamerun, Mərkəzi Afrika Respublikası, Çad, Ekvatorial Qvineya
Qərbi Afrika / QADİB	Benin, Burkina Faso, Qambiya, Qana, Qvineya-Bisau, Cape Verde, Fil Dışı Sahili, Liberiya, Mali, Niger, Nigeriya, Seneqal, Sierra Leone, Toqo
Şərqi Afrika / IGAD + Şərqi Afrika Birliyi + Ruanda	Burundi, Cibuti, Keniya, Ruanda, Somali, Sudan, Tanzaniya, Uqanda, Eritreya, Efiopiya
Şimali Afrika / Uma + Misir	Əlcəzair, Liviya, Mərakeş, Mavritaniya, Tunis + Misir
Yaxın Şərq + İsrail	ŞƏT (Bəhreyn, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı, Küveyt, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Oman, Qatar), İran, İraq (İsrail*), İordaniya, Livan, Fələstin Muxtar əraziləri, Suriya, Yəmən + İsrail
Mərkəzi Asiya/Qərbi Avrasiya	Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan, Türkiyə, Türkmənistan, Özbəkistan
Cənubi Asiya	Əfqanıstan, Banqladeş, Butan, Hindistan, Nepal, Pakistan
Şərqi Asiya + Cənub Şərqi Asiya + Çin + Monqolustan	Kamboca, Çin Xalq Respublikası, Honq Konq (SAR – ÇXR), İndoneziya, Yaponiya, Koreya Respublikası, Koreya Xalq Demokratik Respublikası, Laos, Malayziya, Maldiv adaları, Monqolustan, Myanma, Filippin, Sinqapur, Şri-Lanka, Tayvan, Çin Vilayəti, Tailand, Timor-Leste, Vyetnam

* İsrail bu coğrafi bölgənin bir hissəsidir, lakin rəsmi olaraq ÜHST və FAO-nun Yaxın Şərq üçün regional komissiyaları ilə deyil, Avropa regional komissiyaları ilə əlaqələndirilir.

2.2. Baytarlıq xidmətləri

ÜHST-nin PPR üzrə proqramı çərçivəsində BXE qiymətləndirilməsinin missiyası son PPR-in qiymətləndirilməsinin keçirildiyi vaxtdan etibarən ÜHST-nin keyfiyyət standartlarına uyğunluğunun davamlı şəkildə yaxşılaşdırılmasında ölkələr tərəfindən əldə olunan tərəqqini qiymətləndirməyə imkan verir.

Ümumilikdə, ÜHST tövsiyə edir ki, ÜHST-nin BXE qiymətləndirilməsi hər iki-üç ildən bir həyata keçirilsin. Qlobal strategiyanın konkret çərçivəsində və ölkənin növbəti mərhələyə keçmək niyyətində olduğu hallarda, ilkin BXE qiymətləndirilməsi və ya sonrakı missiya əvvəlki iki il ərzində həyata keçirilmədikdə, növbəti BXE qiymətləndirilməsini həyata keçirmək tövsiyə olunur. Məqsəd “münbit mühit”də boşluqları aşkar etmək və aradan qaldırmaq və mərhələ ilə bağlı PPR üzrə konkret tədbirlərin optimal həyata keçirilməsini təmin etməkdir.

2.3. Xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəlikləri

PPR və dabaqdən başqa digər xəstəliklər üçün xüsusi və effektiv monitorinq və qiymətləndirmə vasitələri yoxdur. PPR nəzarət fəaliyyəti ilə bir araya gələcək prioritet xəstəliklərin siyahısını daha yaxşı müəyyən edəcək regional xüsusi görüşlərin nəticələrinə əsasən, xüsusi monitorinq və qiymətləndirmə vasitələrinin hazırlanması mümkündür.

3. Müddət

3.1. Milli, regional və beynəlxalq səviyyədə PPR

İdarəetmə və qiymətləndirmə məqsədləri üçün Qlobal strategiyanın müddəti beş il müddətinə bölünür. 2015-ci ildəki vəziyyət ölkələrin bir çoxu üçün məlumdur və 2020-ci ildə gözlənilən nəticələr onların hazırkı vəziyyəti və gələcək perspektivlərinin real qiymətləndirilməsinə əsaslanır.

2015 və 2030-cu illərdəki nəticələr Qlobal Strategiyanın həyata keçirilməsinin gözlənilən nailiyyətlərinə əsaslanır. PMQA və PSQ illik səviyyədə milli səviyyədə gedən prosesləri izləmək üçün istifadə ediləcək. Bununla birlikdə, nəticələrin dəqiq qiymətləndirilməsi 2020-ci ildə həyata keçiriləcək və bu qiymətləndirmə əhəmiyyətli dəyişikliklər və ya hətta tamamilə yenidən istiqamətləndirməni əhatə edən dəyişikliklərlə və ya dəyişiklik etmədən fəaliyyətlərin davam etdirilməsinə rəhbərlik edəcək.

Beş ildən sonra ölkələrin təxminən 30%-nin Mərhələ 3-ə və 30%-nin Mərhələ 4-ə çatması gözlənilir. Ölkələrin təxminən 40%-i bir nəzarət proqramı həyata keçirəcək və 5%-dən az olmayan hissəsi Mərhələ 1-i əhatə edəcək.

On ildən sonra ölkələrin 90%-dən çoxu 3 və ya 4-cü mərhələlərdə olacaq, yəni bu ölkələrdə virusun dövriyyəsinin dayandırılmasına nail olmağın əsas yoludur. Bəzi ölkələr yalnız Mərhələ 3-ün başlanğıcında ola biləcəyi üçün, PPRV hələ də nadir sahələrdə yayıla bilər.

Endemik ölkələrdə virus dövrünün azaldılması və aradan qaldırılması üçün bu müddət ərzində, PPRV-ni azad ölkələrdə təkrarlanması riskini azalacaq.

Qlobal Strategiya PPR-nin endemik olduğu ölkələrə, yəni 1-ci mərhələdə olan ölkələrə (yəni 1-ci mərhələdən "aşağı"), 1 və ya 2 mərhələsində olan ölkələrə yönəldiləcək. Mərhələ 4-də olan ölkələr üçün bu məqsəd statusu saxlamaq və ÜHST tərəfindən rəsmi "PPR free" statusunun tanınmasıdır.

Gözlənilən nəticələrə dair müddət Cədvəl 1 (qlobal) və 2-6-cı cədvəllər (region üzrə) ilə təqdim edilmişdir. Əsaslı yanaşma yolunda gedən ölkələrin faizi onların mövcud vəziyyətinin təhlili və real qiymətləndirmələr əsasında qiymətləndirilmişdir.

Cədvəl 1
Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Qlobal

Qlobal	2015					2020					2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	3	36	32	12	13	0	4	40	25	27	0	0	8	39	49	0	0	0	0	96
%	3	37	33	12	15	0	4	42	26	28	0	0	8	41	51	0	0	0	0	100

* "0" mərhələsi o deməkdir ki, ölkədə "PPR-nin endemik" olmasına dair şübhələr mövcuddur, lakin vəziyyət məlum deyil və strukturlaşdırılmış və effektiv tədbirlər həyata keçirilmir. Hesab olunur ki, ölkə hələ PPR-in mərhələli yanaşmasına daxil olmayıb.

** 2030-cu ildə ölkələr ya 4-cü mərhələdə, ya ÜHST-nin rəsmi "PPR free" statusunu əldə etmək yolunda, ya da 4-cü mərhələdən "yuxarıda" olacaq, çünki onlar ÜHST-nin rəsmi statusunu alıblar ("mərhələ 5" 4 mərhələli PPR strategiyasından kənara çıxmaq deməkdir). Bu da 2030 ilinin dünyada PPR dövrüyəsinin sona çatması deməkdir, lakin bu bütün dünyada PPR-dən azadlıq tarixi deyil.

Cədvəl 2
Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Afrika

Region	2015					2020					2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	3	19	19	3	11	0	4	25	12	14	0	0	8	24	23	0	0	0	0	55
%	5	35	35	5	20	0	7	46	22	25	0	0	15	44	43	0	0	0	0	100

Cədvəl 3
Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Yaxın Şərq

Region	2015					2020					2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	0	4	3	8	0	0	0	2	5	8	0	0	0	2	13	0	0	0	0	15
%	0	27	20	53	0	0	0	13	33	54	0	0	0	13	87	0	0	0	0	100

Cədvəl 4
Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Mərkəzi Asiya + Qafqaz + Türkiyə (Qərbi Avrasiya)

Region	2015					2020					2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	0	5	4	0	0	0	0	5	4	0	0	0	0	5	4	0	0	0	0	9
%	0	56	44	0	0	0	0	56	44	0	0	0	0	56	44	0	0	0	0	100

Cədvəl 5
Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Cənubi Asiya

Region	2015					2020					2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	0	3	2	1	0	0	0	3	2	1	0	0	0	3	3	0	0	0	0	6
%	0	50	33	17	0	0	0	50	33	17	0	0	0	50	50	0	0	0	0	100

Cədvəl 6

Gözlənilən nəticələrin qrafiki: Cənub-Şərqi və Şərqi Asiya+Çin+Monqolustan

Region	2015										2025					2030				
Mərhələ	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5	0*	1	2	3	4/5**
Ölkələrin sayı	0	5	4	0	2	0	0	5	4	2	0	0	0	5	6	0	0	0	0	11
%	0	45	36	0	18	0	0	46	36	18	0	0	0	45	55	0	0	0	0	100

Regional səviyyədə gözlənilən nəticələr ondan ibarətdir ki, beş ildən sonra B2 hissəsinin 3-cü paragrafında sadalanan bütün tədbirlər ARL və AREM ilə regional epidemioloji və laboratoriya şəbəkələrinin yaradılması və səhiyyə sahəsində siyasətin, metodların və strategiyaların effektiv harmonizasiyası ilə "yol xəritəsi" regional müşavirələrinin mütəmadi təşkili kimi uğurla həyata keçirilmişdir. THX-QÇ-nin regional rəhbər komitələri, eləcə də, regional ekspert potensialı möhkəmləndirildi. Hökumətlərin siyasi cəhətdən sadıq olması ona gətirib çıxarıb ki, beş il ərzində regional şəbəkələr üçün məsuliyyəti müvafiq idarə öz üzərinə götürməli olub.

Beynəlxalq səviyyədə ilk beş il ərzində qlobal sorğu laboratoriyalar şəbəkəsi (ÜHST-nin sorğu laboratoriyaları və FAO-nun sorğu mərkəzləri) və qlobal sorğu-epidemioloji mərkəzlər şəbəkəsi (ÜHST-nin əməkdaşlıq mərkəzləri və FAO-nun epidemiologiya sahəsində ixtisaslaşan sorğu mərkəzləri) yaradılır. PPR-QTEŞ platforması da işə salınmışdır. Sonrakı 10 il ərzində THX-QÇ-nin Qlobal Rəhbər Komitəsi, eləcə də, onun qlobal Katibliyi və ixtisaslaşmış İşçi Qrupları, o cümlədən, PPR üzrə THX-QÇ-nin indiki İşçi Qrupu fəaliyyət göstərməyə davam edəcək, (QKDK-nin müzakirəsində onun mandatının və ya məzmununun mümkün yenidən nəzərdən keçirilməsi ilə). Qlobal nəzarət və xəstəliyin kökünün kəsilməsi proqramı və onun Katibliyi birinci beş ilin əvvəlində işə salınmış və 15 il ərzində qlobal strategiyani həyata keçirməyə davam edəcəklər. QEXS və CMC-AH kimi digər alətlər də, FAO EMPRES-I məlumat sistemi kimi 15 illik dövr ərzində səmərəli fəaliyyət göstərəcək.

Beynəlxalq ÜHST informasiya sistemi hələ də rəsmi xəstəlik məlumatının yayılması üçün əsas olacaq və ÜHST-nin standartları son mövcud elmi məlumatları nəzərə alaraq yenilənməyə davam edəcək.

3.2. Baytarlıq xidmətləri

15 illik dövr ərzində ÜHST-nin standartlarına (BXE Kritik səriştə səviyyələri 3-cü səviyyədəki səviyyələrə) uyğun olmayan BX-lərə sahib olan 0-2- arası mərhələlərdə olan ölkələr bütün Kritik Səlahiyyətlərin hamısı və ya bir neçəsi ilə bağlı KS-lər üçün ən azı 3-cü səviyyəyə çatacaqlar (və nadir hallarda Səviyyə 4).

PPR-in 3-cü mərhələsində və daha yuxarı olan ölkələrdə və buna görə də, ÜHST standartlarına (KS-lər 3-cü və ya daha yüksək səviyyədə) uyğun olan ən çox Kritik səriştələrə malik olan ölkələr üçün ən azı 15 illik müddət ərzində Kritik Səlahiyyət səviyyələri saxlanılacaq və ya artırılacaq.

Cədvəl 7 hər bir PPR Mərhələsi üçün Kritik səriştələrə sayını və gözlənilən uyğunluq səviyyəsini göstərir.

Cədvəl 7

PPR-nin hər bir mərhələsində müşahidə edilməli olan BXE (KS) kritik səriştələri minimum sayı və səviyyəsi

		PPR Mərhələsi			
		1	2	3	4
Kritik Səriştələr İnkişafın Uyğunluq Səviyyəsi	1	0	0	0	0
	2	1	0	0	0
	3	11	11	1	2
	4	0	4	1	2
	5	0	0	0	0
KS-lərin ümumi sayı		12	15	2	4

3.3. Milli, regional və beynəlxalq səviyyədə digər xəstəliklərlə mübarizə tədbirlərinin bir araya gətirilməsi

Bu xəstəliklər regional müşavirələrdə müəyyən edildikdən sonra xırdabuynuzlu heyvanlar arasında digər xəstəliklərlə mübarizə dəqiq vaxtı müəyyənləşdiriləcək. Transsərhəd Heyvan Xəstəlikləri üzrə Qlobal Çərçivələrin regional Rəhbər Komitələri artıq potensial xəstəliklərin siyahısını təklif ediblər.

4. Qiymətlər

Qeyd edək ki, komponent 2-nin dəyəri (Baytarlıq xidmətləri gücləndirilməsi) və 3-cü komponent (digər xəstəliklər ilə birləşdirmə) bu işə daxil edilməmişdir. Baytarlıq Xidmətlərinə dəstək, xüsusilə BXE Boşluq təhlili vasitəsinin könüllülüyü əsasında istifadə etməklə, ölkələrin ehtiyaclarını qiymətləndirdikdən sonra xüsusi investisiyaların mövzudur. PPR nəzarət və aradan qaldırılma fəaliyyəti ilə bir araya gələn digər xəstəliklərlə mübarizə aparmaq üçün xərclərin qiymətləndirilməsi çox çətindir, çünki regional və milli seminarlar zamanı müzakirə olunduqdan sonra prioritet xəstəliklərin siyahısı müəyyən ediləcək sonradan digər xəstəliklər üzrə strategiyalar müəyyənləşdiriləcək. Bununla yanaşı PPR-ə qarşı fəaliyyətlərin dəstəklənməsi ilə bağlı investisiyalar Baytarlıq Xidmətləri (məsələn, müşahidə sistemləri) və bütün hədəflənən ölkələrdə heyvan sağlamlığının yaxşılaşdırılması üçün fayda verəcəkdir.

Birinci Qlobal Strategiya üzrə Komponent 1 (PPR əleyhinə xüsusi fəaliyyət) üzrə təxmini maksimum güzəştiz xərclər ilk beş il 2,5 və 3,1 milyard ABŞ dolları arasında başa gələn 7,6 ilə 9,1 milyard dollar arasındadır. Aşağı səviyyə 16,5% azdır və effektiv peyvənd strategiyası tətbiq edən ölkələrdə PPR baş verməsinin sürətlə azalması nəticəsində gözlənilməlidir. Test edilmiş bütün ssenarilərdə diqqətlə aparılmış epidemioloji və iqtisadi analizlər vasitəsilə təhlükəli populyasiyaların güclü hədəflənməsi ilə yaxşılaşdırıla bilən əhəmiyyətli peyvəndləmə kampaniyaları mövcuddur. Bu xərclər həmçinin peyvənd dozası xərcləri və müxtəlif ssenarilərdə çatdırılma xərclərini ödəmək üçün real rəqəmləri göstərir. İlk mərhələdə illik xərclər regionda 500 milyon ABŞ dolları təşkil edəcək və təxminən 98 ölkədə fəaliyyət göstərəcək və təxminən 2 milyard qoyun və keçidə PPR-i idarə edəcək. Bu, 330 milyon heyvandarlıq sahibinin həyatına təsir edən bir sektorda böyük bir investisiya təşkil edir.

İki qiymətləndirmə arasındakı fərqlər aşağıdakılardır:

- > Peyvəndin çatdırılması xərcləri dair fərziyyələr > aşağı qiymətləndirmə qarışıq təsərrüfatlara böyük həcmdə çatdırılma nəzərdə tutmur.
- > Peyvəndləmə tezliyində dair fərziyyələr - aşağı qiymətləndirmə qarışıq bitkiçilik və heyvandarlıq təsərrüfatları üçün illik 2 dəfə peyvənd edilməsini nəzərdə tutmur.
- > Epidemiyanın araşdırılması ilə bağlı fərziyyələr – aşağı qiymətləndirmə bütün mərhələlərdə epidemiyanın araşdırılmasının baza səviyyəsini nəzərdə tutmur

Peyvəndləmə olunmalı bütün populyasiyanın faiz payının dəqiq müəyyən edilməsi yerli epidemioloji vəziyyətin yüksək dəyişkənliyi üzündən çətinləşib. İlk beş il ərzində peyvəndləmə proqramlarının dəyərini hesablamaq üçün peyvənd edilməli olan populyasiyanın seçilmiş qiymətləndirilməsi 20%-dən 50%-ə qədər, xırdabuynuzlu heyvanların milli populyasiyalarında 2-ci mərhələdə 20%-dən, 3-cü mərhələdə 75%-ə qədərdir.

Daha ətraflı məlumat Əlavə 5-də verilir.

Bu xərclərdə təklif olunan tədbirlərin qorunması altında olan heyvanların perspektiv sayı nəzərə alınmalıdır – buraya demək olar ki, bir milyard qoyun və bir milyard keçi daxildir. Bir il ərzində orta dəyərin təxminən qiymətləndirilməsi hər heyvan üçün 0,27-0,32 ABŞ dollarına qədər investisiya yatırılması deməkdir.

Xəstəliyin illik qlobal təsirinin qiymətləndirilməsindən fərqli olaraq, bu xərclər böyük deyil. Hesablanmışdır ki, PPR-in səbəb olduğu heyvanların istehsal və ölüm illik itkiləri 1,2 dollar və 1,7 milyard dollar təşkil edir. Qiymətləndirmələrə görə, təklif olunan qlobal strategiya nəzərə alınmadan cari xərclər 270 milyon dollardan 380 milyon ABŞ dollarına qədər təşkil edəcək.

PPR-ə qarşı peyvəndləmə. Beləliklə, PPR-in tək başına illik təsiri 1.45 - 2,1 milyard ABŞ dolları arasında dəyişir və onun müvəffəqiyyətli aradan qaldırılma proqramı ilə bu təsir sıfıra endiriləcək. Yekun olaraq, cari strukturların qlobal xərcləri bir qoyun və ya keçi üçün 0.14 və 0.20 dollar arasında olacaq.

PPR-in əhəmiyyəti və yaxşı texnologiyaların mövcudluğunu nəzərə alaraq, PPR-ə qlobal nəzarət və onun aradan qaldırılması strategiyasını maliyyələşdirmək və həyata keçirmək tövsiyə olunur.

Qeyd: Son xərclər yəqin ki, bu hesabatda xərclərin smetasından fərqli olacaq, lakin bu xəstəliklə uğurlu mübarizə və onun son nəticədə aradan qaldırılması iqtisadi cəhətdən faydalı olacaq və bu dünyada bir çox insanların həyatının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edəcək.

İstinadlar

1. Afrika Birliyi-Heyvanlar aləminin resurslarının öyrənilməsi üzrə İnter-Afrika Bürosu (IBAR)/Panafrikan Baytarlıq Vaksinləri Mərkəzi (PANVAC) və Sumare B. (2013-cü il). – PPR-ə Nəzarət və Aradan Qaldırılması üzrə Panafrika Proqramı: Afrikada PPR-ə Nəzarət və Aradan Qaldırılması üçün Çərçivə, 5-ci Panafrika Baş Baytarlıq Ofislərinin Konfransı, Əbican, Kot d'Ivuar, 13-15. Bu linkə baxın:
[file:///C:/Users/jdom/Saved%20Games/Downloads/20130508_evt_20130418-19_abidjan_pan_african_program_for_the_control_and_eradication_of_ppr_en%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/jdom/Saved%20Games/Downloads/20130508_evt_20130418-19_abidjan_pan_african_program_for_the_control_and_eradication_of_ppr_en%20(2).pdf).
2. Barrett T., Pastoret P.-P. və Taylor U. P. (2005-ci il). - Vərəm və xırdabuynuzlu gövşəyən heyvanların qaramal vəbası: İribuynuzlu və xırdabuynuzlu heyvanların vərəm virusu. London: "Academic Press" nəşriyyatı, 341-ci səhifə.
3. Elsavalhi A., Mariner J., Çibeu D., Vamvayi H., Oakhusama S, Mukani V. və Toye Ph. (2010-cu il). - PPR-ə Mütərəqqi Nəzarət üzrə Panafrika Strategiyası (PPR-in Panafrika Strategiyası). Heyvan Sağlamlığı üzrə Bülleten, Afrika, 58 (3), səh 185-193.
4. Ettair M. (2012-ci il). - Strategie de surveillance et de lutte contre la PPR au Maroc, REMESA: atelier conjoint REPİVET - RESEPSA, 12-13 iyul, Tunis, Tunisia.
5. Avropa Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinin Heyvan Sağlamlığı və Rifahı üzrə Paneli (Heyvan Sağlamlığı və Rifahı üzrə EFSA Paneli) (2015-ci il). – Kiçik xırdabuynuzlu heyvanların vəba xəstəliyinə elmi baxış. EFSA Jurnalı, 13 (1), 3985, 94 səh. doi: 10.2903 / j.efsa.2015.3985. Bu linkə baxın: www.efsa.europa.eu/efsajournal.
6. (2010). - Transsərhəd Heyvan Xəstəlikləri Atlası. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST), səh 280.
7. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) (2011-ci il). - Ərzaq təhlükəsizliyində dünya heyvandarlığı. Roma, İtaliya.
8. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı, (FAO) (2011-ci il). - Xüsusi buraxılış: Dünyadan azadlıq. Qaramal vəbası: Qaramal taunu. Transsərhəd Heyvan Xəstəlikləri. EMPRES Bülleteni, 38, 72 səh. Bu linkə baxın: www.fao.org/docrep/014/i2259e/i2259e00.pdf.
9. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) (2011-ci il). - Fövqəladə hallarda Yaxşı İdarəetmə Təcrübələri: Əsaslar (N. Honhold, U.Duqlas, V.Gering, A. Şimşoni və C. Lubrot və başqaları). FAO-nun Heyvandarlıq və Səhiyyə üzrə 11 sayılı Bələdcisi. Roma. Bu linkə baxın: www.fao.org/docrep/014/ba0137e/ba0137e00.pdf.
10. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) (2013-cü il). - Dünya heyvandarlığı 2013-cü il: Xəstəliklərin landşaftının dəyişilməsi. FAO, Roma, 130 səh. Bu linkə baxın: www.fao.org/docrep/019/i3440e/i3440e.pdf (3 dekabr 2014-cü ildən etibarən).
11. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) (2013-cü il). – Mövqe sənədi, FAO-nun həyat tərzinə dəstək verilməsi və qaramal vəbasının (PPR) və xırdabuynuzlu heyvanların digər xəstəliklərinə mütərəqqi

nəzarətin davamlılığının təmin edilməsi üzrə yanaşması., Heyvandarlıq və Səhiyyə üzrə mövqe sənədi, Roma.

12. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) (2015-ci il). -EMPRES-i. Heyvan Xəstəlikləri Üzrə Qlobal İnformasiya Sistemi. Bu linkə baxın: <http://empres-i.fao.org/eipws3g/>.
13. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)/Beynəlxalq Heyvandarlıq üzrə Tədqiqat İnstitutu (ILRI) (2011-ci il). - Qlobal Heyvandarlıq İstehsalı Sistemləri. Roma, İtaliya. Bu linkə baxın: www.fao.org/docrep/014/i2414e/i2414e.pdf.
14. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)/Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2012-ci il). - Qlobal Baş-Ayaq Xəstəlikləri ilə Mübarizə Strategiyası. Bu linkə baxın: www.fao.org/docrep/015/an390e/an390e.pdf.
15. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)/Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2012-ci il). - GLUTS: Zoonoslar daxil olmaqla, Əsas Heyvan Xəstəlikləri üzrə Qlobal Erkən Xəbərdarlıq Sistemi. Bu linkə baxın: www.fao.org/docs/eims/upload//217837/agre_glews_en.pdf.
16. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)/Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il).
Böhranın İdarə Edilməsi Mərkəzi-Heyvan Sağlamlığı (CMC-AH) CMC-AH. Bu linkə baxın: www.fao.org/emergencies/how-we-work/prepare-and-respond/cmc-animal-health/en/.
17. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO) Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il). - FAO-nun Transsərhəd Heyvan Xəstəliklərinə Mütərəqqi Nəzarət üzrə Qlobal Çərçivələri (GF-TAD-lar), bu linkə baxın: www.fao.org/3/a-ak136e.pdf və ÜHST-nin aşağıda qeyd edilən saytında tanış ola bilərsiniz: www.oie.int/en/for-the-media/press-releases/detail/article/new-initiatives-by-the-oie-and-its-partners-to-improve-animal-and-public-health-in-africa/.
18. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO)/Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST)/Avropa Baş-Ayaq Xəstəliklərinə Nəzarət Komissiyası (EUFMD) (2011-ci il). –Baş-Ayaq Xəstəliklərinə Mütərəqqi Nəzarət üzrə PCP-FMD Təlimatı Prinsipləri, Mərhələ Xüsusiyyətləri və Standartları. Bu linkə baxın: www.fao.org/ag/againfo/commissions/docs/PCP/PCP-26012011.pdf.
19. Lefevre P.-C., Blancou J., Chermette R. və Uilenberq G. (2010-cu il). - Mal-qaranın yoluxucu və parazitar xəstəlikləri, Ed TEC et DOC, Lavoisier, Paris, Fransa, səh. 225-244.
20. Mariner J. və Paskin R. (2000-ci il). - Heyvanların sağlamlığının qorunması üzrə FAO-nun məlumat kitabçası- 10 – İştirakçı epidemiologiya ilə bağlı məlumat kitabçası - Epidemiologiya üzrə Fəaliyyətlərə İstiqamətlənmiş Məlumat Toplama Metodu, Roma, İtaliya.
21. Pradère J.-P. (2014-cü il). - Yoxsulluğun azaldılması məqsədilə heyvanların sağlamlığının və mal-qaranın

məhsuldarlığının yaxşılaşdırılması. Redaktə: Texnika Elmləri Şöbəsi. Epizod, 33 (3), səh. 735-744.

22. Steynfeld H., Vassenaar T. və Cutzi S. (2006-cı il). - İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə heyvandarlıq sistemləri: status, drayverlər, trendlər. Dünya bazarlarında heyvandarlıq üzrə qida məhsullarının təhlükəsizliyi problemləri. (S.A. Slorak, red.). Red. Texnika Elmləri Şöbəsi. Epizod, 25 (2), səh 505-516.
23. Dünya Bankı (2014-cü il). – Dünya üzrə inkişaf göstəriciləri. Bu linkə baxın: www.worldbank.org/en/topic/poverty.
24. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2010-cu il). - Heyvanlar və heyvandarlıq məhsulları üzrə idxal risklərinin təhlili üzrə məlumat kitabçası, Cild 1. Giriş və Risklərin Keyfiyyətli Təhlili. səh 98.
25. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2011-ci il). - Beynəlxalq Nümayəndə Heyətləri Assambleyasının 79-cu baş sessiyası, Paris, 22-27 may 2011-ci il, 18 sayılı Qətnamə: İribuynuzlu heyvanlarda vəbanın qlobal miqyasda aradan qaldırılması və qaramal vəbasından azadolmanın qorunması üçün sonrakı tədbirlərin həyata keçirilməsi haqqında bəyannamə. Bu linkə baxın: www.oie.int/en/for-the-media/79th-general-session/ və http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Media_Center/docs/pdf/RESO_18_EN.pdf
26. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2014-cü il). - Yerüstü Heyvanlar üçün Vaksinlər və Diaqnostik Testlər üçün Təlimat. Bu linkə baxın: www.oie.int/en/international-standardsetting/terrestrial-manual/access-online/.
27. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2014-cü il). - Yerüstü heyvanların Sağlamlığına Nəzarət Edilməsi üçün Təlimat. (A. Cameron, C. Mariner, L. Paisley, C. Parmley, F. Roger, Aaron Scott, P. Villeberg və M. Uolhuter), səh.104
28. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2014-cü il). – Yerüstü Heyvanların Sağlamlıq Kodeksi. Bu linkə baxın: www.oie.int/en/international-standard-setting/terrestrial-code/ .
29. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il). - VAHİD Beynəlxalq Heyvan Sağlamlığı Məlumat Bazası/ VAHİS: Beynəlxalq Heyvan Sağlamlığı Məlumat Sistemi və ÜHST-nin Məlumat Sistemi. Bu linkə baxın: www.oie.int/en/international-standard-setting/terrestrial-code/ .
30. 31. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il). – ÜHST-nin Baytarlıq Xidmətlərinin Effektivliyinin Xronikası. Bu linkə baxın: www.oie.int/en/supportto-oie-members/pvs-pathway/.
31. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il). - Baytarlıq xidmətlərinin effektivliyinin (BXE) qiymətləndirilməsi üçün ÜHST aləti (ÜHST-nin BXE aləti). Bu linkə baxın: www.oie.int/en/support-to-oie-members/pvs-evaluations/oie-pvs-tool/.
32. Ümumdünya Heyvan Sağlamlığı Təşkilatı (ÜHST) (2015-ci il). - Vaksin bankları. Bu linkə daxil olun: www.oie.int/en/support-to-oiemembers/vaccine-bank/.

ƏLAVƏLƏR

(Konfransın veb saytında dərc edilmişdir)

1. *Xırdabuynuzlu heyvanlar arasında taun xəstəliyinin sosial-iqtisadi təsiri*
2. **Regional vəziyyətlər**
3. **Alətlərin təsviri:**
 - 3.1. **Laboratoriya diaqnostika alətləri**
 - 3.2. **Peyvəndlər**
 - 3.3. **Monitorinq və qiymətləndirmə aləti (PMQA)**
 - 3.4. **Peyvəndləmə sonrası qiymətləndirmə aləti**
 - 3.5. **Nəzarət**
 - 3.6. **PPR ilə bağlı ÜHST standartları**
4. **Araşdırma**
5. **PPR üzrə Qlobal Nəzarət və Mübarizə Strategiyasının qiyməti**

**PPR ÜZRƏ QLOBAL NƏZARƏT VƏ
MÜBARİZƏ STRATEGİYASI**

**BMT-NIN ƏRZAQ VƏ KƏND
TƏSƏRRÜFATI TƏŞKILATI vƏ HEYVAN
SAĞLAMLIĞI TƏŞKILATININ
PPR üzrə Nəzarət və Mübarizə ilə bağlı
Beynəlxalq Konfransı
ƏBİCAN, KOT D'İVUAR
31 MART - 2 APREL 2015-ci il**